

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

Тухлиев Б.К., Юсупов О.А., Агзамов А.Т., Тухсанов К.Н.

СОЛИҚЛАР ВА СОЛИҚҚА ТОРТИШ

(ўқув қўлланма)

ТОШКЕНТ - 2007

Ўқув қўлланма Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги қошидаги “Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими илмий методик бирлашмалар фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2006 йил 2 июлдаги 2-сонли мажлиси баёни”га мос ҳолда Тошкент Давлат Иқтисодиёт Университети Илмий кенгашида муҳокама қилиниб, чоп этишга тавсия қилинган. (2006 йил «__» _____ №__-сон йиғилиш баёни).

Тузувчилар: Тухлиев Баҳадир Кудратович
Юсупов Олимбек Агзамович
Агзамов Алимурод Ташмуратович
Тухсанов Кулмурад Норматович

Такризчилар: Холмурзаев М.Қ. —«Бухгалтерия ҳисоби ва аудит»
кафедраси мудири, и.ф.н., доцент
Рахмонов Т.Р. — «Бошқарув ҳисоб ва молия»
кафедраси доценти, и.ф.н.

КИРИШ

Мамлакатимизда чуқур ўзгаришлар, сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ҳаётнинг барча томонларини изчил ислоҳ этиш ва либераллаштириш, жамиятимизни демократик янгилаш ва модернизация қилиш жараёнлари жадал суръатлар билан ривожланиб бормоқда. Авваламбор бунда, солиқ тизимини янада такомиллаштириш, солиқ турларини ҳамда уларни ҳисоблаш механизминини соддалаштириш йўлида белгилаб олинган ва изчил равишда амалга оширилаётган улкан вазифалар мустаҳкам замин яратмоқда.

Бу борада ҳозирги кунга қадар мамлакатимизда амалга оширилган ислохотларнинг ижобий самараси ҳақида Президентимиз И.Каримов шу йилнинг 29 январида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган мажлисида алоҳида тўхталиб: «Инқирозга қарши чоралар дастури доирасида мамлакатимизда амалга оширилган яна бир муҳим тадбир – солиқ юкини енгиллаштириш, солиққа тортиш тизимини соддалаштириш ва унификация қилиш бўйича хўжалик тузилмаларини қўллаб-қувватлаш мақсадида қўшимча чоралар кўрилганидир. Хусусан, кейинги йилларда мамлакатимиздаги бир қатор солиқ ставкалари аҳамиятли даражада пасайтирилиб борилмоқда. Жумладан, кейинги ўн йил мобайнида юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи ставкаси 3,4 баробар, микрофирма ва кичик корхоналар учун ягона солиқ тўлови ставкаси 2,1 баробар, юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкаси 1,1 баробар, ягона ижтимоий тўлов ставкаси 1,6 баробар пасайтирилган. Бунинг натижасида мамлакатимиздаги умумий солиқ юки ҳам йиллар давомида сезиларли равишда пасайиб бормоқда. Агар 2000 йилда республикаимиздаги солиқ юки 37,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2009 йилга келиб 22,6 фоизни ташкил этди, яъни 1,6 баробардан кўпроқ қисқарган. 2010 йилда бу кўрсаткични янада пасайтириш, яъни 21,8 фоиз даражасига тушириш кўзда тутилмоқда» деб таъкидлаб ўтдилар.

Бугунги кунда мамлакатимизнинг барча тармоқ корхоналарини қўллаб-қувватлаш, уларнинг барқарор ишлашини таъминлаш ва экспорт салоҳиятини ошириш бўйича кўрилаяётган чора-тадбирларда хўжалик юритувчи субъектлар иқтисодий фаолиятини солиқлар воситасида рағбатлантиришга кенг эътибор қаратилган. Шу боисдан ҳам солиқ соҳасидаги билимларни талабаларга тўлароқ етказиш, ушбу йўналишда истиқболли дастурларни ишлаб чиқиш, олий таълим муассасалари барча таълим йўналишлари учун ўқув қўлланмалар ва дарсликлар тайёрлаш, илғор педагогик технологияларни таълим тизимида татбиқ этишни амалга ошириш ҳукуматимиз диққат-эътиборида бўлган асосий вазифалардан ҳисобланади.

Шунинг учун ҳам ушбу ўқув қўлланмаси Ўзбекистон Республикаси Солиқ Кодексида назарда тутилган солиқлар ва мажбурий тўловларни ўрганишга бағишланган бўлиб, у барча таълим йўналишида ўқиётган олий таълим муассасалари талабаларига мўлжалланган.

1-мавзу. «СОЛИҚЛАР ВА СОЛИҚҚА ТОРТИШ» ФАНИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ.

Режа:

- 1.1.Солиқларнинг иқтисодий моҳияти ва зарурлиги. «Солиқлар ва солиққа тортиш» фанининг предмети. Солиқ принциплари.
- 1.2.Солиқларнинг туркумланиши ва элементлари.
- 1.3.Солиқ тизимининг ҳуқуқий асослари. Солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.

***Таянч иборалар:** Солиқ, солиқ солишнинг мажбурийлиги, солиқ солишнинг аниқлиги, солиқ солишнинг адолатлилиги, солиқ тизимининг ягоналиги, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ошкоралиги, солиқ тўловчининг ҳақлиги презумпцияси, мажбурий тўловлар, солиқ тўловчилар, солиқ агентлари, давлат солиқ хизмати органлари, юридик шахслар, жисмоний шахслар, Ўзбекистон Республикасининг резиденти, Ўзбекистон Республикасининг норезиденти, бевосита солиқлар, билвосита солиқлар, Республика бюджети, Маҳаллий бюджет, солиқ солиш объекти, солиқ солинадиган база, солиқ ставкаси, солиқ даври.*

1.1.Солиқларнинг иқтисодий моҳияти ва зарурлиги. «Солиқлар ва солиққа тортиш» фанининг предмети. Солиқ принциплари.

Солиқ тушунчаси иқтисодий категория сифатида бевосита давлатнинг пайдо бўлиши билан боғлиқдир, яъни давлат ўзининг ваколатига кирувчи вазифаларни бажариш учун молиявий манба сифатида солиқлардан фойдаланади. Давлат фаолиятининг барча йўналишларини маблағ билан таъминлашнинг асосий манбаларидан бири ва давлат устуворлигини амалга оширишнинг иқтисодий воситаси солиқлардир. Солиқлар республика ва маҳаллий бюджетлар даромадини шакллантиради, давлат ижтимоий дастурлари учун молиявий негиз яратади, солиқ тўловчиларнинг тадбиркорлик фаолиятини бошқаради, уларнинг табиий ресурслардан унумли фойдаланишга бўлган интилишини рағбатлантиради, аҳолининг турмуш даражасини тартибга солиб туради, имтиёзлар ёрдамида эса аҳолининг кам таъминланган қатламларини ижтимоий ҳимоя қилишни ташкил этишга ёрдам беради.

Республикада миллий солиқ тизимининг ривожланишини ўқта асосий босқичга ажратиб кўрсатиш мумкин.

Биринчи босқичда (1991-1994 йиллар) солиқ тизими хазина масаласини ҳал қилишга қаратилган бўлиб, унинг асосий мақсади бюджетнинг кўпроқ мутаносиб бўлишини таъминлашдан иборат бўлди. Бу даврда солиқларнинг кўплиги билан ҳам, унинг юқори ставкалари билан ҳам, шунингдек солиқ юкининг солиққа тортишнинг турли шакллари ва солиқ тўловчилар тоифалари ўртасида нотекис тақсимланиши билан ҳарактерланади. Табиий хом-ашё ресурслари, мулкни солиққа тортиш нисбатан паст бўлгани ҳолда солиқ юкининг асосий оғирлиги корхоналар даромадларига тушди. Шу даврда мавжуд бўлган имтиёзлар, уларнинг кўплигига қарамай ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва тадбиркорлик

фаолиятини ривожлантиришга жиддий аҳамиятга эга бўлмади ёки солиқ тизими ўзининг энг муҳим вазифаси - ишлаб чиқариш ва товар ишлаб чиқарувчиларни рағбатлантириш вазифасини амалда бажармади. Солиқ тизимининг қайта тақсимлаш вазифаси ҳам етарли даражада самарали ишламади. Турли хил солиқларни республика ва маҳаллий солиқларга ажратиш, солиқларни турли даражадаги бюджетларга бириктиришнинг оқилона усули шакллантирилмади. Барча солиқ тушумларининг катта миқдори республика бюджети орқали тақсимланди.

Иккинчи босқичда (1995-1999 йиллар) у янада барқарорлашди, ундан бозор иқтисодиёти тамойилларига жавоб бермайдиган солиқ ва тўловлар чиқариб ташланди. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1994 йил 30 ноябрдаги 1014-сонли «Ўзбекистон Республикасида солиқларнинг рағбатлантирувчи аҳамиятини кучайтиришнинг асосий йўналишлари тўғрисида»ги Фармони солиқларнинг рағбатлантириш ролини ошириш, солиқ имтиёзларини кучайтириш, хусусий сармояларни кенгайтириш, кичик ва хусусий тадбиркорликни жадал ва қўламли ривожлантириш, солиқ сиёсати, унинг солиққа тортишнинг турли субъектларига нисбатан қўлланишдаги мослашувчанлигини амалга оширишни тақозо этди. Унда солиқ тушумларининг таркибий ўзгаришлари, яъни даромад, қўшилган қиймат солиқларининг тушуми улушини камайтириш ва уларни ресурслари ва мулк солиғи бўйича кўпайтириш тамойили яққол кўзга ташланди.

Ўзбекистон солиқ тизимини ривожлантиришнинг иккинчи босқичи давомида солиқ солишга доир мавжуд қонун ҳужжатлари асосида Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси 1997 йил 24 апрелда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан қабул қилинди ва 1998 йил 1 январдан амалга киритилди.

Солиқ Кодексининг қабул қилиниши ҳар бир соҳа ва тармоқнинг хусусиятларини ҳисобга олиб солиқ солиш тизимини шакллантириш, рағбатлантирувчи функциясини кучайтириш билан солиқ ставкаларини табақалаштириш, солиқларнинг ролини ошириш ва уларни бир хиллаштириш имконини берди.

Иккинчи босқичда Республикада кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш учун қулай «солиқ иқлими»ни яратиш мақсадида мамлакатимизда иқтисодий ислохотлар жараёнини меъёрий-ҳуқуқий таъминлашни янада такомиллаштиришга алоҳида эътибор берилди. Кичик тадбиркорлик субъектлари умумдават ва маҳаллий солиқлар ҳамда йиғимларнинг жами ўрнига бюджетга ягона солиқ тўлаш имкониятига эга бўлдилар. Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 15 апрелдаги 159-сон қарори билан кичик корхоналар учун солиқ солишнинг соддалаштирилган тизимини қўллаш тартиби тасдиқланди.

1999 йилдан бошлаб қишлоқ хўжалик товар ишлаб чиқарувчилари ягона ер солиғини тўлай бошлашди. У барча амалдаги умумдават ва маҳаллий солиқлар ҳамда йиғимларнинг жамини тўлаш ўрнига жорий этилди.

Солиқ тизимини ривожлантиришнинг учинчи босқичи (2000 йилдан бошлаб) мамлакатимиз Президенти ва ҳукумати томонидан жамият ҳаётининг

барча томонларини эркинлаштириш, иқтисодий ислохотлар йўлидан олға бориш вазифалари қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик палатаси томонидан 2007 йил 23 ноябрда қабул қилинган, 2007 йил 30 ноябрда Сенат томонидан маъқулланиб, 2007 йил 25 декабрда Президент томонидан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодексининг 2008 йил 1 январдан кучга киритилиши солиқларни ҳисоблаш ва тўлаш тартибларини белгилаб берди.

Мамлакатимиз солиқ тизимини такомиллаштириш иқтисодийни барқарорлаштиришга ва молиявий аҳволни мустаҳкамлашга дахлдор қатор муаммоларни ҳал қилишда муҳим аҳамият касб этади. Иқтисодийни эркинлаштириш ва модернизациялаш шароитида солиқлар ислохотлар жараёнининг таркибий қисми, ички ҳаракатлантирувчи омилига айланди. Шундан келиб чиқиб, солиқ тизими ўзига хос вазифани тўла даражада бажариши ислохотлар муваффақиятини белгилайди. Ўзбекистон Республикаси «Солиқ Кодекси»ни 2008 йил 1 январдан кучга киритилиши солиқларни ҳисоблаш ва тўлаш тартиблари белгилаб бериш билан қонунчиликка киритилаётган ўзгартиришлар солиқ юқини янада камайтиришга, тадбиркорлик субъектларини солиққа тортиш тизимини соддалаштириш, виждонли солиқ тўловчиларни, уларнинг ҳўжалик фаолиятига асоссиз аралашшдан ҳимояланишни кучайтириш, жиноий ва маъмурий жазоларни эркинлаштириш, самарали солиқ тизими тамойилларини янада тўлиқ рўёбга чиқаришга йўналтирилган.

«Солиқлар ва солиққа тортиш» фани солиқ назарияси, солиқлар ҳаракатини ўрганеди. Солиқ ҳаракати пул муносабатларидан иборатдир, яъни солиқ тўловчилар (юридик ва жисмоний шахслар) билан солиқ ундирувчи (олувчи) давлат ўртасида бўлади. Фаннинг бутун моҳияти улар ўртасидаги муносабатни чуқур ўрганиш, уларни тўғри ташкил этилишини таъминлашдир.

Солиқлар деганда, муайян миқдорларда мунтазам ундириладиган, қайтариб берилмайдиган ва беғараз хусусиятга эга бўлган, бюджетга йўналтириладиган мажбурий пул тўловлари тушунилади.

Бошқа мажбурий тўловлар деганда эса, давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий пул тўловлари, божхона тўловлари, шунингдек ваколатли органлар ҳамда мансабдор шахслар томонидан юридик аҳамиятга молик ҳаракатларни тўловчиларга нисбатан амалга ошириш учун, шу жумладан муайян ҳуқуқларни ёки лицензиялар ва бошқа рухсат берувчи ҳужжатларни бериш учун тўланиши лозим бўлган йиғимлар, давлат божи тушунилади.

Солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари қуйидаги солиққа тортиш принципларига асосланади:

- солиқ солишнинг мажбурийлиги;
- солиқ солишнинг аниқлиги;
- солиқ солишнинг адолатлилиги;
- солиқ тизимининг ягоналиги;
- солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ошкоралиги;
- солиқ тўловчининг ҳақлиги презумпцияси принципи.

Солиқ солишнинг мажбурийлиги принципи. Ҳар бир шахс белгиланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаши шарт.

Солиқ солишнинг аниқлиги принципи. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар аниқ бўлиши керак. Солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ҳар бир солиқ тўловчи қайси солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни, қачон, қанча миқдорда ҳамда қай тартибда тўлаши кераклигини аниқ биладиган тарзда ифодаланган бўлиши керак.

Солиқ солишнинг адолатлилиги принципи. Солиқ солиш умумийдир. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзларни белгилаш ижтимоий адолат принципларига мос бўлиши керак. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича яқка тартибдаги хусусиятга эга бўлган имтиёзлар берилишига йўл қўйилмайди. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар камситиш хусусиятига эга бўлиши мумкин эмас ҳамда ижтимоий, ирқий, миллий, диний ва бошқа шу каби мезонлардан келиб чиққан ҳолда қўлланилиши мумкин эмас.

Солиқ тизимининг ягоналиги принципи. Солиқ тизими Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида барча солиқ тўловчиларга нисбатан ягонадир.

Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудуди доирасида товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) ёки молиявий маблағларнинг эркин муомалада бўлишини бевосита ёки билвосита чеклаб қўядиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар белгиланишига йўл қўйилмайди.

Солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг ошкоралиги принципи. Солиқ солиш масалаларини тартибга солишчи меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар расмий нашрларда эълон қилиниши шарт. Барчанинг эътибори учун расмий эълон қилинмаган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар кучга киритилмаган ҳужжат сифатида ҳуқуқий оқибатларни келтириб чиқармайди ва солиқ соҳасидаги муносабатларни тартибга солишга, улардаги кўрсатмалар бажарилмаганлиги учун бирон бир санкцияни қўллашга асос бўлиб хизмат қилиши мумкин эмас.

Солиқ тўловчининг ҳақлиги презумпцияси принципи. Солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларидаги бартараф этиб бўлмайдиган барча қарама-қаршилиқлар ва ноаниқликлар солиқ тўловчининг фойдасига талқин қилинади.

Солиқ тўловчилар ва ваколатли органлар солиқ муносабатларининг субъектларидир.

Солиқ тўловчилар – зиммасига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш мажбурияти юклатилган жисмоний шахслар, юридик шахслар ва уларнинг алоҳида бўлинмаларидир.

Солиқ агентлари – зиммасига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаб чиқариш, солиқ тўловчидан ушлаб қолиш ҳамда бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига ўтказиш мажбурияти юклатилган шахслардир.

Солиқ тўловчининг вакиллари – қонунга ёки таъсис ҳужжатида мувофиқ солиқ тўловчининг вакили бўлишга ваколатли шахслардир.

Ваколатли органлар қуйидагилардир:

1) Давлат солиқ хизмати органлари - Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар давлат солиқ бошқармалари, шунингдек туманлар, шаҳарлар ва шаҳардаги солиқ инспекциялари;

2) Божхона органлари - Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси, Давлат божхона қўмитасининг Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳри бўйича бошқармалари, божхона комплекслари ва божхона постлари;

3) Молия органлари - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Молия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликларининг молия бошқармалари, туман ва шаҳар ҳокимликларининг молия бўлимлари;

Юридик шахс деб қуйидагилар эътироф этилади:

- Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган, ўз мулкида, хўжалик юритишида ёки оператив бошқарувида алоҳида мол-мулкка эга бўлган ҳамда ўз мажбуриятлари юзасидан ушбу мол-мулк билан жавоб берадиган, мустақил балансига ёки сметасига эга бўлган, ўз номидан мулкӣ ва шахсий номулкӣ ҳуқуқларга эга бўла оладиган ҳамда уларни амалга ошира оладиган, мажбуриятларни бажара оладиган, судда даъвогар ва жавобгар бўла оладиган ташкилот;

- чет давлатнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган ҳамда Ўзбекистон Республикасида фуқаролик ҳуқуқ лаёқатига эга бўлган хорижий ва (ёки) халқаро ташкилот.

Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, чет давлатлар фуқаролари, шунингдек фуқаролиги бўлмаган шахслар **жисмоний шахслар** деб эътироф этилади.

Ўзбекистон Республикасининг **резиденти** деб қуйидагилар эътироф этилади:

- Ўзбекистон Республикасида давлат рўйхатидан ўтган юридик шахс;

- Ўзбекистон Республикасида доимий яшаб турган ёки жорий солиқ даврида яқунланаётган ҳар қандай кетма-кетликдаги ўн икки ойлик давр ичида жами бир юз саксон уч кун ва ундан ортиқ муддат Ўзбекистон Республикасида турган жисмоний шахс.

Ушбу мезонларга жавоб бермайдиган шахс Ўзбекистон Республикасининг **норезиденти** деб эътироф этилади.

Чет давлат фуқароси ёки фуқаролиги бўлмаган шахснинг қуйидагилар сифатида турган даври унинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ҳақиқатда турган вақтига киритилмайди:

1) дипломатик ёки консуллик мақомига эга бўлган шахс сифатида;

2) Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасига кўра тузилган халқаро ташкилотнинг ходими сифатида;

3) дипломатик ёки консуллик мақомига эга бўлган шахсларнинг оила аъзоси сифатида, бундай жисмоний шахс тадбиркорлик фаолиятини амалга оширмаган тақдирда;

4) фақат бир чет давлатдан бошқа чет давлатга Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали ўтиш (транзит ўтиш) учун;

5) агар жисмоний шахс Ўзбекистон Республикасида фақат турист сифатида, даволаниш ёки дам олиш мақсадлари билан турган бўлса.

1.2. Солиқларнинг туркумланиши ва элементлари.

Солиқларнинг туркумланиши – бу солиқларнинг муайян ҳарактерли белгилари, яъни уларни ундириш усуллари, қўлланиладиган ставкалар тури, солиқ имтиёзлари ва ҳоказолар бўйича гуруҳлашдир. Солиқларнинг туркумланиши турлари бўйича бир неча белгилар асос қилиб олинган. Халқаро амалиётда иккита асосий тасниф гуруҳлари қабул қилинган.

1. Бевосита солиқлар

2. Билвосита солиқлар.

Бевосита солиқлар бевосита даромад ва мол-мулкка белгиланади, яъни бевосита солиқларнинг узил-кесил тўловчиси даромад олувчи хўжалик субъекти ҳисобланади. Солиқ тўловчининг даромади (иш ҳақи, фойда, фоизлар ва бошқалар) ва мол-мулк қиймати бевосита солиқлар объектидир.

Билвосита солиқлар нарх ёки тарифга устама кўринишида белгиланадиган товар ва хизматлардан олинадиган солиқлар бўлиб, унга товарни сотиш нархида тўланадиган ёки тарифга киритилган, товар ва хизматларга солинадиган солиқлар киради, яъни билвосита солиқларнинг пировард тўловчиси бўлиб товар истеъмолчиси майдонга чиқади, унинг зиммасига солиқ нархда кўзда тутилган устамалар орқали юкланади. Мазкур ҳолларда хўжалик субъекти ишлаб чиқарилган товарлар ва хизматларни сотиб, солиқ суммаларини оладилар, сўнгра олинган сумма ичидан тегишли барча солиқ суммаларини бюджетга ўтказадилар. Билвосита солиқ солишда давлат амалда янги қийматни тақсимлаш иштирокчисига айланиб, товар ва хизматларни сотиш вақтида ушбу қийматнинг бир қисмига бўлган ўз ҳуқуқларини эълон қилади. Билвосита солиқлар бевосита солиқлардан фарқ қилиб, билвосита солиқлар бевосита тўловчининг даромади ёки мол-мулки билан боғланмайди. Билвосита солиқларга Акциз солиғи, Қўшилган қиймат солиғи ва божхона бождари киради.

Ставкаларга боғлиқ равишда солиқлар пропорционал, прогрессив ва регрессив турларга бўлинади:

Пропорционал солиқлар унинг миқдорини табақалаштиришни ҳисобга олмасдан солиқ объектига бир хилда, фоизга нисбатан амал қилади.

Прогрессив солиқларнинг ўртача ставкаси даромад ошишига қараб ошиб боради.

Ўртача ставкаси даромаднинг ошишига қараб пасайиб борадиган солиқлар регрессив солиқлар деб аталади.

Солиқ тўловчилари бўйича солиқлар қуйидагича гуруҳланади:

- Жисмоний шахслардан ундириладиган солиқлар.
- Юридик шахслардан ундириладиган солиқлар.

Тўланадиган бюджет турига кўра:

- Республика бюджетига солиқлар.
- Маҳаллий бюджетга солиқлар.

Корхона фаолияти кўрсаткичларига таъсир этишига кўра солиқлар қуйидагича гуруҳланади:

- Бевосита (тўғри) солиқлар.
- Билвосита (эгри) солиқлар.

Солиқ солиқ объектига кўра солиқлар қуйидагича гуруҳланади:

- Оборотдан олинадиган солиқлар.
- Харажатлар суммасидан олинадиган солиқлар.
- Корхона даромадидан солиқлар.
- Ходимлар даромадидан солиқлар.

Солиққа тортиш объекти ва солиқ тўловчининг давлат билан муносабати бўйича солиқлар қуйидагича гуруҳланади:

- тўғри солиқлар.
- эгри солиқлар.

Солиқ тизими солиққа оид қонунлар мажмуасини бажаришга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий хусусиятлардаги барча воситалар ва усуллар йиғиндисидан иборатдир.

Солиқ тизими деганда, давлат бюджетига тўланадиган солиқларнинг турлари, уларни ҳисоблаш ва ундириб олиш механизми мажмуаси тушунилади.

Солиқ механизми воситасида давлатнинг солиқ сиёсати амалга оширилади, солиқ тизимининг асосий миқдор ва сифат хусусияти шаклланади. Унинг аниқ ифодаланган ижтимоий-иқтисодий вазифани ҳал этишга қаратилган йўналиши шаклланади. Солиқ механизмида энг муҳим ролни солиқ қонунчилиги эгаллайдиган бўлса, унинг ичида солиққа тортиш механизмининг аҳамияти каттадир.

Солиқ кодексининг 23-моддасига кўра Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қуйидаги **солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар** амал қилади. **Солиқлар** таркибига қуйидагилар киради:

- 1) юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи;
- 2) жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи;
- 3) қўшилган қиймат солиғи;
- 4) акциз солиғи;
- 5) ер қаъридан фойдаланувчилар учун солиқлар ва махсус тўловлар;
- 6) сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ;
- 7) мол-мулк солиғи;
- 8) ер солиғи;
- 9) ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи;
- 10) жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёқилғиси

ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ.

Бошқа мажбурий тўловларга қуйидагилар киради:

- 1) ижтимоий жамғармаларга мажбурий тўловлар:
 - ягона ижтимоий тўлов;
 - фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари;
 - бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар;
- 2) Республика йўл жамғармасига мажбурий тўловлар:
 - Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар;
 - Республика йўл жамғармасига йиғимлар;
- 3) давлат божи;
- 4) божхона тўловлари;

5) айрим турдаги товарлар билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматларни кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим.

Белгиланган ҳолларда ва тартибда солиқ солишнинг **соддалаштирилган тартибда** тўланадиган қуйидаги солиқлар қўлланилиши мумкин:

- ягона солиқ тўлови;
- ягона ер солиғи;
- тадбиркорлик фаолиятининг айрим турлари бўйича қатъий белгиланган солиқ.

Давлат умуммиллий дастурларини амалга ошириш даврида тегишли жамғармалар ташкил этилиши мумкин бўлиб, уларга қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда мажбурий тўловлар белгиланади.

Солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларида солиқ тўловчилар, шунингдек ушбу солиқ ёки бошқа мажбурий тўловни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш учун зарур элементлар белгилаб қўйилган тақдирдагина белгиланган деб ҳисобланади.

Солиққа тортиш тизимининг асосий бўғини ҳисобланган солиқ элементлари солиқ солишда ифодаланадиган тушунчалар бўлиб, улар солиқ тўловчилар ва давлат бюджети ўртасидаги иқтисодий-ҳуқуқий муносабатларда намоён бўлади.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг элементлари қуйидагилардир:

- солиқ солиш объекти;
- солиқ солинадиган база;
- солиқ ставкаси;
- солиқни ҳисоблаб чиқариш тартиби;
- солиқ даври;
- солиқ ҳисоботини тақдим этиш тартиби;
- солиқни тўлаш тартиби.

Солиқ солиш объекти – солиқ тўловчида солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов ҳисоблаб чиқарилиши ва (ёки) тўланиши юзасидан мажбурият келтириб чиқарувчи мол-мулк, ҳаракат натижасидир.

Солиқ солинадиган база – солиқ солиш объектининг солиқ ёки бошқа мажбурий тўловнинг ставкаси татбиқан белгиланган кўрсаткичлардаги қиймат, миқдор, физик ва бошқа тавсифларини ифодалайди.

Солиқ ставкаси – солиқ солинадиган базанинг ўлчов бирлигига нисбатан ҳисобланадиган фоизлардаги ёки мутлақ суммадаги миқдорни ифодалайди. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ставкалари, Кодексада бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори билан белгиланади.

Солиқ ва бошқа мажбурий тўловни ҳисоблаб чиқариш тартиби – солиқ даври учун солиқ солинадиган базадан, ставкадан, шунингдек имтиёзлар мавжуд бўлса, шу имтиёзлардан келиб чиқиб, солиқ ва бошқа мажбурий тўлов суммасини ҳисоблаш қоидаларини белгилайди. Солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаб чиқариш солиқ тўловчи томонидан мустақил равишда амалга оширилади. Солиқ Кодексада назарда тутилган ҳолларда, солиқ ва бошқа

мажбурий тўловни ҳисоблаб чиқариш мажбурияти давлат солиқ хизмати органига ёки солиқ агенти зиммасига юклатилиши мумкин.

Солиқ даври – у тугаганидан кейин солиқ солинадиган база аниқланадиган ҳамда солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси ҳисоблаб чиқариладиган даврдир. Солиқ даври бир неча ҳисобот даврига бўлиниши мумкин бўлиб, уларнинг якунлари бўйича ҳисоб-китобларни тақдим этиш ҳамда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг тўланиши лозим бўлган суммаларини тўлаш мажбурияти юзага келади. Жорий тўловларни тўлаш бўйича мажбурият юзага келган давр ҳисобот даври бўлмайди.

Солиқни тўлаш тартиби – солиқнинг йўналтирилганлиги (бюджетга ёки бюджетдан ташқари фондларга), солиқни тўлаш воситаси (сўмда, валютада) ҳамда солиқни тўлаш шаклларида (нақд пул ёки нақд пулсиз) ифодаланади.

1.3. Солиқ тизимининг ҳуқуқий асослари. Солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.

Ўзбекистон Республикасида солиқ тизимининг ҳуқуқий асослари, солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, солиқ ишларини юритиш тартиби ва солиқ ҳақидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик Солиқ Кодекси, Ўзбекистон Республикасининг «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Қонуни ва шу каби бевосита солиққа оид қонун ҳужжатлари орқали тартибга солинади. Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Солиқ Кодексидан бошқача қоидалар белгиланган ёки назарда тутилган бўлса, унда халқаро шартнома қоидаларида белгиланган шартлар амалда қўлланилади.

Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси икки қисмдан, яъни умумий қисм (I-IV-бўлимлар, 1-18-боблар, 1-125-моддалар) ва махсус қисм (V-XXI-бўлимлар, 19-64-боблар, 126-392-моддалар)дан, шунингдек, 21 бўлим, 64 боб ва 392 моддадан иборат. Солиқ кодекси солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни белгилаш, жорий этиш, ҳисоблаб чиқариш ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджетига ва давлат мақсадли жамғармаларига тўлаш билан боғлиқ муносабатларни, шунингдек солиқ мажбуриятларини бажариш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солади.

Солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Кодексдан ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборат. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ушбу Кодекс билан белгиланади, ўзгартирилади ёки бекор қилинади.

Солиқ солиш масалаларига дахлдор меърий-ҳуқуқий ҳужжатлар ушбу Кодекс қоидаларига мувофиқ бўлиши керак. Меърий-ҳуқуқий ҳужжатлар ушбу Кодекснинг қоидаларига мувофиқ бўлмаган тақдирда, ушбу Кодекс қоидалари қўлланилади.

Солиқ солиш масалаларига дахлдор меърий-ҳуқуқий ҳужжат қуйидаги ҳолларда ушбу Кодексга мувофиқ эмас деб топилади, агар ҳужжат:

1) ушбу Солиқ Кодексига мувофиқ бундай ҳужжатни қабул қилиш ҳуқуқига эга бўлмаган орган томонидан қабул қилинган бўлса ёки меърий-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилишнинг белгиланган тартиби бузилган ҳолда қабул қилинган бўлса;

2) солиқ муносабатлари субъектларининг ҳуқуқларини бекор қилса ёки чекласа, солиқ муносабатлари субъектларининг ушбу Кодексда белгиланган мажбуриятларининг мазмунини, улар ҳаракатларининг асослари, шартлари, кетма-кетлиги ёки тартибини ўзгартирса;

3) ушбу Кодекс билан тақиқланган ҳаракатларга рухсат берса ёки йўл қўйса;

4) ушбу Кодексда белгиланган тушунчалар мазмунини ўзгартирган ёки бу тушунчалар ушбу Кодексда қўлланилганидан бошқача маънода қўлланилган бўлса.

Ушбу модданинг тўртинчи қисмида назарда тутилган ҳолатлардан лоақал биттаси мавжуд бўлган тақдирда, солиқ солиш масалаларига дахлдор меърий-ҳуқуқий ҳужжатлар ушбу Кодексга мувофиқ эмас деб топилади.

Ушбу Кодексга мувофиқ бўлмаган меърий-ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилган орган ёки унинг юқори турувчи органлари мазкур ҳужжатни бекор қилишга ёки унга зарур ўзгартишлар киритишга ҳақли. Бу органлар ушбу Кодексга мувофиқ бўлмаган меърий-ҳуқуқий ҳужжатни бекор қилишни ёки унга зарур ўзгартишлар киритишни рад этган тақдирда, бу ҳужжат суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Солиқ солиш юридик шахсларга нисбатан мулкчилик шаклидан қатъий назар, қонун олдида тенглик, жисмоний шахсларга нисбатан эса жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий маъқеидан қатъий назар, қонун олдида тенглик асосида амалга оширилади.

Белгиланаётган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар товарларнинг (ишлар, хизматларнинг) ёки пул маблағларининг Ўзбекистон Республикаси ҳудуди доирасида эркин муомалада бўлишини бевосита ёки билвосита чеклаб қўйиши ёки солиқ туловчининг иқтисодий фаолиятини бошқача тарзда чеклаб қўйиши ёки унга ғов бўлиши мумкин эмас. Олинган манбаларидан қатъий назар, барча даромадларга солиқ солиниши лозим, солиқ имтиёзларини белгилашда эса албатта ижтимоий адолат принципларига риоя этилиши керак.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар Ўзбекистон Республикасининг миллий пул бирлиги – сўмда ҳисоблаб чиқарилади.

Солиқ Кодексига кўра **солиқ тўловчилар қуйидаги ҳуқуқларга эга:**

- давлат солиқ хизмати органлари ва бошқа ваколатли органлардан амалдаги солиқлар, бошқа мажбурий тўловлар, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларидаги ўзгаришлар ҳақида ахборот олиш;

- ўз солиқ мажбуриятларини бажариш юзасидан давлат солиқ хизмати органлари ҳамда бошқа ваколатли органлардаги мавжуд маълумотларни олиш;

- солиқ муносабатлари масалалари юзасидан ўз манфаатларини шахсан ёки ўз вакили орқали ифода этиш;

- Кодексда, бошқа қонунлар ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорларида белгилаб қўйилган асослар мавжуд бўлган тақдирда ҳамда тартибда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзлардан фойдаланиш;

- солиқлар, бошқа мажбурий тўловлар, пеня ва жарималарнинг ортиқча тўланган ёки ундирилган суммаларини ҳисобга олиш ёки қайтариб олиш;

– Кодексида ҳамда бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган шартларда ва тартибда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлашни кечиктириш ва (ёки) бўлиб-бўлиб тўлаш;

– солиқ солиш объектини ҳисобга олишда, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаб чиқариш ҳамда тўлашда ўзлари йўл қўйган хатоларни мустақил равишда тузатиш;

– солиқ текширувлари материаллари билан танишиш ва текширув далолатномаларини олиш;

– солиқ текширувларини амалга ошираётган давлат солиқ хизмати органларига солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бажаришга доир масалалар юзасидан тушунтиришлар бериш;

– давлат солиқ хизмати органларининг, бошқа ваколатли органлар ва улар мансабдор шахсларининг Кодекси ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ бўлмаган ҳужжатлари ҳамда талабларини бажармаслик;

– давлат солиқ хизмати органларининг ва бошқа ваколатли органларнинг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан белгиланган тартибда шикоят қилиш;

– давлат солиқ хизмати органларининг ва бошқа ваколатли органларнинг қонунга хилоф қарорлари ёки улар мансабдор шахсларининг қонунга хилоф ҳаракатлари туфайли етказилган зарарнинг ўрни қопланишини белгиланган тартибда талаб қилиш.

Солиқ тўловчилар қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин. Солиқ тўловчининг солиқ муносабатларида шахсан иштирок этиши уни вакилга эга бўлиш ҳуқуқидан маҳрум этмайди, худди шунингдек вакилнинг иштирок этиши солиқ тўловчини бундай муносабатларда шахсан иштирок этиш ҳуқуқидан маҳрум этмайди. Солиқ тўловчи вакилларининг мазкур солиқ тўловчининг солиқ муносабатларидаги иштироки муносабати билан содир этилган ҳаракати (ҳаракатсизлиги) солиқ тўловчининг ҳаракати (ҳаракатсизлиги) деб эътироф этилади.

Солиқ Кодексига кўра **солиқ тўловчилар қуйидаги мажбуриятларга эгадирлар:**

– ўз солиқ мажбуриятларини ўз вақтида ва тўлиқ ҳажмда бажариши;

– қонун ҳужжатларига мувофиқ бухгалтерия ҳисобини юритиши, молиявий ва солиқ ҳисоботини тузиши;

– давлат солиқ хизмати органларига ва бошқа ваколатли органларга имтиёзлар олиш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим этиши;

– солиқ текширувлари ўтказилаётган вақтда давлат солиқ хизмати органларига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаб чиқариш, тўлаш билан боғлиқ ҳужжатлар ҳамда маълумотларни тақдим этиши;

– давлат солиқ хизмати органларининг ва бошқа ваколатли органларнинг ҳамда улар мансабдор шахсларининг қонуний талабларини бажариши, шунингдек мазкур органларнинг, улар мансабдор шахсларининг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилмаслиги шарт.

Солиқ агентлари юқорида назарда тутилган мажбуриятлардан ташқари:

– солиқ тўловчиларга тўланадиган маблағлардан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўғри ва ўз вақтида ҳисоблаб чиқариши, ушлаб қолиши ҳамда бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига ўтказиши;

– солиқ тўловчиларга тўланган даромадларнинг, ушлаб қолинган ҳамда бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига ўтказилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ҳисобини юритиши, шу жумладан ҳар бир солиқ тўловчи бўйича алоҳида-алоҳида ҳисоб юритиши шарт.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Республикамизда миллий солиқ тизимининг ривожланиш босқичлари.
2. «Солиқ ва солиққа тортиш» фанининг предмети.
3. Солиқларнинг иқтисодий моҳияти.
4. Солиқларнинг зарурлиги.
5. Ўзбекистон Республикасининг резиденти деб эътироф этилади.
6. Ўзбекистон Республикасининг норезиденти деб эътироф этилади.
7. Бевосита ва билвосита солиқларга қандай солиқлар киради?
8. Ҳозирги кунда амалдаги солиқларни ва мажбурий тўловларни айтинг.
9. Соддалаштирилган тартибида тўланадиган солиқларнинг турлари.
10. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг элементлари.
11. Солиқ солинадиган база ва солиқ солиш объектининг моҳияти.
12. Солиқ ва бошқа мажбурий тўловни ҳисоблаб чиқариш тартиби.
13. Солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқлари.
14. Солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари.
15. Солиқ агентларининг мажбуриятлари.

2-мавзу. ЮРИДИК ШАХСЛАР ФОЙДАСИГА СОЛИНАДИГАН СОЛИҚ.

Режа:

- 2.1. Юридик шахслар фойдасига солинадиган солиқни тўловчилар. Солиқ объекти.
- 2.2. Солиқ базаси ва уни ҳисоблаш тартиби.
- 2.3. Солиқ бўйича имтиёзлар, солиқ ставкаси ва солиқни ҳисоблаш тартиби.
- 2.4. Солиқ ҳисоботи, солиқни тўлаш муддатлари.

Таянч иборалар: *Юридик шахслар, юридик шахслар фойдасига солинадиган солиқни тўловчилар, фойда солигининг объекти, солиқ солинадиган база, солиқ тўловчининг харажатлари, чегириладиган харажатлари, чегирилмайдиган*

харажатлар, дивидендлар ва фоизлар, тўлов манбаида солиқ солиш, ҳисобот даври, солиқ даври.

2.1. Юридик шахслар фойдасига солинадиган солиқни тўловчилар.

Солиқ объекти.

2008 йил 1 январдан кучга кирган Солиқ кодексининг 23-моддасига кўра юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи умумдавлат солиқлари таркибига кириб, у давлат бюджети даромадларини шакллантиришда асосий манбалардан бири ҳисобланади. 1995 йил январ ойидан бошлаб солиқларнинг рағбатлантирувчи ролини кучайтириш мақсадида мамлакатимизда юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи жорий этилди.

Фойда ялпи ички маҳсулотнинг бир қисмини тақсимлаш ва қайта тақсимлашни юзага келтиришда муҳим роль ўйнайди. Чунки унинг моҳияти пул маблағларини давлат бюджети орқали макроиқтисодиёт тармоқлари ўртасида қайта тақсимлаш, уни юзага келтирувчи хўжалик субъектларида турли махсус ва умум хўжалик жамғармаларини ташкил этишда, ҳозирги замон талабига жавоб бера оладиган халқ истеъмол товарларини, техникавий маҳсулотларни ишлаб чиқараётган корхоналарни такомиллаштиришда, турли иш ва хизматларни амалга оширувчи хўжалик субъектларини ҳам зарур молиявий манбаларни вужудга келтириш орқали уларни таъминлашида намоён бўлади. Шундай қилиб, фойда солиғи пул муносабатини ифода этиб, бу муносабатларда бир томонда давлат ва иккинчи томонда солиқ тўловчи юридик шахслар, яъни корхона, бирлашма ва ташкилотлар туради.

Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган, ўз мулкида, хўжалик юритишида ёки оператив бошқарувида алоҳида мол-мулкка эга бўлган ҳамда ўз мажбуриятлари юзасидан ушбу мол-мулк билан жавоб берадиган, мустақил балансига ёки сметасига эга бўлган, ўз номидан мулккий ва шахсий номулккий ҳуқуқларга эга бўла оладиган ҳамда уларни амалга ошира оладиган, мажбуриятларни бажара оладиган, судда даъвогар ва жавобгар бўла оладиган ташкилот ва чет давлатнинг қонун ҳужжатларига мувофиқ ташкил этилган ҳамда Ўзбекистон Республикасида фуқаролик ҳуқуқ лаёқатига эга бўлган хорижий ва (ёки) халқаро ташкилот **юридик шахс деб** эътироф этилади:

Солиқ кодексига кўра юридик шахслардан олинадиган **фойда солиғи тўловчилари** бўлиб молия йилида солиққа тортиладиган фойдага эга бўлган Ўзбекистон Республикасининг резидентлари, Ўзбекистон Республикасида фаолиятни доимий муассаса орқали амалга ошираётган ёки ҳосил бўлиш манбаи Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган даромадларни оладиган Ўзбекистон Республикаси норезидентлари ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг резиденти деб қуйидагилар эътироф этилади:

- Ўзбекистон Республикасида давлат рўйхатидан ўтган юридик шахс;
- Ўзбекистон Республикасида доимий яшаб турган ёки жорий солиқ даврида яқунланаётган ҳар қандай кетма-кетликдаги ўн икки ойлик давр ичида жами бир юз саксон уч кун ва ундан ортиқ муддат Ўзбекистон Республикасида турган жисмоний шахс.

Чет давлат фуқароси ёки фуқаролиги бўлмаган шахснинг қуйидагилар сифатида турган даври унинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ҳақиқатда турган вақтига киритилмайди:

- дипломатик ёки консуллик мақомига эга бўлган шахс сифатида;
- Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасига кўра тузилган халқаро ташкилотнинг ходими сифатида;
- ушбу қисмнинг 1-бандида кўрсатилган шахсларнинг оила аъзоси сифатида, бундай жисмоний шахс тадбиркорлик фаолиятини амалга оширмаган тақдирда;
- фақат бир чет давлатдан бошқа чет давлатга Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали ўтиш (транзит ўтиш) учун;
- агар бу жисмоний шахс Ўзбекистон Республикасида фақат турист сифатида, даволаниш ёки дам олиш мақсадлари билан турган бўлса.

Юқорида белгиланган мезонларга жавоб бермайдиган шахс **Ўзбекистон Республикасининг норезиденти** деб эътироф этилади.

Қуйидагилар юридик шахслардан олинadиган **фойда солиғи тўловчилар бўлмайди**:

- нотижорат ташкилотлар. Тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётганда нотижорат ташкилотлар ўзи тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишдан олинган фойдадан солиқ тўловчи бўлади;
- солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби назарда тутилган юридик шахслар.

Юридик шахслардан олинadиган **фойда солиғининг объекти** бўлиб Ўзбекистон Республикаси резидентлари ва норезидентларининг фойдаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси резидентлари ва норезидентларининг чегирмалар қилинмаган ҳолда тўлов манбаида солиқ солинадиган даромадлари ҳисобланади.

Фойда солиғи бўйича солиққа тортиладиган объект Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги 54-сон қарори билан тасдиқланган «Маҳсулот (иш, хизмат)лар ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлар таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида»ги Низомда белгиланган тартибда аниқланади.

Хўжалик юритувчи субъектнинг молиявий натижалари қуйидаги фойда кўрсаткичлари билан тавсифланди:

1.Маҳсулот сотишдан олинadиган ялпи фойда (ЯФ). Бу сотишдан олинadиган соф тушум (ССТ) билан сотилган маҳсулот ишлаб чиқариш таннари (СМИТ) ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади:

$$ЯФ = ССТ - СМИТ$$

2.Асосий фаолиятдан олинган фойда (АФФ). Бу маҳсулот сотишдан ялпи фойда билан давр харажатлари (ДХ) ўртасидаги айирма сифатида белгиланиб, унга асосий фаолиятдан бошқа даромадлар (БД) қўшилади ва бошқа зарарлар (БЗ) айрилади:

$$АФФ = ЯФ - ДХ + БД - БЗ$$

3.Умумхўжалик фаолиятдан олинган фойда ёки зарар (УХФ). Бу асосий фаолиятдан олинган фойда (АФФ) суммасига молиявий фаолият даромадлари

(МФД) қўшилиб, молиявий фаолият харажатлари (МФХ) айирилиб ташланган ҳолда аниқланади:

$$УХ\Phi = А\Phi\Phi + МФД - МФХ$$

4.Солиқ тўлангунгача бўлган фойда (СТФ). Бу умумхўжалик фаолиятдан олинган фойдага (УХФ) фавкулодда фойда (ФФ) қўшилган ва фавкулодда зарарлар (ФЗ) айирилган ҳолда аниқланади:

$$СТ\Phi = УХ\Phi + \Phi\Phi - \PhiЗ$$

5.Солиқ тўлангандан кейин хўжалик юритувчи субъект тасарруфида қоладиган йилнинг соф фойдаси (СФ). Бу солиқ тўлангунгача фойдадан (СТФ) фойда солиғи (ФС) чегирилган ҳамда қонунда назарда тутилган бошқа солиқ ва тўловлар (БСТ) айирилиб белгиланади:

$$С\Phi = СТ\Phi - \PhiС - БСТ$$

Низомга биноан барча харажатлар қуйидаги гуруҳларга бирлаштирилади:

- Маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархига киритиладиган харажатлар.
- Давр харажатлари.
- Хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий фаолияти бўйича харажатлар.
- Фавкулодда зарарлар.

Хўжалик юритувчи субъектлар оладиган даромадлар қуйдагиларга бўлинади:

- Сотишдан олинган соф тушум.
- Асосий фаолиятдан олинган бошқа даромадлар (операцион даромадлар).
- Молиявий фаолиятдан олинган даромадлар.
- Фавкулодда даромадлар.

2.2.Солиқ базаси ва уни ҳисоблаш тартиби.

Солиқ солинадиган база жами даромад билан чегириб ташланадиган харажатлар ўртасидаги фарқ сифатида, солиқ солинадиган фойдадан келиб чиқиб белгиланади.

Жами даромаднинг таркиби:

– Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан олинадиган даромадлар;

– Бошқа даромадлар (асосий воситалар ва бошқа мол-мулкнинг чиқиб кетишидан олинадиган даромадлар, мол-мулкни ижарага беришдан олинадиган даромадлар, текин олинган мол-мулк, мулкый ҳуқуқлар, ишлар ва хизматлар, мажбуриятларни ҳисобдан чиқаришдан олинадиган даромадлар, хизмат кўрсатувчи хўжаликлардан олинадиган даромадлар, курсдаги ижобий фарқ ва бошқа даромадлар).

Солиқ тўловчининг қиймати чет эл валютасида ифодаланган даромадлари миллий валютада олинган даромадлар билан жамланган ҳолда, бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ҳисобга олинади.

Ўзбекистон Республикасидаги тўлов манбаида солиқ солинадиган дивидендлар ва фоизлар жами даромаддан чегириб ташланади.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан олинадиган даромадга товарлар тўлиқ ёки қисман қайтарилганда; битим шартлари ўзгарганда; баҳолар ўзгарганда, сотиб олувчи сийловдан (скидкадан) фойдаланганда; бажарилган ишлар, кўрсатилган хизматлардан воз кечилганда тузатиш киритилади:

Солиқ тўловчининг харажатлари солиқ солинадиган фойдани аниқлаш пайтида чегириб ташланади.

– **Юридик шахсларни харажатларига** моддий харажатлар. меҳнатга ҳақ тўлаш харажатлари. амортизация харажатлари. бошқа харажатлар. ҳисобот даврининг солиқ солинадиган базадан келгусида чегириладиган харажатлари. чегирилмайдиган харажатлар киради.

Ҳисобот даврининг солиқ солинадиган базадан келгусида чегириладиган харажатлари:

1) янги ишлаб чиқаришлар, цехлар, агрегатларни, шунингдек серияли ва оммавий ишлаб чиқариладиган янги маҳсулот турларини ҳамда технологик жараёнларни ўзлаштириш харажатлари;

2) барча турдаги асбоб-ускуналар ва техник қурилмаларни, уларнинг ўрнатилиш сифатини текшириб кўриш мақсадида комплекс синаб кўриш (ишлаб турган ҳолатида) харажатлари;

3) ишчи кучлари қабул қилиш ва янги ишга туширилган корхонада ишлаш учун кадрлар тайёрлаш билан боғлиқ харажатлар;

4) асосий воситалар ва номоддий активларнинг жадаллаштирилган усулда ҳисобланган амортизация суммаси.

Чегирилмайдиган харажатлар:

1) моддий қимматликларнинг табиий камайиши меъёрларидан ортиқча йўқотишлар ва бузилишлар;

2) ходимларга бериладиган ёки солиқ тўловчининг умумий овқатланиш эҳтиёжлари учун ёрдамчи хўжаликлар томонидан ишлаб чиқариладиган товарлар (ишлар, хизматлар) бўйича нархдаги фарқлар (зарарлар);

3) меъёрлардан ортиқча харажатлар (хизмат сафарлари, вакиллик харажатлари, ихтиёрий суғурта турлари бўйича ажратмалар);

4) нодавлат пенсия жамғармаларига ажратмалар;

5) хўжалик бошқаруви органини сақлаб туриш учун ажратмалар;

6) умумий овқатланиш корхоналари ёки бошқа чет ташкилотларга жойларни бепул бериш харажатлари, ушбу корхоналар ва ташкилотлар учун коммунал хизматлар кўрсатиш қийматини тўлаш;

7) йиллик молиявий ҳисоботни бир ҳисобот даврида бир мартадан ортиқ аудитдан ўтказиш харажатлари;

8) солиқ тўловчининг фаолиятида талаб этилмайдиган касблар бўйича кадрлар тайёрлаш харажатлари;

9) ходимларга бепул кўрсатиладиган коммунал хизматлар, бериладиган озиқ-овқатлар, товарлар, маҳсулотлар ва бошқа қимматликлар ёки ходимлар учун ишлар ҳамда хизматларни бажариш қиймати, уларга бепул бериладиган уй-жой ҳақини тўлаш харажатлари (ёки уй-жой, коммунал хизматлар ва бошқалар учун пул компенсацияси суммалари);

10) ходимларга қўшимча берилган таътилларга тўланган ҳақ ва улар юзасидан қонун ҳужжатларида назарда тутилган меъёрлардан ортиқча компенсациялар;

11) ходимларнинг овқатланиши, йўл ҳақи, даволаниши учун, даволаниш ва дам олиши учун йўлланмалар, экскурсиялар ва саёҳатлар учун, спорт секциялари, тўғарақлари, клубларидаги машғулотларга, маданий-томоша, жисмоний тарбия ва спорт тадбирларига бориши учун, обунага ҳамда ходимларнинг шахсий фойдаланиши учун товарларга қилинган харажатларнинг ўрнини қоплаш ёки тўлаш ва бошқа шунга ўхшаш тўловлар;

12) пенсияларга устамалар, пенсияга чиқаётган меҳнат фахрийларига бир йўла тўланадиган нафақалар;

13) байрам саналари ва муҳим саналар, жамоат фаолиятидаги ютуқлар муносабати билан ходимларни рағбатлантириш ҳисобланадиган бир йўла мукофотлар;

14) суд чиқимлари;

15) айбдорлари аниқланмаган ўғирликлар ва камомаддан ёки айбдор томон ҳисобидан зарур суммаларнинг ўрнини қоплаш мумкин бўлмаганда қўрилган зарарлар.

2.3.Солиқ бўйича имтиёзлар, солиқ ставкаси ва солиқни ҳисоблаш тартиби.

1.Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини тўлашдан қуйидаги юридик шахслар озод қилинади:

1) ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, "Нуроний" жамғармаси ва "Ўзбекистон чернобилчилари" ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941-1945 йиллардаги уруш ва меҳнат фронти фахрийлари ташкил этган юридик шахслар, бундан савдо, воситачилик, таъминлаш-сотиш ва тайёрлов фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар мустасно. Мазкур имтиёзни олиш ҳуқуқини белгилаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда турган ходимлар киритилади;

2) даволаш муассасалари ҳузуридаги даволаш-ишлаб чиқариш устахоналари;

3) жазони ижро этиш муассасалари;

4) ички ишлар органлари ҳузуридаги қўриқлаш бўлинмалари.

2.Юридик шахсларнинг қуйидаги фойдаси юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини тўлашдан озод қилинади:

1) протез-ортопедия буюмлари, ногиронлар учун инвентарлар ишлаб чиқаришдан, шунингдек ногиронларга ортопедик протезлаш хизмати кўрсатишдан, ногиронлар учун мўлжалланган протез-ортопедия буюмлари ва инвентарларни таъмирлаш ҳамда уларга хизмат кўрсатишдан олинган фойдаси;

2) шаҳар йўловчилар транспортида (таксидан, шу жумладан йўналишли таксидан ташқари) йўловчиларни ташиш бўйича хизматлар кўрсатишдан олинган фойдаси;

3) тарихий ва маданият ёдгорликларини таъмирлаш ҳамда қайта тиклаш ишларини амалга оширишдан олинган фойдаси;

4) инвестиция фондларининг хусусийлаштирилган корхоналар акцияларини сотиб олишга йўналтириладиган фойдаси;

5) Халқ банки томонидан фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларидаги маблағлардан фойдаланишдан олинган фойдаси.

Ишловчилари умумий сонининг 3 фоизидан кўпроғини ногиронлар ташкил этган юридик шахслар учун юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи суммаси ушбу қисмда белгиланган меъёрдан ортиқ ишга жойлаштирилган ногиронларнинг ҳар бир фоизига юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг суммаси бир фоиз камайтириладиган ҳисоб-китоб асосида камайтирилади.

3.Юридик шахсларнинг солиқ солинадиган фойдаси қуйидаги суммага камайтирилади:

1) экология, соғломлаштириш ва хайрия жамғармалари, маданият, халқ таълими, соғлиқни сақлаш, меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш, жисмоний тарбия ва спорт муассасаларига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига бериладиган бадаллар суммасига, бироқ солиқ солинадиган фойданинг бир фоизидан кўп бўлмаган миқдорда;

2) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори асосида коллежлар, академик лицейлар, мактаблар ва мактабгача тарбия таълим муассасалари қурилишига йўналтирилган маблағлар суммасига, лекин солиқ солинадиган фойданинг 30 фоизидан кўп бўлмаган миқдорда;

3) асосий ишлаб чиқаришни янги қурилиш шаклида кенгайтиришга, ишлаб чиқариш мақсадида фойдаланиладиган бинолар ва иншоотларни реконструкция қилишга, шунингдек ушбу мақсадлар учун олинган кредитларни узишга йўналтириладиган маблағлар суммасига, тегишли солиқ даврида ҳисобланган амортизацияни чегириб ташлаган ҳолда, бироқ солиқ солинадиган фойданинг 30 фоизидан кўп бўлмаган миқдорда;

4) ишлаб чиқаришни модернизациялашга, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлашга, янги технологик жиҳозлар харид қилишга, ушбу мақсадлар учун берилган кредитларни узишга, лизинг объекти қийматининг ўрнини қоплашга, тегишли солиқ даврида ҳисобланган амортизацияни чегирган ҳолда йўналтириладиган маблағлар суммасига. Солиқ солинадиган базани камайтириш юқорида кўрсатиб ўтилган харажатлар амалга оширилган солиқ давридан эътиборан, технологик жиҳозлар бўйича эса у фойдаланишга топширилган пайтдан эътиборан уч йил ичида амалга оширилади. Янги технология жиҳозлари улар олинган (импорт қилинган) пайтдан эътиборан уч йил ичида реализация қилинган ёки текин берилган тақдирда, мазкур имтиёзнинг амал қилиши фойдадан олинадиган солиқни тўлаш бўйича мажбуриятлар тикланган ҳолда, имтиёз қўлланилган бутун давр учун бекор қилинади;

5) ёш оилалар тоифасига кирувчи ходимларга ипотека кредитлари бадаллари тўлашга ва (ёки) мулк сифатида уй-жой олишга текин йўналтириладиган маблағлар суммасига, бироқ солиқ солинадиган базанинг 10 фоизидан ошмаган миқдорда;

б) диний ва жамоат бирлашмаларининг (касаба уюшмалари, сиёсий партиялар ва ҳаракатлардан ташқари), хайрия жамғармаларининг мулкида бўлган корхоналар фойдасидан шу бирлашмалар ва жамғармаларининг уставда

белгиланган фаолиятини амалга ошириш учун йўналтириладиган ажратмалари суммасига.

2010 йил учун юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи ставкалари

№	Солиқ тўловчилар	Солиқ ставкалари солиқ солинадиган
1.	Юридик шахслар (2-3-бандларда назарда тутилганларидан ташқари)	9
2.	Тижорат банклари	15
3.	Аукционлар ўтказишдан, гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланишга лицензияси бўлган юридик ва жисмоний шахсларни (шу жумладан норезидентларни) жалб этиш йўли билан оммавий томоша тадбирларини ташкил этишдан даромад олувчи юридик шахслар	35
4.	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар, ишлар, хизматлар (Ўзбекистон Республикаси Президентини 1997 йил 10-октябрда ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган рўйхатда келтирилган хомашё маҳсулотларидан ташқари) экспортининг (ишларни бажариш, хизматларни кўрсатиш жойидан қатъий назар) эркин алмаштириладиган валютадаги улуши қуйидаги миқдорларни ташкил этадиган экспортчи корхоналар учун:	
	сотишнинг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача	белгиланган ставка 30% га пасайтирилади
	сотишнииг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан юқори	белгиланган ставка 50% га пасайтирилади
5.	1-бандда кўрсатилган хизматлар кўрсатиш соҳаси корхоналари учун, пластик карталар қўлланиб ҳақ тўланган ҳолда кўрсатилган хизматлар ҳажми бўйича	белгиланган ставка 10% га пасайтирилади

Ўзбекистон Республикаси норезидентларининг даромадларига тўлов манбаида солиқ солиш ставкалари.

Ўзбекистон Республикаси норезидентининг доимий муассаса билан боғлиқ бўлмаган ва тўлов манбаида солиқ солинадиган даромадларига қуйидаги ставкалар бўйича солиқ солинади:

- 1) дивидендлар ва фоизларга - 10 фоиз;
- 2) суғурта қилиш, биргаликда суғурта қилиш ва қайта суғурта қилиш шартномалари бўйича суғурта мукофотларига - 10 фоиз;
- 3) халқаро алоқа учун телекоммуникациялар, халқаро ташишларга (фрахтдан олинадиган даромадларга) - 6 фоиз;

4) Солиқ Кодекснинг 155-моддасида белгиланган даромадлар, бундан ушбу қисмнинг 1-3-бандларида кўрсатилган даромадлар мустасно - 20 фоиз.

Юридик шахслардан олинадиган **фойда солиғини ҳисоблаб чиқариш** солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади.

2.4. Солиқ ҳисоботи, солиқни тўлаш муддатлари.

Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи учун **календарь йил солиқ давридир, йилнинг чораги ҳисобот давридир.**

Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг ҳисоб-китоби, давлат солиқ хизмати органларига ортиб борувчи якун билан йилнинг ҳар чорагида ҳисобот чорагидан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса, йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда тақдим этилади.

Ўзбекистон Республикасида фаолиятни доимий муассаса орқали амалга ошираётган Ўзбекистон Республикаси норезидентлари доимий муассаса жойлашган жойдаги давлат солиқ хизмати органига Ўзбекистон Республикасидаги фаолиятининг хусусияти ҳақидаги ҳисоботни (эркин шаклда), шунингдек юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг ҳисоб-китобини чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар учун йиллик молиявий ҳисоботни топшириш учун белгиланган муддатларда тақдим этади. Бунда юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг ҳисоб-китобида бюджетга тўланадиган соф фойдадан олинадиган солиқ суммаси алоҳида сатрда кўрсатилади. Фаолият календарь йил тугашидан аввал тугатилган тақдирда, бу ҳужжатлар фаолият тугатилганидан кейин бир ойдан кечиктирмасдан тақдим этилиши шарт.

Солиқ тўлаш тартиби. Ҳисобот даври мобайнида солиқ тўловчилар юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини жорий тўловларни киритиш орқали тўлайдилар.

Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи бўйича жорий тўловларнинг суммасини аниқлаш учун солиқ тўловчилар жорий ҳисобот даври биринчи ойининг 10-кунигача давлат солиқ хизмати органига жорий ҳисобот даври учун тахмин қилинаётган солиқ солинадиган фойдадан ва юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг белгиланган ставкасидан келиб чиқиб ҳисобланган юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг суммаси ҳақида маълумотнома тақдим этадилар.

Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи бўйича жорий тўловлар ҳар ойнинг 15-кунига қадар йил чораги бўйича юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи суммасининг учдан бир қисми миқдорида тўланади.

Ҳисобот даврида тахмин қилинаётган солиқ солинадиган фойда энг кам иш ҳақининг икки юз бараваридан кам миқдорни ташкил этадиган солиқ тўловчилар жорий тўловларни тўламайди.

Тахмин қилинаётган солиқ солинадиган фойдадан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилган юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи суммаси ҳисобот даври учун бюджетга тўланиши лозим бўлган юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи суммасига нисбатан 10 фоиздан кўпроқ камайтирилган

тақдирда, давлат солиқ хизмати органи жорий тўловларни юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг ҳақиқий суммасидан келиб чиқиб пеня ҳисоблаган ҳолда қайта ҳисоблашга ҳақли.

Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини тўлаш ҳисоб-китобларни топшириш муддатларидан кечиктирмай амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси норезидентининг доимий муассасаси юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини, шунингдек соф фойдадан олинадиган солиқни жорий тўловларни тўламасдан йилига бир марта, ҳисоб-китобни тақдим этиш муддатида кейин бир ой ичида тўлайди.

Юридик шахслар - Ўзбекистон Республикасининг резидентлари томонидан Ўзбекистон Республикасидан ташқарида олинган даромад, қилинган харажатлар ҳамда Ўзбекистон Республикасидан ташқарида тўланган юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи чегириб ташлангунига қадар тўлиқ миқдорда солиқ тўловчининг жами даромадига қўшилади. Солиқ солинадиган базани аниқлашда Ўзбекистон Республикасидан ташқарида фойда олиш муносабати билан қилинган ҳамда ҳужжатлар билан тасдиқланган харажатлар ушбу Кодексда белгиланган тартибда ва миқдорларда чегирилади.

Ўзбекистон Республикасидан ташқарида тўланган юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг суммаси Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ, Ўзбекистон Республикасида юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини тўлаш пайтида ҳисобга олинади.

Ўзбекистон Республикасидан ташқарида тўланган юридик шахслардан олинадиган фойда солиғининг суммасини ҳисобга олиш учун чет давлат ваколатли органининг тўлов хабарномаси, маълумотномаси ёки Ўзбекистон Республикасидан ташқарида юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи тўланганлигини тасдиқловчи бошқа ҳужжат асос бўлади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Фойда солиғини тўловчилари.
2. Фойда солиғининг объекти.
3. Хўжалик юритувчи субъектлар оладиган даромадлари гуруҳини айтинг.
4. Юридик шахсларни харажатларини гуруҳланг.
5. Ҳисобот даврининг солиқ солинадиган базадан келгусида чегириладиган харажатлари таркибини айтинг.
6. Ҳисобот даврининг солиқ солинадиган базадан келгусида чегирилмайдиган харажатлар.
7. Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи бўйича имтиёзлар.
8. Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи ставкаси.
9. Ўзбекистон Республикаси норезидентларининг даромадларига тўлов манбаида солиқ солиш ставкалари.

3-мавзу. КИЧИК КОРХОНАЛАР УЧУН СОДДАЛАШТИРИЛГАН СОЛИҚ ТИЗИМИ.

Режа:

- 3.1. Кичик корхоналар учун соддалаштирилган солиқ тизими моҳияти, ягона солиқ тўлови ва унинг тўловчилари.
- 3.2. Солиқ солиш объекти. Имтиёзлар. Солиқ ставкаси.
- 3.3. Солиқ тўловини ҳисоблаб чиқариш, унинг ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва уни тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Кичик корхоналар, микрофирмалар, солиқ солиш объекти, солиқ солинадиган база, ялпи тушум, умумий овқатланиш корхоналари, улгуржи савдо корхоналари, чакана савдо корхоналари, солиқ даври, ҳисобот даври.*

3.1. Кичик корхоналар учун соддалаштирилган солиқ тизими моҳияти, ягона солиқ тўлови ва унинг тўловчилари.

Микрофирма ва кичик корхоналарни жадал ривожлантиришни янада рағбатлантириш ҳамда унинг мамлакат иқтисодиётида аҳамияти ва улушини тубдан ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 20 июндаги «Микрофирма ва кичик корхоналарни ривожлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-3620-сонли Фармонида мувофиқ 2005 йилнинг 1 июлдан бошлаб микрофирма ва кичик корхоналар учун ягона солиқ тўлови жорий этилди.

Ушбу Фармоннинг яна бир аҳамиятли томони шундаки, янги ташкил қилинган микрофирма ва кичик корхоналарга ягона солиқ тўловини тўлаш муддатини бир йилга кечиктириш, кечиктирилган суммани эса имтиёзли давр тугагандан кейин тенг улушларда 12 ой давомида тўлаш ҳуқуқи берилди. Бу эса эндигина иш бошлаётган корхонанинг ривожини учун аҳамиятлидир, чунки микрофирма ва кичик корхона илк даромадларини ўз фаолиятини тўлиқ йўлга солишга қаратиб, кейинчалик бюджет олдидаги ҳисоб-китобларини ўз вақтида амалга ошириши ҳамда ўзининг моддий таъминотини шакллантиришга эришади.

Яна бир имконият – ягона солиқ тўловини тўлайдиган микрофирма ва кичик корхоналар ижарага олган ер майдонлари учун ижара ҳақи тўлашдан озод қилиндилар.

Президентимизнинг «Тадбиркорлик субъектлари томонидан тақдим этиладиган ҳисобот тизимини такомиллаштириш ва уни ноқонуний талаб этганлик учун жавобгарликни кучайтириш тўғрисида»ги ПК-100-сонли қарорига асосан микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан солиқлар, йиғимлар, ажратмалар ҳамда бошқа мажбурий тўловлар бўйича барча ҳисоб-китобларни солиқ хизмати органларига ҳар ойда тақдим этиш ўрнига чоракда тақдим этилиши белгиланган. Демак, микрофирма ва кичик корхоналар томонидан мазкур Фармон чиққанига қадар давлат солиқ хизмати органларига белгиланган шаклда ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 20 санасигача ўнга яқин ҳисоб-китоблар тақдим қилинар эди. Энди эса ягона солиқ ва юқоридаги ажратмалар ўрнига ҳар чоракда фақат бир маротаба ягона солиқ тўлови ҳисоб-китоби тақдим қилинадиган бўлди. Бу билан солиқ

тўловчилар томонидан тақдим этиладиган ҳисоботлар сонини қисқартиришга ҳамда молиявий ҳисоботларга ортиқча вақт сарфлашниги олдини олишга имконият яратилди. Энг асосийси, тадбиркорлик субъектлари учун қулай шарт-шароитлар яратилиб, улар фаолиятини янада эркинлаштиришга замин яратилди.

Ягона солиқ тўловини тўловчилар қуйидагилардир:

1) микрофирмалар ва кичик корхоналар.

2) ходимларнинг сонидан қатъи назар:

- савдо ва умумий овқатланиш корхоналари;
- хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариуслар;
- лотереялар ташкил қилиш бўйича фаолиятни амалга ошириш

доирасидаги юридик шахслар.

Ягона солиқ тўлови қуйидаги микрофирмалар ва кичик корхоналарга татбиқ этилмайди:

– акциз солиғи тўланадиган маҳсулот ишлаб чиқарувчи ва ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ солинадиган фойдали казилмаларни казиб олишни амалга оширувчи микрофирмалар ва кичик корхоналарга;

– ягона ер солиғи ва қатъий белгиланган солиқ тўлаш назарда тутилган фаолият доирасидаги микрофирмалар ва кичик корхоналарга;

– маҳсулот тақсимотига оид битимлар иштирокчиси бўлган микрофирмалар ва кичик корхоналарга.

Микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига ходимларининг сони бўйича қонун ҳужжатларида белгиланган мезонга мос келадиган юридик шахслар киради. Бунда:

– ходимларнинг сони ҳисобот йили учун ходимларнинг ўртача йиллик сонидан келиб чиққан ҳолда аниқланади;

– ходимларнинг ўртача йиллик сонини аниқлашда ўриндошлик, пудрат шартномалари ва бошқа фуқаролик-ҳуқуқий тусдаги шартномалар бўйича ишга қабул қилинган ходимларнинг, шунингдек унитар (шўъба) корхоналарда, ваколатхоналар ва филиалларда ишлаётганларнинг сони ҳам ҳисобга олинади;

– юридик шахсларни микрофирмалар ва кичик корхоналар тоифасига киритишда юридик шахснинг асосий фаолият (ихтисослиги) турига тўғри келадиган ходимлар сонининг мезони қабул қилинади.

Солиқ солиш мақсадида савдо ва умумий овқатланиш корхоналари жумласига савдо фаолияти, умумий овқатланиш соҳасидаги фаолият ўтган ҳисобот йили якунлари бўйича асосий фаолият тури бўлган юридик шахслар киради.

Қуйидагиларга савдо фаолияти сифатида қаралмайди:

• ўзи ишлаб чиқарган маҳсулот бўлган товарларни реализация қилиш, шу жумладан уларни мустақил юридик шахс бўлмаган фирма дўконлари орқали реализация қилиш;

• воситачи, ишончли вакил томонидан воситачилик, топшириқ шартномаси бўйича товарларни реализация қилиш, шу жумладан давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни реализация қилиш;

• тайёрлов ва таъминот-сотиш фаолиятини амалга оширувчи корхоналар томонидан товарларни реализация қилиш.

Умумий овқатланиш соҳасидаги фаолият деганда кулинария, шунингдек бошқа озиқ-овқат маҳсулотини тайёрлаш, реализация қилиш ва уларни истеъмол қилишни ташкил этиш бўйича фаолият тушунилади.

Микрофирмалар ва кичик корхоналар ягона солиқ тўловини тўлашни назарда тутадиган солиқ солишнинг соддалаштирилган тартибини ёки умумбелгиланган солиқлар тўлашни танлашга ҳақли.

Фаолият кўрсатаётган микрофирмалар ва кичик корхоналар ягона солиқ тўловини тўлашга ўтиш учун кейинги ҳисобот даври бошланишига камида бир ой қолганда, янги ташкил этилган микрофирмалар ва кичик корхоналар эса, давлат рўйхатидан ўтказилган кундан эътиборан ўн беш кундан кечиктирмасдан солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органини ягона солиқ тўловини тўлашга ўтиши тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланган шаклда ёзма равишда хабардор этади.

Микрофирмалар ва кичик корхоналар ягона солиқ тўловини тўлашдан ихтиёрий равишда воз кечган тақдирда ҳисобот даври тугаганидан сўнг ўн кун ичида давлат солиқ хизмати органларига тақдим қилинадиган ёзма билдириш асосида кейинги ҳисобот давридан бошлаб умумбелгиланган солиқлар тўлашга ўтади.

Ҳисобот йили тугаши билан белгиланган ходимлар сони мезонига мос келмайдиган ягона солиқ тўловини тўловчилар давлат солиқ хизмати органларига йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиш муддатида кечиктирмай тақдим этиладиган ёзма билдириш асосида кейинги ҳисобот йилидан бошлаб умумбелгиланган солиқлар тўлашга ўтади.

Ягона солиқ тўловини тўловчилар ягона солиқ тўловини тўлаш ҳуқуқидан маҳрум бўлган ўтган ҳисобот йили учун умумбелгиланган солиқлар бўйича ҳисоб-китоблар асосида ягона солиқ тўлови юзасидан қайта ҳисоб-китобни амалга оширади.

Ўтган йил якунлари бўйича асосий (соҳа) фаолият тури савдо фаолияти ва умумий овқатланиш соҳасидаги фаолият бўлган юридик шахслар ушбу Кодексида белгиланган тартибда ҳисобот йили бошидан бошлаб ягона солиқ тўловини тўлаши керак.

Савдо ва умумий овқатланиш корхоналари сифатида рўйхатдан ўтказилган янги ташкил этилган юридик шахслар ягона солиқ тўловини давлат рўйхатидан ўтказилган санадан эътиборан жорий йил тугагунига қадар, 1 октябрдан кейин рўйхатдан ўтказилган юридик шахслар эса кейинги йил тугагунига қадар тўлайди.

Агар юридик шахслар ҳисобот йили якунлари бўйича белгиланган шартларга жавоб бермасалар, улар келгуси йил бошидан бошлаб умумбелгиланган солиқлар тўлашга ўтишлари керак, солиқ солиш тартибини танлаш ҳуқуқи сақлаб қолинадиган микрофирмалар ва кичик корхоналар бундан мустасно. Бунда микрофирмалар ва кичик корхоналар белгиланган шартларга жавоб бермай қолинган ҳисобот йили тугаганидан кейинги йилнинг 1 февралидан кечиктирмай солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органига солиқ солиш тартиби танлаганлиги тўғрисида Ўзбекистон Республикаси

Давлат солиқ қўмитаси томонидан тасдиқланган шаклда ёзма билдириш тақдим этишлари шарт. Солиқ тўловчи томонидан ёзма билдиришнинг белгиланган муддатда тақдим этилмаганлиги унинг умумбелгиланган солиқларни тўлашга берилган розилиги деб ҳисобланади.

Турли солиқ солиш объектлари ва (ёки) ягона солиқ тўлови ставкалари белгиланган бир неча фаолият турлари билан шуғулланадиган ягона солиқ тўловини тўловчилар шу фаолият турлари бўйича алоҳида-алоҳида ҳисоб юритишлари ҳамда солиқ тўловчиларнинг тегишли тоифалари учун белгиланган ставкалар бўйича ягона солиқ тўловини тўлашлари керак.

Лотерея ўйинларини ташкил қилиш фаолияти билан бирга бошқа фаолият турларини амалга оширадиган юридик шахслар ушбу фаолият турлари бўйича қуйидагиларни тўлайди:

- агар улар микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирса - ягона солиқ тўловини ёки умумбелгиланган солиқларни;
- агар улар микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмаса, - умумбелгиланган солиқларни.

Умумбелгиланган солиқларни тўлашга ўтган ягона солиқ тўловини тўловчилар, камида ўн икки ойдан сўнг ягона солиқ тўловини тўлашга қайта ўтишга ҳақлидир.

Ягона солиқ тўловини тўлашдан умумбелгиланган солиқларни тўлашга ўтган солиқ тўловчилар умумбелгиланган солиқларни тўлашга ўтилган биринчи чорак учун юридик шахслардан олинadиган фойда солиғи, ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи ҳамда мол-мулк солиғи бўйича жорий тўловларни тўлашдан озод қилинади.

Ягона солиқ тўловини тўловчилар ягона солиқ тўлови тўлаш муддатини давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан эътиборан бир йил муддатга кечиктириш ҳуқуқига эга, кечиктирилган суммалар қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда имтиёзли давр тугаганидан сўнг ўн икки ой ичида тенг улушлар билан тўланади.

2.2.Солиқ солиш объекти. Имтиёзлар. Солиқ ставкаси.

Ялпи тушум **солиқ солиш объектидир**. Солиқ солиш мақсадида ялпи тушум таркибига қуйидагилар киритилади:

1) товарларни (ишларни, хизматларни) қўшилган қиймат солиғини чегирган ҳолда (қўшилган қиймат солиғи тўлашга ўтган солиқ тўловчилар учун) реализация қилишдан тушган тушум.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан тушган тушум деганда қуйидагилар тушунилади:

- қурилиш, қурилиш-монтаж, таъмирлаш-қурилиш, ишга тушириш-созлаш, лойиҳа-қидирув ва илмий-тадқиқот ташкилотлари учун - ўз кучлари билан бажарилган, тегишинча қурилиш, қурилиш-монтаж, таъмирлаш-қурилиш, ишга тушириш-созлаш, лойиҳа-қидирув ва илмий-тадқиқот ишларини реализация қилишдан тушган тушум;
- савдо ва умумий овқатланиш корхоналари учун - товар обороти;

- мол-мулкни молиявий ижарага (лизингга) берувчи юридик шахслар учун - молиявий ижара (лизинг) бўйича фоизли даромад суммаси;

- воситачилик ва топшириқ шартномалари ҳамда воситачилик хизматлари кўрсатишга оид бошқа шартномалар бўйича воситачилик хизматлари кўрсатадиган юридик шахслар учун - кўрсатилган хизматлар учун пул мукофоти суммаси;

- тайёрлов, таъминот-сотиш ташкилотлари учун - реализация қилинган товарларнинг харид қиймати билан сотиш қиймати ўртасидаги фарқ сифатида ҳисоблаб чиқарилган ялпи даромад;

- лотерея ўйинларини ташкил этиш бўйича фаолиятни амалга ошириш доирасида юридик шахслар учун - ўйин чипталарини уларда кўрсатилган нарх бўйича тарқатишдан тушган тушум;

Қуйидагиларга солиқ солиш объекти сифатида қаралмайди:

1) устав фондига (устав капиталига) олинган ҳиссалар, шу жумладан акцияларни (улушларни) жойлаштириш баҳосининг уларнинг номинал қийматидан (дастлабки миқдоридан) ортиқ суммаси, оддий ширкат шартномаси бўйича биргаликдаги фаолиятни амалга ошириш учун бирлаштирилаётган маблағлар;

2) муассислар (иштирокчилар) таркибидан чиқиётганда (чиқарилаётганда), шунингдек тугатилаётган юридик шахснинг мол-мулки унинг муассислари (иштирокчилари) ўртасида тақсимланаётганда устав фондига (устав капиталига) ҳиссалар доирасида олинган маблағлар (мол-мулк ёки мулк хуқуқлар);

3) шартнома муассислари (иштирокчилари) умумий мулкидаги ҳиссаси қайтариб берилган ёки бундай мол-мулк бўлинган тақдирда, оддий ширкат шартномаси шериғи (иштирокчиси) томонидан ҳиссаси миқдорида олинган маблағлар (мол-мулк ёки мулк хуқуқлар);

4) реализация қилинадиган товарлар (ишлар, хизматлар) учун олдиндан ҳақ тўлаш (бўнак) тариқасида бошқа шахслардан олинган маблағлар (мол-мулк ёки мулк хуқуқлар);

5) мулк ҳуқуқи уларга ўтган пайтга қадар мажбуриятларни қонун ҳужжатларига мувофиқ таъминлаш сифатида гаров ёки закат тарзида олинган маблағлар (мол-мулк ёки мулк хуқуқлар);

6) бюджетдан берилган субсидиялар;

7) агар маблағларни (мол-мулкни ёки мулк хуқуқларни) ўтказиш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори асосида амалга оширилса, текин олинган маблағлар (мол-мулк ёки мулк хуқуқлар), ишлар ва хизматлар;

8) олинган грантлар;

9) акциядор - юридик шахснинг ўтган йилларнинг тақсимланмаган фойдаси устав фондиди (устав капитални) кўпайтиришга йўналтирилганда кўшимча акцияларнинг қиймати ёки акцияларнинг номинал қийматини кўпайтириш тариқасида олинган даромадлари;

10) суғурта шартномалари бўйича суғурта товони (суғурта суммаси) тариқасида олинган маблағлар.

Балансинг валюта моддаларини қайта баҳолаш чоғида курсдаги ижобий ва салбий фарқлар ўртасидаги сальдо солиқ солиш объекти ҳисобланади. Салбий курс фарқи суммаси ижобий курс фарқи суммасидан ортиқ бўлган тақдирда ошиб кетган сумма ягона солиқ тўловини ҳисоблаб чиқаришда солиқ солинадиган базани камайтирмайди.

Қуйидагилар чегириб ташланган ҳолда ҳисоблаб чиқарилган **ялпи тушум солиқ солинадиган базадир:**

- 1) давлат қимматли қоғозлари бўйича даромадлар;
- 2) тўлов манбаида солиқ солинадиган дивидендлар ва фоизлар тариқасида олинган даромадлар;
- 3) дивидендлар тариқасида олинган ва қайси юридик шахсдан олинган бўлса, ўша юридик шахснинг устав фондига (устав капиталига) йўналтирилган даромадлар. Муассислар (иштирокчилар) таркибидан чиқиладиганда (чиқиб кетганда) ёхуд тугатиладиган юридик шахснинг мол-мулки имтиёз қўлланилганидан сўнг бир йил ичида унинг иштирокчилари ўртасида тақсимланганда илгари солиқ солинадиган базадан чегирилган даромадларга тўлов манбаида умумий асосларда солиқ солинади;
- 4) ҳисобот йилида аниқланган ўтган йиллардаги даромадлар. Мазкур даромадларга улар қайси даврда пайдо бўлган бўлса, ўша даврдаги қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ўтказилган ҳисоб-китоблар инобатга олинган ҳолда солиқ солиниши керак;
- 5) кўп оборотли қайтариладиган таранинг қиймати, агар унинг қиймати товарларни (ишлар ва хизматларни) реализация қилишдан олинган тушумнинг таркибига илгари киритилган бўлса;
- 6) маҳсулот етказиб берувчиларнинг сийлови (скидка) тариқасида ва асосий воситаларни тугатиш (ҳисобдан чиқариш) натижасида олинган бошқа даромадлар.

Солиқ солинадиган база қуйидагилар учун камайтирилади:

- 1) автомобилларга ёқилғи қуйиш шохобчалари учун:
жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёқилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ суммасига;
бензин, дизель ёқилғиси ва газнинг автомобилларга ёқилғи қуйиш шохобчаларининг белгиланган энг юқори устамадан ошадиган чакана нархи билан олиш нархи ўртасидаги маҳаллий бюджетга ўтказилиши лозим бўлган фарқ суммасига;
- 2) лотерея ўйинларини ташкил этиш бўйича фаолиятни амалга ошириш доирасида юридик шахслар учун - ютуқ (мукофот) фондининг суммасига, бироқ тарқатилган чипталарга чиққан ютуқларнинг (мукофотларнинг) умумий суммасидан ортиқ бўлмаган миқдорига;
- 3) брокерлик ташкилотлари учун - битим суммасидан биржага ўтказиладиган воситачилик йиғими суммасига;
- 4) воситачилик, топшириқ шартномаси бўйича воситачилик хизматлари кўрсатувчи юридик шахслар учун - реализация қилинган товар улушида товарларни импорт қилишда тўланган божхона тўловлари суммасига.

Ҳисоблаб чиқарилган солиқ солинадиган база қуйидагиларга йўналтирилган маблағлар суммасига камайтиради:

янги технологик асбоб-ускуналар олишга, лекин солиқ солинадиган базанинг кўпи билан 25 фоизига. Солиқ солинадиган базани камайтириш технологик асбоб-ускуналарни фойдаланишга жорий этилган солиқ давридан бошлаб беш йил мобайнида амалга оширилади;

ёш оилалар жумласидан бўлган ходимларга ипотека кредитлари бўйича бадаллар тўлашга ва (ёки) мулк қилиб уй-жой олишга текин йўналтирилган маблағлар суммасига, лекин солиқ солинадиган базанинг кўпи билан 10 фоизига.

Солиқ тўловчида ялпи тушумга тузатиш киритиш қуйидаги ҳолларда амалга оширилади:

- товарлар тўлиқ ёки қисман қайтарилганда;
- битим шартлари ўзгарганда;
- баҳолар ўзгарганда, сотиб олувчи сийловдан (скидкадан) фойдаланганда;
- бажарилган ишлар, кўрсатилган хизматлардан воз кечилганда.

Имтиёзлар. Ягона солиқ тўловини тўлашдан ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, "Нуроний" жамғармаси ва "Ўзбекистон чернобилчилари" ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941-1945 йиллардаги уруш ва меҳнат фронти фахрийлари ташкил этадиган юридик шахслар озод қилинади, бундан савдо, воситачилик, таъминот-сотиш ва тайёрлов фаолияти ҳамда лотереялар ташкил этиш фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар мустасно. Ушбу имтиёзни олиш ҳуқуқи белгиланаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда бўлган ходимлар киритилади.

Микрофирмалар ва кичик корхоналар учун (савдо ва умумий овқатланиш корхоналаридан ташқари) ягона солиқ тўловининг 2010 йил учун ставкалари

№	Солиқ тўловчилар	Солиқ ставкаси солиқ солинадиган базага нисбатан %да
1	Иқтисодиётнинг барча тармоқлари корхоналари, 2-7-бандларда кўрсатиб ўтилганларидан ташқари	7*
2	Саноат ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи корхоналар	7
3	Компьютер дастурий маҳсулотларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш товарлар (ишлар, хизматлар) реализацияси умумий ҳажмининг камида 80 фоизини ташкил этадиган корхоналар	5
4	Қишлоқ хўжалиги корхоналари асосий фаолияти бўйича, ягона ер солиғи тўловчилари ҳисобланадиган қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари бундан мустасно	6

5	Гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланиш учун лицензияга эга бўлган юридик ва жисмоний шахсларни (шу жумладан норезидентларни) жалб этиш йўли билан оммавий томоша тадбирларини ташкил этишдан даромад оладиган корхоналар	30
6	Тайёрлов ва таъминот-сотиш ташкилотлари, брокерлик идоралари (7-бандда кўрсатилганларидан ташқари), шунингдек воситачилик, топшириқ ва бошқа шартномалар бўйича воситачилик хизматлари кўрсатадиган корхоналар	33**
7	Қимматли қоғозлар бозорида брокерлик фаолиятини амалга оширадиган корхоналар	13**
8	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар, ишлар, хизматлар (Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йил 10 октябрдаги ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган рўйхатда келтирилган хом ашё маҳсулотларидан ташқари) экспортерининг (ишларни бажариш, хизматларни кўрсатиш жойидан қатъи назар) эркин алмаштириладиган валютадаги ҳиссаси қуйидаги миқдорларни ташкил этадиган корхоналар учун:	
	сотишнинг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача	белгиланган ставка 30%га пасайтирилади
	сотишнинг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан ортиқ фоиз	белгиланган ставка 50%га пасайтирилади
9	Хизматлар кўрсатиш соҳаси корхоналари учун пластик карталарни қўлланиб ҳақи тўланган кўрсатилган хизматлар ҳажми бўйича	белгиланган ставка 10%га пасайтирилади

*) Мол-мулкни молиявий ижара(лизинг)га бераётган корхоналар учун - молиявий ижара (лизинг) бўйича фоизли даромад суммаси;

**) Ҳақ (яъни даромад) суммасига нисбатан фоизларда.

Савдо ва умумий овқатланиш корхоналари, шу жумладан микрофирмалар ва кичик корхоналар учун ягона солиқ тўловининг 2010 йил учун ставкалари

№	Солиқ тўловчилар	Солиқ солинадиган базага нисбатан солиқ ставкаси, % да
1.	Умумий овқатланиш корхоналари	10
	улардан:	
	умумий таълим мактаблари, мактаб-интернатлар, ўрта махсус, касб-хунар ва олий ўқув юртларига хизмат кўрсатувчи ихтисослашган умумий овқатланиш	8

	корхоналари	
2.	Чакана савдо корхоналари (4-бандда кўрсатилганларидан ташқари):	
	аҳолиси сони 100 минг ва ундан кўп кишидан иборат шаҳарларда	4
	бошқа аҳоли пунктларида	2
	бориш қийин бўлган ва тоғлик туманларда жойлашган	1
3.	Улгуржи савдо корхоналари (4-бандда кўрсатилганларидан ташқари)*	5
4.	Улгуржи ва чакана савдо қилувчи дорихона ташкилотлари:	
	аҳолиси сони 100 минг ва ундан кўп кишидан иборат шаҳарларда	3
	бошқа аҳоли пунктларида	2
	бориш қийин бўлган ва тоғлик туманларда жойлашган	1
5.	1, 2 ва 4-бандларда кўрсатилган корхоналар учун (улгуржи дорихона ташкилотларидан ташқари), пластик карталар қўлланиб ҳақ тўлаб сотилган товарлар (кўрсатилган хизматлар) ҳажми бўйича	белгиланган ставка 10%га пасайтирилади

*) Улгуржи савдо корхоналари уюшмаси тизимида кирувчи республика ихтисослаштирилган улгуржи база-конторалари ва уларнинг ҳудудий (вилоят, вилоятлараро ва туманлараро) базалари бундан мустасно. Улар учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 8 июндаги "Ихтисослаштирилган улгуржи база-контораларни солиққа тортиш тартибини такомиллаштириш тўғрисида" ПҚ-374-сон қарорининг амал қилиши сақлаб қолинади.

Айрим турдаги корхоналар учун ягона солиқ тўловининг 2010-йил учун белгиланган ставкалари

№	Тўловчилар	Солиқ солинадиган базага нисбатан %да
1.	Лотереялар ташкил этиш бўйича фаолиятни амалга оширувчи корхоналар (мазкур фаолият тури доирасида)	33
2.	Хусусий амалиёт билан шуғулланадиган нотариуслар	50

3.3.Солиқ тўловини ҳисоблаб чиқариш, унинг ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва уни тўлаш тартиби.

Календарь йил **солиқ даври**дир. Йил чораги **ҳисобот даври**дир.

Ягона солиқ тўлови солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Қўшилган қиймат солиғи тўловчилар учун ягона солиқ тўлови суммаси бюджетга тўланиши лозим бўлган қўшилган қиймат солиғи суммасига, лекин ягона солиқ тўлови суммасининг 50 фоизидан кўп бўлмаган миқдорга камайтирилади.

Қўшилган қиймат солиғини ихтиёрий равишда тўлашга календарь йил бошидан эътиборан ўтмаган тўловчилар ягона солиқ тўлови суммасини қўшилган қиймат солиғи ҳисоблаб чиқарилган ҳисобот даврига тўғри келадиган суммага камайтиради.

Ягона солиқ тўловининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органига ортиб борувчи якун билан:

микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган корхоналар томонидан - ҳар ойда ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.

Ягона солиқ тўловини тўлаш ҳисоб-китобни тақдим этиш муддатида кечиктирмай амалга оширилади.

Юридик шахслар - Ўзбекистон Республикаси резидентлари томонидан Ўзбекистон Республикасидан ташқарида олинган тушум солиқ тўловчининг ялпи тушумига тўлиқ миқдорда қўшилади.

Ўзбекистон Республикасидан ташқарида тўланган фойда солиғининг суммаси Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ юридик шахслар томонидан Ўзбекистон Республикасида ягона солиқ тўловини тўлаш чоғида ҳисобга олинади.

Тўлов хабарномаси, чет давлат солиқ органининг маълумотномаси ёки чет элда солиқ тўланганлиги фактини тасдиқловчи бошқа ҳужжат чет элда тўланган фойда солиғининг суммасини ҳисобга олиш учун асос бўлади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Микрофирмаларга қандай корхоналар киради?
2. Кичик корхоналарга қандай корхоналар киради?
3. Ягона солиқ тўловини тўловчилар.
4. Солиқ солиш объекти.
5. Солиқ солинадиган база.
6. Солиқ солинадиган база нималарга камайтирилади?
7. Микрофирмалар ва кичик корхоналар учун (савдо ва умумий овқатланиш корхоналаридан ташқари) ягона солиқ тўловининг ставкалари.
8. Савдо ва умумий овқатланиш корхоналари учун ягона солиқ тўловининг ставкалари.
9. Айрим турдаги корхоналар учун ягона солиқ тўловининг ставкалари.
10. Ягона солиқ тўловини ҳисоблаш тартиби.

4-мавзу. ҚЎШИЛГАН ҚИЙМАТ СОЛИҒИ.

Режа:

- 4.1. Қўшилган қиймат солиғининг моҳияти. Солиқ тўловчилар. Солиқ солиш объекти.
- 4.2. Солиқ солинадиган база. Имтиёзлар. Солиқ ставкаси.
- 4.3. Солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби

***Таянч иборалар:** Қўшилган қиймат солиғи, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ солинадиган оборот, солиқ солинадиган импорт, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

4.1. Қўшилган қиймат солиғининг моҳияти. Солиқ тўловчилар. Солиқ солиш объекти.

Қўшилган қиймат солиғи ҳар бир ишлаб чиқариш босқичида ва реализация жараёнида ундириладиган кўп қиррали солиқдир. Қўшилган қиймат ўзининг иқтисодий моҳиятига кўра сотилган маҳсулотлар, бажарилган ишлар ва кўрсатилган хизматларнинг қиймати билан ишлаб чиқариш жараёнида истеъмол қилинган товарлар, ҳам ашё ва хизматларнинг қиймати ўртасидаги фарқдан иборатдир.

Қўшилган қиймат солиғини давлат бюджетининг даромад қисмига жалб қилиш ғояси дастлаб XX асрнинг бошларида юзага келди. Бу таклифни биринчи марта Германия бюджет амалиётида жорий этишни 1919 йилда Вильгельм фон Сименс илгари сурди. Қўшилган қиймат солиғини амалиётга жорий этиш ва ундириш механизми биринчи марта француз молиячиси М.Лоре томонидан ишлаб чиқилди. Аммо қўшилган қиймат солиғи М.Лоренинг таклифидан сўнг 10 йилдан ортиқ вақт мобайнида тажриба учун таклиф этилган шаклда қўлланилди. Францияда қўшилган қиймат солиғи ҳақиқатда 1968 йилдан бошлаб жорий этилди. Ҳозирги вақтда қўшилган қиймат солиғи Европа Иттифоқида аъзо бўлган мамлакатлар давлат бюджет даромадларини шакллантиришда муҳим ўрин эгаллайди.

Ўзбекистон Республикаси солиқ тизимида қўшилган қиймат солиғи 1992 йилдан буён амал қилмоқда. Ушбу солиқ оборотдан олинадиган солиқ ва сотувдан олинадиган солиқлар ўрнига акциз солиғи билан биргаликда киритилган. Бу солиқ оборот солиғидан фарқли равишда фақат қўшилган қийматдан ундирилади. Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетининг даромад манбаи сифатида қўшилган қиймат солиғи ҳозирга қадар ўзининг муҳим ўрнини ва амалий аҳамиятини сақлаб келаяпти. Ушбу солиқ бюджет даромадларининг энг юқори қисмини ташкил этадиган солиқ туридир.

Қўшилган қиймат солиғи тўловчилари бўлиб амалдаги қонун ҳужжатларига мувофиқ қуйидагилардир:

1. Солиқ солинадиган оборотларга эга бўлган юридик шахслар;

2. Ўзбекистон Республикаси норезидентлари томонидан амалга ошириладиган солиқ солинадиган оборотлар учун қўшилган қиймат солиғи тўлаш бўйича мажбурият юклатиладиган юридик шахслар;

3. Ўзбекистон Республикаси ҳудудига товарларни импорт қилувчи юридик ва жисмоний шахслар, ўз эҳтиёжлари учун божсиз олиб кириш меъёрлари доирасида товарлар олиб қирувчи жисмоний шахслар бундан мустасно;

4. Оддий ширкат солиқ солинадиган оборотларни амалга оширадиганда зиммасига унинг ишларини юритиш юклатилган (ишончли шахс) оддий ширкат шартномасининг шериғи (иштирокчиси).

Қуйидагилар қўшилган қиймат солиғи тўловчилар ҳисобланмайди:

нотижорат ташкилотлар, бундан тадбиркорлик фаолияти доирасида товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш оборотлари мустасно;

агар Солиқ Кодексида бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, солиқ солишнинг содда-лаштирилган тартиби назарда тутилган юридик шахслар.

Ягона солиқ тўловини тўловчилар бўлган юридик шахслар солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига йилнинг навбатдаги чораги бошлангунига қадар бир ойдан кечиктирмасдан, янги ташкил этиладиган ягона солиқ тўловини тўловчилар бўлган юридик шахслар эса фаолият бошлангунига қадар тақдим этиладиган ёзма билдиришга асосан ихтиёрий асосда қўшилган қиймат солиғини тўлаши мумкин.

Солиқ солиш объекти бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

солиқ солинадиган оборот;

солиқ солинадиган импорт.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш обороти:

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш обороти деб қуйидагилар эътироф этилади:

1) мол-мулкка бўлган мулк ҳуқуқини ўтказиш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш, шу жумладан:

- товарни ва бошқа мол-мулкни жўнатиш (сотиш);
- устав фондига (устав капиталига) қўшилган ҳисса;
- мол-мулкни бепул бериш (ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш), шу жумладан юридик шахс ходимларига уларнинг мазкур юридик шахс фаолияти билан боғлиқ бўлмаган шахсий эҳтиёжлари учун мол-мулкни бепул бериш (ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш);

- қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда бошқа товарларга (ишларга, хизматларга) алмаштириш учун мол-мулкни бериш (ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш);

- қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда ходимга иш ҳақи ҳисобига ёки муассисга (иштирокчига) дивидендлар тўлаш ҳисобига мол-мулк бериш (ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш);

- гаров билан таъминланган мажбуриятлар бажарилмаган тақдирда, гаровга қўйувчи томонидан гаров нарсасини бериш;

- заём шартномалари асосида товар-моддий захираларни бериш;

2) битта юридик шахснинг бир таркибий бўлинмаси томонидан бошқа таркибий бўлинмасига, агар таркибий бўлинмалар мустақил солиқ тўловчилар бўлса, мол-мулкни бериш, ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш;

3) мол-мулкни молия ижарасига (шу жумладан лизингга) бериш;

4) тўловни бўлиб-бўлиб тўлаш шарти билан товарни жўнатиш;

5) мол-мулкни оператив ижарага бериш;

6) интеллектуал мулк объектларига бўлган ҳуқуқни ўтказиш ёки улардан фойдаланиш ҳуқуқини бериш.

Қуйидагилар товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш обороти бўлмайди:

1) солиқ тўловчининг харажатлари сифатида қараладиган унинг ўз эҳтиёжлари учун товар бериш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш, юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини ҳисоблаб чиқаришда чегирилмайдиган харажатлар бундан мустасно;

2) битта юридик шахснинг бир таркибий бўлинмаси томонидан бошқа таркибий бўлинмасига ишлаб чиқариш эҳтиёжлари (завод ички обороти) учун, агар таркибий бўлинмалар мустақил солиқ тўловчилар бўлмаса, мол-мулк берилиши, ишлар бажарилиши, хизматлар кўрсатилиши;

3) солиқ тўловчининг ўз эҳтиёжлари учун ўз кучи билан қурилиш, монтаж, қурилиш-монтаж ишларини бажариши;

4) гаров қийматига эга бўлган қайтариладиган тарани, шу жумладан шиша идишни жўнатиш. Қайтариладиган тара маҳсулот солиб жўнатилган, қиймати ушбу маҳсулот қийматига киритилмайдиган ҳамда шу маҳсулотни етказиб бериш учун тузилган шартномада (контрактда) белгиланган шартларда ва муддатларда маҳсулот етказиб берувчига қайтарилиши лозим бўлган тарадир. Агар тара белгиланган муддатда қайтарилмаса, бундай тарани бериш солиқ солинадиган оборотга киритилади;

5) юридик шахснинг иштирокчиси (муассиси) муассислар (иштирокчилар) таркибидан чиққанда (чиқиб кетганда), шу жумладан тугатилганлик (банкротлик) ёки қайта ташкил этилганлик муносабати билан чиққанда (чиқиб кетганда) унга дастлабки ҳисса доирасида мол-мулкни бериш, шунингдек оддий ширкат шартномаси бўйича шерикка (иштирокчига) унинг мазкур шартнома бўйича шериклари (иштирокчилари) умумий мулкида бўлган улуши қайтарилаётганда ёки бундай мол-мулк тақсимланганда мол-мулкни бериш;

6) тугалланмаган қурилишнинг асосий воситалари, номоддий активлари ва объектларини бепул асосда бериш;

7) банкларнинг мол-мулкни ўз филиалларига бериши;

8) товарларни ва бошқа мол-мулкни қайта ишлаш асосида бериш.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш обороти **солиқ солинадиган оборотдир**, бундан қуйидагилар мустасно:

қўшилган қиймат солиғидан озод қилинган оборот;

реализация қилинган жойи Ўзбекистон Республикаси бўлмаган оборот.

Ўзбекистон Республикаси норезиденти томонидан Ўзбекистон Республикаси резиденти учун бажариладиган ишлар ва кўрсатиладиган хизматлар

мазкур ишларни, хизматларни олувчининг солиқ солинадиган оборотиға белгиланган тартибда киритилади.

Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига олиб кириладиган товарлар **солиқ солинадиган импортдир**.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш оборотларига, агар уларни реализация қилиш жойи Ўзбекистон Республикаси ҳудуди бўлса, қўшилган қиймат солиғи солинади.

Қуйидаги шартлар ёхуд улардан бири мавжуд бўлган тақдирда, Ўзбекистон Республикаси ҳудуди **товарларни реализация қилиш жойи** деб эътироф этилади:

товар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида турган бўлса ва битим натижасида Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарига чиқарилмайдиган бўлса (юклаб жўнатилмайдиган ва ташилмайдиган бўлса);

жўнатиш ёки ташиш бошланган пайтда товар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида турган бўлса.

Қуйидаги ҳолларда Ўзбекистон Республикаси ҳудуди **ишларни, хизматларни реализация қилиш жойи** деб эътироф этилади, агар:

1) ишлар, хизматлар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бўлган кўчмас мулк билан боғлиқ бўлса. Бундай ишлар, хизматлар жумласига, хусусан, қурилиш, монтаж, қурилиш-монтаж, ишга тушириш-созлаш, таъмирлаш, реставрация қилиш, кўкаламзорлаштириш ишлари, шунингдек кўчмас мулкни ижарага бериш киради;

2) ишлар, хизматлар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бўлган кўчар мулк (транспорт воситалари бундан мустасно) билан боғлиқ бўлса;

3) хизматлар ҳақиқатда Ўзбекистон Республикаси ҳудудида туризм, маданият, санъат, таълим, жисмоний тарбия ва спорт соҳасида кўрсатиладиган бўлса;

4) ишларни, хизматларни сотиб олувчи фаолиятини Ўзбекистон Республикаси ҳудудида амалга оширадиган бўлса.

Товарлар жўнатилган (берилган) кун, **товарларни реализация қилиш обороти амалга оширилган санадир**.

Агар товарларни жўнатиш амалга оширилмаса, товарга бўлган мулк ҳуқуқи олувчига ўтказилган кун реализация қилиш обороти амалга оширилган санадир.

Гаровга қўйилган мол-мулк (товар) гаровга қўювчи томонидан топширилганда гаров нарсасига бўлган мулк ҳуқуқи ўтказилган сана гаровга қўювчи учун реализация қилиш обороти амалга оширилган санадир.

Ишларни, хизматларни реализация қилиш обороти амалга оширилган сана қуйидаги шартлардан бири бажарилганда бошланади:

ҳисобварақ-фактура ёзиб берилганда;

ишлар бажарилганлиги, хизматлар кўрсатилганлиги фактини тасдиқловчи ҳужжатлар расмийлаштирилганда. Ушбу қоидалар бошланиши бир ҳисобот даврига, тамомланиши эса бошқа ҳисобот даврига тўғри келадиган ишларга, хизматларга нисбатан ҳам қўлланилади.

Ишлар, хизматлар доимий (узлуксиз) асосда реализация қилинган тақдирда, ҳисобварақ-фактура ёзилган сана ишларни, хизматларни реализация қилиш обороти амалга оширилган санадир.

Ишлар, хизматлар Ўзбекистон Республикаси норезидентидан олинган тақдирда, ишлар, хизматлар олинганлиги тўғрисидаги ҳужжат расмийлаштирилган сана оборот амалга оширилган санадир.

4.2.Солиқ солинадиган база. Имтиёзлар. Солиқ ставкаси.

Солиқ солинадиган база, реализация қилинаётган товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) қиймати асосида, унга қўшилган қиймат солиғини киритмаган ҳолда белгиланади.

Товарлар (ишлар, хизматлар) таннархидан ёки товарлар олинган нархдан (товарни олиш билан боғлиқ харажатлар ҳам ҳисобга олинган ҳолда) паст нархларда реализация қилинган тақдирда, шунингдек товарлар (ишлар, хизматлар) бепул берилганда солиқ солиш мақсадлари учун солиқ солинадиган база товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) таннархидан ёки товарлар олинган нархдан (товарни олиш билан боғлиқ харажатлар ҳисобга олинган ҳолда) келиб чиққан ҳолда белгиланади.

Товарлар қайта ишлашга берилган хом ашё ва материаллардан тайёрланган тақдирда, солиқ солинадиган база қўшилган қиймат солиғини киритмаган ҳолда уларни қайта ишлаш хизматларининг қиймати асосида, акциз тўланадиган товарлар бўйича эса, уларни қайта ишлаш хизматлари қиймати асосида, ҳисоблаб чиқарилган акциз солиғини ҳисобга олган ҳолда белгиланади.

Қурилиш, қурилиш-монтаж ва таъмирлаш-қурилиш, ишга тушириш-созлаш, лойиҳа-қидирув ва илмий ишлар, хизматлар бўйича, шунингдек объектларни фойдаланишга тайёр ҳолда қуришда шартномавий нархлардан келиб чиққан ҳолда ҳисоб-китоб ҳужжатлари ҳақ тўлаш учун тақдим этилган, бажарилган ва буюртмачи томонидан тасдиқланган ишларнинг, хизматларнинг қўшилган қиймат солиғи киритилмаган қиймати солиқ солинадиган базадир.

Акциз тўланадиган товарлар бўйича солиқ солинадиган базага акциз солиғининг суммаси киритилади.

Асосий воситалар ва номоддий активлар реализация қилинган тақдирда, солиқ солинадиган база қўшилган қиймат солиғи суммасини ҳам ўз ичига оладиган, уларнинг реализация қилиш нархи билан қолдиқ қиймати ўртасидаги ижобий фарқ сифатида белгиланади.

Солиқ тўловчининг солиқ солинадиган базасига қуйидаги ҳолларда тузатиш киритилади:

- 1) товарлар тўлиқ ёки қисман қайтарилганда;
- 2) битим шартлари ўзгарганда;
- 3) нархлар ўзгарганда, сотиб олувчи сийловдан (скидкадан) фойдаланганда;
- 4) бажарилган ишлардан, кўрсатилган хизматлардан воз кечилганда.

Солиқ солинадиган базага назарда тутилган тузатишни киритиш бир йиллик муддат ичида, кафолат муддати белгиланган товарлар (ишлар, хизматлар) бўйича эса, кафолат муддати доирасида амалга оширилади.

Солиқ солинадиган базага тузатиш киритиш қўшимча ҳисобварақ-фактура ёки кўрсатилган ҳоллар юз берганлигини тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар асосида амалга оширилади.

Товарларни импорт қилишда солиқ солинадиган база: Товарларни импорт қилишда солиқ солинадиган базага товарларнинг божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланадиган божхона қиймати, шунингдек Ўзбекистон Республикасига товарларни импорт қилишда тўланиши лозим бўлган акциз солиғининг, божхона божларининг суммалари киради.

Ўзбекистон Республикаси норезидентидан олинадиган ишлар, хизматларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари: Ўзбекистон Республикаси норезиденти томонидан тақдим этилган ишлар, хизматлар, агар уларнинг реализация қилиш жойи Ўзбекистон Республикаси бўлса ва уларга қўшилган қиймат солиғи солиниши керак бўлса, ишларни, хизматларни олувчи Ўзбекистон Республикаси солиқ тўловчисининг солиқ солинадиган оборотидир.

Ишлар, хизматларни олувчида солиқ солинадиган база Ўзбекистон Республикаси норезидентига тўланиши лозим бўлган суммадан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасидаги манбалардан олинган даромад бўйича тўлов манбаида ушлаб қолиниши лозим бўлган солиқ суммаси чегириб ташланмаган ҳолда белгиланади.

Бюджетга тўланиши лозим бўлган қўшилган қиймат солиғининг суммаси белгиланган ставка ва солиқ солинадиган базадан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Имтиёзлар. Қўшилган қиймат солиғидан қуйидаги реализация қилиш оборотлари озод этилади:

1) мактабгача таълим муассасаларида болаларни тарбиялашга доир хизматлар;

2) беморлар ва кексаларни парвариш қилишга доир хизматлар;

3) дафн этиш бюрolari ва қабристонларнинг маросим хизматлари, диний ашёларни реализация қилиш, диний ташкилотлар ҳамда бирлашмаларнинг удумлар ва маросимлар ўтказишга доир хизматлари;

4) даволаш муассасалари ҳузуридаги даволаш-ишлаб чиқариш устахоналарининг мазкур муассасалар томонидан реализация қилинадиган маҳсулотлари;

5) почта маркалари (коллекция қилинадиганларидан ташқари), маркали открыткалар, конвертлар;

6) алоқа ташкилотларининг пенсия ва нафақалар тўлаш бўйича хизматлари;

7) бюджет маблағлари ҳисобидан бажариладиган илмий-тадқиқот ва инновация ишлари. Ушбу имтиёзни олиш учун тегишли молия органининг бюджетдан маблағлар ажратиш тўғрисидаги ҳулосаси асосдир;

8) олий, ўрта, ўрта махсус, касб-хунар ўқув юртларида, шунингдек кадрларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш билан шуғулланувчи ташкилотларда таълим беришнинг ҳақ эвазига ўқитишга доир қисми бўйича хизматлар;

9) тиббий (ветеринария) хизматлари, шунингдек дори воситалари ва тиббий (ветеринария) буюмлари, шу жумладан уларни ишлаб чиқарувчилар томонидан реализация қилинаётган шундай воситалар ва буюмлар.

10) давлат мулкани хусусийлаштириш тартибида реализация қилинаётган мол-мулк;

11) гидрометеорология ва аэрология ишлари;

12) геология ва топография ишлари;

13) босма маҳсулотлар, шунингдек босма маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва уларни реализация қилиш билан боғлиқ таҳририй, матбаа ва ноширлик ишлари (хизматлари).

14) Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан экспорт қилинаётган товарларни ташиш, юклаш, тушириш, қайта юклаш, экспедиция қилишга доир хизматлар, ишлар;

15) Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари бўйича халқаро ва чет эл ҳукумат молия ташкилотлари томонидан берилган қарзлар (кредитлар) юридик шахслар оладиган, шунингдек грантлар ҳисобига олинган товарлар (ишлар, хизматлар);

16) уй-жой фондини сақлаш ва таъмирлаш юзасидан аҳолига кўрсатилаётган хизматлар;

17) аҳолини электр энергияси билан таъминлаш;

18) ваколатли давлат органининг ихтисослашган экспертиза бўлинмалари ўтказадиган экологик экспертиза хизматлари;

19) давлат тилини ва давлат тилида иш юритишни ўргатиш хизматлари;

20) ўзи етиштирган қишлоқ хўжалиги маҳсулоти;

21) ички ишлар органлари ҳузуридаги қўриқлов бўлинмалари хизматлари;

22) бюджет маблағлари ҳисобидан бажариладиган ер-кадастр, ер тузиш, тупроқ ва геоботаника ишлари;

23) китоб маҳсулотлари, мактаб ўқув куроллари ва кўргазмали қўлланмаларнинг, дори воситалари ва тиббиёт буюмларининг улгуржи савдоси.

Қўшилган қиймат солиғидан озод қилинадиган молиявий хизматлар жумласига қуйидагилар киради:

1) депозитлар қабул қилиш, юридик ва жисмоний шахсларнинг банк ҳисобварақларини, шу жумладан вакил банкларда ҳисобварақларини очиш ва юритиш;

2) тўловлар, ўтказмалар, қарз мажбуриятлари, чеклар ва тўлов воситалари билан боғлиқ операциялар, инкассо бўйича операциялар;

3) пул маблағларини конвертация қилиш бўйича операциялар;

4) чет эл валютаси билан айирбошлаш операцияларини ташкил этиш;

5) касса операциялари (банкнот ва тангаларни қабул қилиб олиш, бериш, қайта ҳисоблаб чиқиш, майдалаб бериш, алмаштириш, саралаш ва сақлаш);

6) ломбард операциялари (гаровга қўйилган мол-мулкка қисқа муддатли кредитлар бериш);

7) жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларининг обороти.

Солиқдан озод қилинадиган суғурта хизматлари: Суғурта қилиш, биргаликда суғурта қилиш ва қайта суғурта қилиш хизматлари бўйича суғурта бозорининг профессионал иштирокчилари томонидан амалга ошириладиган суғурта қилиш бўйича хизматлар.

Қуйидаги товарларни импорт қилиш қўшилган қиймат солиғидан озод қилинади:

1) жисмоний шахслар томонидан товарларни божсиз олиб киришнинг божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларида тасдиқланган меъёрлари доирасида олиб кириладиган товарлар;

2) чет эл дипломатик ваколатхоналари ва уларга тенглаштирилган ваколатхоналар расмий фойдаланиши учун, шунингдек ушбу ваколатхоналарнинг дипломатик ва маъмурий-техник ходимлари, шу жумладан уларнинг ўзлари билан бирга яшаётган оила аъзолари шахсий фойдаланиши учун мўлжалланган товарлар;

3) Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда инсонпарварлик ёрдами тариқасида олиб кириладиган товарлар;

4) давлатлар, ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар томонидан хайрия ёрдами мақсадида, шу жумладан техник кўмак кўрсатиш мақсадида олиб кириладиган товарлар;

5) давлатлар, ҳукуматлар ва халқаро ташкилотлар томонидан берилган грант маблағлари ҳисобидан олиб кириладиган товарлар;

6) дори воситалари ва тиббий (ветеринария) буюмлари, шунингдек дори воситалари ва тиббий (ветеринария) буюмлари ишлаб чиқариш учун олиб кириладиган хом ашё;

7) болалар пойабзали ишлаб чиқаришга ихтисослашган чет эл инвестициялари иштирокидаги корхоналар ўз ишлаб чиқаришида фойдаланиш учун олиб кириладиган хом ашё, материаллар ва ярим маҳсулот.

Қўшилган қиймат солиғи ставкаси **2010-йил** учун **20 фоиз** миқдорида белгиланган.

4.3.Солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ давридир. Ҳисобот даври қуйидагилардир:

– қўшилган қиймат солиғи тўлайдиган микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;

– микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун - бир ой.

Қўшилган қиймат солиғини ҳисоблаш масаласи солиқларнинг адолатлилиқ, оддийлиқ, бошқаришга қулайлиқ, рағбатлантириш каби тамойилларига амал қилишни кўрсатадиган муҳим омилдир. Солиқ тўловлари тушумлари, прогнозларининг бажарилиши, солиқларнинг тўғри ундирилиши, ишлаб чиқаришни ривожлантиришга таъсири муҳим иқтисодий дастак сифатида солиқларни рағбатлантирувчилик роли, ҳисоблаш усулларига, тартибига ва шаклига бевосита боғлиқдир. ҚҚСнинг иқтисодий тараққиётга таъсир этиш масалаларини ўрганганда ҳам уни ҳисоблашнинг амалдаги тартибига қараб чиқиш, ҳисоблаш усулларининг меъёрий ва ҳуқуқий асосларига қанчалик тўғри келишини баҳолаш ва шу асосларда ҚҚСни ҳисоблаш усулларини такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга. Қўшилган қиймат солиғини ҳисоблашда асосий эътибор солиқ объектини тўғри шакллантиришга, солиқ солинадиган

оборотни аниқ белгилашга, солиқ ставкаларини тўғри қўллашга қаратилган бўлиши керак.

Шундай қилиб, амалда ҚҚС ҳисоблаб чиқариш қуйидагича аниқланиб келинмоқда, яъни эркин (келишилган) нархларда жўнатилган товарлар (ишлар, хизматлар) бўйича солиққа тортиладиган оборотдан ҚҚС қуйидагича аниқланади:

$$Stos = \frac{STQ \times 100}{100 + H} \qquad QQS = Stos \times \frac{H}{100}$$

бунда: STQ – истеъмолчилардан олинадиган солиқ суммаси;

Stos - солиққа тортиладиган оборот суммаси;

H – ҚҚС ставкаси (фоизларда).

Шундай қилиб реализация қилинган товарлар, бажарилган ишлар, кўрсатилган хизматлар учун ҳисоб-китоб ҳужжатларида (топшириқномалар, талабномалар, чеклар ва бошқа тўлов ҳужжатларида ҚҚСғи алоҳида сатрда кўрсатилади).

Аммо солиққа тортиш объекти бўлмаган товарларни (ишлар, хизматларни) реализация қилганда ҳисоб-китоб ҳужжатларида "ҚҚСсиз" деб ёзиб қўйилиши (муҳр қўйилади) кўзда тутилгандир.

Аҳолига товарлар (ишлар, хизматлар) нархномалар ва патталарда солиқ суммасияжратиб кўрсатмаган ҳолда реализация қилинади.

Шунингдек таъкидлаб ўтиш жоизки, ҚҚСни ҳисоблаб чиқиш чоғида: тўлов топшириқномалари; аккредитивлар; чеклар; тўлов талабнома-топшириқномадан фойдаланилади.

Солиқни ҳисоблаб чиқариш тартиби. Солиқ солинадиган оборотлар бўйича қўшилган қиймат солиғи солиқ солинадиган база ва белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Бюджетга тўланиши лозим бўлган қўшилган қиймат солиғи солиқ солинадиган оборот бўйича ҳисоблаб чиқарилган солиқ суммаси билан ҳисобга олинадиган солиқ суммаси ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади.

Товарларни импорт қилиш бўйича қўшилган қиймат солиғининг суммаси солиқ солинадиган база ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш тартиби. Қўшилган қиймат солиғининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобда турган жойдаги давлат солиқ хизмати органларига ортиб боровчи якун билан:

қўшилган қиймат солиғи тўловчиси бўлган микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топширилган муддатда;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса - йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.

Қўшилган қиймат солиғининг ҳисоб-китоблари билан бир вақтда солиқ даври мобайнида олинган товарлар (ишлар, хизматлар) бўйича ҳисобварақ-

фактуралар реестри тақдим этилади. Ҳисобварақ-фактуралар реестрининг шакли Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланади.

Солиқ тўлаш тартиби. Қўшилган қиймат солиғини бюджетга тўлаш қўшилган қиймат солиғи ҳисоб-китобларини тақдим этиш учун белгиланган кундан кечиктирмай амалга оширилади.

Импорт қилинадиган товарлар бўйича қўшилган қиймат солиғини бюджетга тўлаш божхона расмийлаштирувига қадар ёки божхона расмийлаштируви вақтида амалга оширилади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. ҚҚСнинг моҳияти ва аҳамияти фикр билдириш.
2. ҚҚСнинг бошқа солиқ хилларига нисбатан хусусиятлари нимада намоён бўлади?
3. ҚҚСни объекти ва уни ҳисоблаш тартиби қандай?
4. ҚҚС ставкаси қандай белгиланади?
5. ҚҚС бўйича имтиёзлар ва уларни солиқ солиш базасини аниқлашдаги роли.
6. ҚҚСдан кимлар озод қилинади, ноль даражали ставка бўйича қандай объектлар ҚҚСга тортилади?
7. ҚҚСни ҳисоблаш формуласи қандай?
8. Бюджетга тўланиши керак бўлган ҚҚСни аниқлаш тартибини тавсифланг.
9. ҚҚСни тўловчилар ҳисобварақ-фактурани қанда расмийлаштиришлари тўғрисида тасаввур беринг;
10. Божхона юк декларациясида ҚҚСни акс эттириш тартиби қандай?
11. Божхона органлари томонидан республика бюджетига ҚҚС ўтказилиши тартиби.
12. ҚҚСнинг ҳисоб-китоблари ва уни тўлаш муддатлари тўғрисида ҳикоя қилиб беринг.
13. ҚҚС ҳисобга олишнинг тартибга солиш қандай юз беришини тушунтиринг.
14. ҚҚСнинг иқтисодий чегарасини белгилашни оқилона ташкил этишга таъсир этувчи омиллар.
15. ҚҚСнинг иқтисодий чегарасини белгилашда жаҳон тажрибасини тавсифланг.

5-мавзу. АКЦИЗ СОЛИҒИ.

Режа:

- 5.1.Акциз солиғининг моҳияти ва аҳамияти. Солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.
- 5.2.Солиқ солинадиган база ва унга тузатиш киритиш.
- 5.3.Акциз тўланадиган товарлар рўйхати ва акциз солиғи ставкалари.
- 5.4.Солиқни ҳисоблаб чиқариш тартиби. Ҳисоб-китобни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Таянч иборалар: Акциз солиғи, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, адвалор, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.

5.1.Акциз солиғининг моҳияти ва аҳамияти. Солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.

Акциз солиғи – бу эгри солиқларнинг бир тури бўлиб, у товар ёки хизматларнинг нархи ёки тарифига киритилган бўлади. Лекин қўшилган қиймат солиғига қараганда айрим турлари ва гуруҳлари билан чекланган бўлади.

«Акциз» сўзи французча сўздан олинган бўлиб, «кесиш» маъносини англатади. Акциз товарлар нархига киритилиб, давлатга, ишлаб чиқариш самарадорлигини, истеъмол хусусиятларини акс эттирмайдиган, лекин товарларни сотилишининг хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, қийматнинг бир қисмини «кесиб олишга» ёрдам беради.

Ўзбекистон Республикасида акциз солиғи 1992 йилда қўшилган қиймат солиғи билан биргаликда оборот солиғи ва оборотдан олинадиган солиқлар ўрнига жорий қилинди. Унинг қўшилган қиймат солиғидан фарқли томони шундаки, у айрим товарлар ва маҳсулотларни чегаралаб олган ва бажарилган иш, хизматларга нисбатан қўлланилмайди. Акциз солиғи фақат акциз тўланадиган товарларга нисбатан қўлланилади. Акциз солиғи республика бюджетининг даромадлар қисмига тўлиқ келиб тушади ва унинг солиқ юки истеъмолчилар зиммасида бўлади.

Акцизнинг асосий фарқли хусусиятлари:

– Акцизлар кўпинча бирор бир товарга нарх мувозанати барқарор бўлганда ва ишлаб чиқариш харажатларидан катта чекланиши бўлганда пайдо бўлади. Масалан, ароқ, кофе, тамаки, пахта ва ҳ.к.. Давлатимиз акцизлар орқали товарлар қийматининг товар самарадорлигини ва унинг истеъмол хусусиятларини акс эттирмайдиган қисмини ундириб олади. Агар давлат акцизини ундирмаганда эди, акцизли товарларини ишлаб чиқарган шахслар жуда катта даромадга эга бўлар эдилар.

– Акциз истеъмолни тартибга солувчи восита ҳисобланади. У орқали давлат бир томондан пропорционал (тамаки, спиртли ичимликлар ва шунга ўхшаш) товарларни истеъмолини камайтиришга ва иккинчи томондан, бундай товарларни истеъмолини кейин бўладиган оқибатларини олдини олиш учун пул маблағларини ундириб олади. Бу эса бу солиқни жамоат томонидан қўллаб-

қувватлашга ёрдам беради. Улар кўп сигарет чекадиган, спиртли ичимлик ичадиган ва машиналарда юрадиган одамлар ҳавони бузганлиги учун давлатга пул тўлашга мажбурдирлар деб ҳисоблайдилар.

– Ҳамма эгри солиқлар каби акцизлар ҳам аниқ белгиланган фискал функцияни бажаради, яъни давлат бюджетини яхши тўлдириб туради. Олдинги пайтларда акцизлар зеб-зийнат предметларига ёки катта даромадли соҳаларга ва фаолият турларига ўрнатиладди. Аҳолининг кенг табақаларининг моддий таъминоти ошган сари акцизларнинг қўлланилиши ижтимоий жиҳатдан ўзини оқламоқда.

– Акцизлар шунингдек, табиий монополистлардаги нархларнинг шаклланиш жараёнини ҳам тартибга солади. Акциз Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқарилган ва Ўзбекистон Республикасига импорт қилинадиган товарларга ўрнатилади.

Солиқ тўловчилар. Акциз солиғи тўловчи юридик ва жисмоний шахслар қуйидагилардир:

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида акциз солиғи солинадиган товарларни (акциз тўланадиган товарларни) ишлаб чиқарувчилар;

Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига акциз тўланадиган товарларни импорт қилувчилар.

Акциз тўланадиган товарларнинг айрим турлари бўйича акциз тўланадиган товарлар ишлаб чиқарувчи бўлмаган шахс Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига биноан акциз солиғини тўловчи этиб белгиланиши мумкин.

Солиқ объекти. Қуйидаги операциялар акциз солиғи солинадиган объектдир:

1) акциз тўланадиган товарларни реализация қилиш, шу жумладан:

–товарни сотиш (жўнатиш);

–гаров билан таъминланган мажбурият бажарилмаган тақдирда, гаровга қўйилган акциз тўланадиган товарларни гаровга қўювчи томонидан топшириш;

–акциз тўланадиган товарларни бепул топшириш;

–акциз тўланадиган товарларни иш берувчи томонидан иш ҳақи ҳисобига ёлланган ходимга қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда топшириш ёки ҳисобланган дивидендлар ҳисобига юридик шахснинг муассисига (иштирокчисига) топшириш;

–акциз тўланадиган товарларни қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда бошқа товарларга (ишларга, хизматларга) айирбошлаш учун топшириш;

2) акциз тўланадиган товарларни юридик шахснинг устав фондида (устав капиталига) ҳисса ёки пай бадали тариқасида топшириш;

3) акциз тўланадиган товарларни юридик шахснинг иштирокчисига (муассисига) у юридик шахс таркибидан чиққан (чиқиб кетган) тақдирда;

4) ишлаб чиқарилган ва (ёки) қазиб олинган акциз тўланадиган товарларни ўз эҳтиёжлари учун топшириш;

5) акциз тўланадиган товарларни Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига импорт қилиш.

Қуйидагиларга **акциз солиғи солинмайди**:

1) акциз тўланадиган товарларни уларнинг ишлаб чиқарувчилари томонидан экспортга реализация қилишга, бундан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланадиган акциз тўланадиган товарларнинг айрим турлари мустасно;

2) кейинчалик Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан олиб чиқиб кетилиши шарти билан "божхона ҳудудида қайта ишлаш" божхона режимига жойлаштирилган товарлардан ишлаб чиқарилган қайта ишлаш маҳсули бўлган акциз тўланадиган товарларни топширишга;

3) табиий офатлар, қуролли можаролар, бахтсиз ходисалар ёки авариялар юз берганда ёрдам кўрсатиш учун, инсонпарварлик ёрдами ва беғараз техник кўмак сифатида, шунингдек хайрия мақсадлари учун акциз тўланадиган товарларни давлатлар, ҳукуматлар, халқаро ташкилотлар томонидан Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига импорт қилишга;

4) акциз тўланадиган товарларни Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига акциз солиғи солинмайдиган товарларни олиб кириш меъёрлари доирасида жисмоний шахслар томонидан импорт қилишга. Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига акциз солиғи солинмайдиган товарларни жисмоний шахслар томонидан олиб кириш меъёрларининг энг юқори чегараси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади;

Акциз тўланадиган товарларга доир солиқ солинадиган операциялар амалга ошириладиган сана. Акциз тўланадиган товарлар олувчига жўнатилган (топширилган) кун, агар бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, акциз тўланадиган товарларга доир солиқ солинадиган операциялар амалга оширилган санадир.

Гаровга қўйилган акциз тўланадиган товарлар гаровга қўювчи томонидан топширилган тақдирда, гаров нарсасига бўлган мулк ҳуқуқи ўтган сана гаровга қўювчи учун реализация қилиш обороти амалга оширилган санадир.

Импорт қилинаётган акциз тўланадиган товарлар божхона расмийлаштирувидан ўтказилган сана уларга доир операция амалга оширилган санадир.

5.2.Солиқ солинадиган база ва унга тузатиш киритиш.

Акциз тўланадиган товарлар учун солиқ солиш базаси қуйидагилардир:

– акциз солиғининг қатъий ставкалари белгиланган тамаки маҳсулотлари, ўсимлик (пахта) ёғи, этил спирти, пиво, коньяк, ароқ ва бошқа алкоғолли маҳсулотлар, филтрли ва филтрсиз сигареталар, нефть маҳсулотлари (бензин, дизель ёқилғиси ва авиакеросин) бўйича – сотилган маҳсулотнинг натурал ифодаланган ҳажми;

– акциз солиғи тўланадиган бошқа маҳсулотлар (заргарлик буюмлари, кумушдан ясалган ошхона буюмлари, табиий газ, суюлтирилган газ, «Женерал Моторс Ўзбекистон» акционерлик жамияти автомобиллари) бўйича қўшилган қиймат солиғи ва акциз солиғини ҳисобга олмаган ҳолда, шартномавий нархлар бўйича юклаб жўнатилган товарнинг қийматига фоиз ҳисобида.

Иш ҳақи ҳисобига, ҳисоблаб чиқарилган дивидендлар ҳисобига, бепул ёки бошқа товарларга (ишларга, хизматларга) айирбошлаш учун бериладиган акциз тўланадиган товарлар бўйича, шунингдек товарлар таннархидан паст нархларда реализация қилинган тақдирда солиқ тўловчи товарларни топшириш пайтида унинг ҳақиқий таннархидан кам бўлмаган даражада белгиладиган нарх асосида ҳисобланган қиймат солиқ солинадиган базадир.

Қайта ишлашга берилган хом ашё ва материаллардан ишлаб чиқарилган акциз тўланадиган товарлар бўйича солиқ солинадиган база акциз тўланадиган товарларни ишлаб чиқаришга доир ишлар қийматини ҳамда қайта ишлашга берилган хом ашё ва материаллар қийматини ўз ичига олади.

Акциз солиғининг ставкалари фоизларда (адвалор) белгиланган импорт қилинаётган акциз тўланадиган товарлар бўйича солиқ солинадиган база божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ аниқланадиган божхона қиймати асосида белгиланади.

Солиқ солинадиган базага тузатиш киритиш. Солиқ солинадиган базага қуйидаги ҳолларда солиқ тўловчида тузатиш киритилади:

- товарлар тўлиқ ёки қисман қайтарилганда; (Ушбу ҳолатда солиқ солинадиган базага назарда тутилган тузатишни киритиш бир йиллик муддат доирасида, кафолат муддати белгиланган товарлар бўйича эса кафолат муддати доирасида амалга оширилади).

- битим шартлари ўзгартирилганда;

- баҳолар ўзгарганда, сотиб олувчи сийловдан (скидкадан) фойдаланганда.

Солиқ солинадиган базага тузатиш киритиш кўрсатилган ҳол юз берганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар асосида амалга оширилади.

Акциз тўланадиган товарлар экспортини тасдиқлаш. Акциз тўланадиган товарлар экспортини тасдиқловчи ҳужжатлар қуйидагилардир:

- экспорт қилинадиган акциз тўланадиган товарларни етказиб бериш учун тузилган контракт;

- товарларни экспорт режимида чиқаришни амалга оширувчи божхона органининг белгиси қўйилган божхона юк декларацияси;

- Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидаги ўтказиш пунктида жойлашган божхона органининг товарлар тайинланган мамлакатга жўнатилганлигини тасдиқловчи белгиси қўйилган товарга илова қилинадиган ҳужжатлар.

5.3. Акциз тўланадиган товарлар рўйхати ва акциз солиғи ставкалари

Акциз тўланадиган товарлар рўйхати ва акциз солиғи ставкалари Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори билан белгиланади ва солиқ тўловчиларга Молия вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитасининг қуйи органлари томонидан белгиланган тартибда етказилади.

Акциз солиғи ставкалари товарнинг қийматига нисбатан фоизларда (адвалор) ва (ёки) натурада ифодаланган ўлчов бирлигига мутлақ суммада (қатъий) белгиланади.

**Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқариладиган акцизли
товарларга нисбатан 2010 йил учун акциз солиғи ставкалари.**

Товарлар номи	Солиқ ставкаси	
	акциз солиғи ва ҚҚСни ҳисобга олмаган ҳолда сотилган товарлар қийматиغا нисбатан фоизларда	бир ўлчов бирлигига сўмларда
1.Этил спирти (1 дал учун)		1763
2.Вино (1 дал тайёр маҳсулот учун) ¹		4125
3.Коньяк, ароқ ва бошқа алкоғолли маҳсулотлар (1 дал тайёр маҳсулот учун) ¹		15538*
4.Пиво (1 дал тайёр маҳсулот учун) ¹		1875
5.Ўсимлик (пахта) ёғи (1 тонна учун) ¹ :		
озик-овқат ёғи (саломас ишлаб чиқариш учун ишлатиладиган ёғ ва “Ўзбекистон” ёғидан ташқари)		544500
техник мой (кислота миқдори 0,3 мг КОН/г дан юқори, озиқ-овқат маҳсулотлари таркибига қўшишга яроқсиз бўлган)		361900
6.Сигареталар (1 минг дона учун) ¹ :		
фильтрли		7159
фильтрsiz, папирослар		2879
7.Заргарлик буюмлари	25	
8."Женерал Моторс Ўзбекистон" ЁАЖ ишлаб чиқарган автомобиллар ²	29	
9.Кумушдан ишланган ошхона анжомлари	11	
10.Қимматбаҳо металлар ²		
11.Нефть маҳсулотлари ¹		
Аи-80 бензини (1 тонна учун)	40%, 1 тонна учун 221000 сўмдан кам бўлмаган миқдорда	
Аи-91, Аи-92, Аи-93 бензини (1 тонна учун)	40%, 1 тонна учун 243000 сўмдан кам бўлмаган миқдорда	
Аи-95 бензини (1 тонна учун)	40%, 1 тонна учун 281000 сўмдан кам бўлмаган миқдорда	

дизель ёқилғиси (1 тонна учун)	34%, 1 тонна учун 188000 сўмдан кам бўлмаган миқдорда	
авиакеросин (1 тонна учун)	9%, 1 тонна учун 38000 сўмдан кам бўлмаган миқдорда	
12. Табиий газ (аҳолига сотиладиган табиий газ ҳажмларидан ташқари) ² , экспортни ҳисобга олганда	25	
13. Ишлаб чиқарувчи корхоналар томонидан сотиладиган суюлтирилган газ ("Ўзтрансгаз" АК минтақалараро унитар корхоналари томонидан аҳолига сотиладиган газ ҳажми бундан мустасно), шу жумладан экспорт ²	26	
14. Пахта толаси ³		

Изоҳлар:

**) Ҳажмий улушида этил спирти 40 фоиздан кўп бўлган коньяк, ароқ ва бошқа
алкоголли маҳсулотларга акциз солиғи ставкаси 1 дал тайёр маҳсулот учун 25
603 сўм миқдориди белгиланади.*

Изоҳ:

*1. Қатъий миқдорларда белгиланган акциз солиғи ставкалари Ўзбекистон
Республикаси Молия вазирлиги томонидан нархларнинг динамикаси ҳамда
маҳсулотнинг сотилиши ҳажмидан келиб чиққан ҳолда йил мобайнида қайта
кўриб чиқиши мумкин.*

*2. "Женерал Моторс Ўзбекистон" ЁАЖ автомобиллари, табиий ва
суюлтирилган газ, шунингдек қимматбаҳо металлларга акциз солиғини тўловчилар
ва уни тўлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан
Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси билан келишилган ҳолда
белгиланади.*

*3. Пахта толаси реализациясининг ички нархи (реализация бўйича
харажатларни ҳисобга олган ҳолда) ва ҳақиқий нархи ўртасидаги ижобий фарқ
Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги билан келишувга биноан 2010 йил 1
январь ҳолатига кўра юзага келган солиқлар ва бюджетга бошқа мажбурий
тўловлар бўйича қарздорликни, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Молия
вазирлиги ҳузуридаги Давлат эҳтиёжлари учун харид қилинадиган қишлоқ
хўжалиги маҳсулотларини ҳисоб-китоб қилиш жамғармасининг кредитлари
бўйича қарзларни сўндириш учун пахта тозалаш корхоналарининг махсус
ҳисобрақамида жамланади.*

**Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб келинадиган акцизли товарларга
акциз солиғининг 2010 йил учун ставкалари
(Кўчирма қисқартирилган ҳолда берилмоқда)**

Товар гуруҳи нинг раками	Товарларнинг номи	ТИФ ТН бўйича товар коди	Товарнинг божхона қийматидан фоизларда ёки АҚШ долларида, ўлчов бирлиги учун
02	Қорамол гўшти	0202	20
	Уй паррандасининг гўшти ва озуқабоп кўшимча маҳсулотлари	0207	70
04	Қуйилтирилган ёки шакар қўшилган ёки шакар қўшилмаган сут ва сливклар	0402 91, 0402 99	20
	Пахта, ёғи олинган сут ва сливклар, йогурт, кефир	0403	50
	Пишлоқ ва творог	0406	50
	Паррандалар (наслдорларидан ташқари) тухуми	0407 00	20
	Табиий асал	0409 00 000 0	10
08	Янги узилган олма, нок ва беҳи	0808	100
09	Қовурилган ёки қовурилмаган, кофеинли ёки кофеинсиз кофе; кофе пўчоғи ва кофе уруғи доначалари; таркибида исталган нисбатда кофе бўлган кофе ўрнини босувчилар	0901	20
16	Гўшт, балиқ ёки қисқичбақасимонлар, моллюскалар ёки бошқа сувда кўпаядиган умуртқасизлардан тайёрланган тайёр маҳсулотлар	1601 00, 1602 (1602 10 001 0 дан ташқари)	30
	Осётр увилдириғи; увилдирик ўрнини босувчилар	1604 30	50
17	Қаттиқ ҳолатдаги шакарқамиш ёки қанд лавлагидан тайёрланган шакар ва кимёвий тоза сахароза	1701 91 000, 1701 99	10
	Таркибида какао бўлмаган, шакардан тайёрланган қандолат маҳсулотлари (шу жумладан оқ шоколад)	1704 (1704 10 дан ташқари)	30
	Шакар билан қопланган ёки қопланмаган резинка сақич	1704 10	70
18	Таркибида какао бўлган шоколад ва бошқа тайёр озиқ-овқат маҳсулотлари	1806 20 - 1806 90	30

19	Бошоқли ўсимликлар донлари, ун, крахмал ёки сутдан тайёрланган тайёр маҳсулотлар; хамирли қандолат маҳсулотлари, қуйидагилардан ташқари:	1901 - 1905 (1901 10 000 0, 1901 90 9900*дан ташқари)	20
	Қотирилган (қоқ) нон	1905 40 1000	40
	Экструдаланган хамирли маҳсулотлар (чипслар)	1905 90 550 0	30
20	Мева ва сабзавот шарбатлари (ананас ва цитрус мевалар шарбатидан ташқари)	2009 (2009 11-2009 49, 2009 90 410, 2009 90 490, 2009 90 7100, 2009 90 730 0, 2009 90 790 дан ташқари)	30
	Солод (ширинмия) пивоси	2203 00	70%, бироқ бир литр учун 1,0 АҚШ долларида кам эмас
	Вино	2204 10, 2204 21, 2204 29, 2205	20
	Ароқ ва бошқа алкоғолли маҳсулотлар, қуйидагилардан ташқари:	2206 00, 2208, 2208 60, 2208 90	50
	Этил спирти (ставка фақат транзит пайтида гаров тўловларини ҳисоблаш учун қўлланилади)	2207	200
	Коньяк	2208 20 1200, 2208 20 6200	70
24	Сигаралар, кесма учли сигаралар, таркибида тамаки бўлган сигариллалар	2402 10 0000	100%, бироқ бир литр учун 1 АҚШ долларида кам эмас
	Тамаки ёки унинг ўрнини босувчилардан тайёрланган сигареталар	2402 20, 2402 90 0000	70%, бироқ бир литр учун 1,0 АҚШ долларида кам

			эмас
36	Гугурт	3605 00 0000	бир литр учун 6,0 АҚШ долл
38	Гидравлик тормоз суюқликлари, антифризлар ва музлашга қарши тайёр суюқликлар	3819 00 0000 3820 00 0000	бир литр учун 7,0 АҚШ долл.
48	Қоғоз ёки картондан тайёрланган, қоғоз ёзув- чизув анжомлари тўпламларидан иборат ёзув- чизув моллари	4817, 4820 10 (4820 10 5000 дан ташқари), 4820 30 0000, 4820 40, 4820 50 0000	65
49	Босма ҳарфли ёки суратли почта откреткалари; ёзма ҳарфларда табриклар, мактублар ёки хабарлар берилган карточкалар; барча турдаги босма, шу жумладан йиртма календарлар	4909 00, 4910 00 0000	бир литр учун 14,5 АҚШ долл.
50	Ипак иплар ёки ипак чиқиндиларидан тайёрланган газламалар	5007	70
51	Чакана сотиш учун қадокланган ҳайвонлар жуни ёки ингичка қилидан эшилган жун калава	5109	1 дона учун 0,3 АҚШ долл.
52	Пахта толаси, пахта толасининг чиқиндилари, иплар ва ип калавалар	5201 00 - 5206	1 000 дона учун 10 АҚШ долл.
	Чакана сотиш учун қадокланган ип калава	5207	20
	200 кв г/м дан катта бўлмаган юзали, 85 мас.% ёки ундан ортиқ бўлган таркибли ип- газламалар	5208	30
	Ип газламалар	5209 - 5212	20
56	Момик пахта, намат ёки фетр ва нотўқима материаллар; махсус калава; тизимча, чилвир, арқон ва трослар ҳамда улардан тайёрланган буюмлар	5601 - 5609 00 000 0	30
57	Гидамлар ва полга тўшаладиган бошқа тўқимачилик маҳсулотлари	5701 - 5705 00	30
58	Махсус матолар; тафтинг тўқимачилик материаллари; тўрлар; гобеленлар; безак материаллари; кашталар	5801 - 5811 00 000 0	30
59	Линолеум	5904 10 0000	30
60	Машинада ёки қўлда тўқилган трикотаж полотно	6001 - 6006	30
61	Трикотаж кийим предметлари ва кийимга тегишли трикотаж қисмлар	6101 - 6108, 6110, 6112 -	30

		6117	
	Машинада ва қўлда тўқилган трикотаж майкалар, енгли фуфайкалар ва бошқа ички фуфайкалар	6109	50
62	Кийим предметлари ва кийимга тегишли қисмлар, трикотажлидан ташқари	6201 - 6208, 6210 - 6217	15
63	Бошқа тайёр тўқимачилик маҳсулотлари; тўпламлар; кийилган кийимлар ва тўқимачилик маҳсулотлари, латта-путта	6301-6310	20
67	Сунъий гуллар, барглар ва мевалар ҳамда уларнинг қисмлари; сунъий гуллар, барглар ва мевалардан ясалган буюмлар	6702	30
68	Тош, сланец, слюда ёки шунга ўхшаш материаллардан ясалган буюмлар	6801 00 0000 - 6803 00, 6805 - 6808 000000, 6815	20
	Гипс ёки ун қоришмасидан бетон, асбоцемент, цементдан тайёрланган маҳсулотлар	6809 - 6811	30
69	Тўшаш учун плиталар, пол, печка, камин ёки деворлар учун сирланмаган, сирланган сопол коплама плиткалар	6907 - 6908	10
	Чиннидан ясалган ошхона идиш-товоқлари, ҳайкалчапар ҳамда чинни ҳамда сополдан ясалган бошқа буюмлар	6911 - 6914	30
71	Қимматбаҳо металллардан ёки қимматбаҳо металллар қопланган металллардан ясалган заргарлик буюмлари ва уларнинг қисмлари	7113	10
	Заргарлар ясаган тилла ёки кумуш буюмлар ва уларнинг қисмлари; табиий ёки етиштирилган марвариддан ясалган буюмлар	7114, 7116	10
	Жўн тақинчоқлар	7117	10
73	Қора металллардан тиканли сим; қора металллардан тўсиқлар учун эгилган ғилдирак пўлат ёки биргина ясси сим, тиканли ёки тикансиз, эркин эгилган икки қаватли сим	7313 00 0000	10
	Бошқа коррозияга чидамли тўқима мато	7314 14 0000	10
	Қора металллардан бошқа тўқималар, панжаралар, тўрлар ва тўсиқлар	7314 49 0000	10
	Қора металллардан ошхона буюмлари ёки бошқа маиший эҳтиёжлар учун буюмлар ва уларнинг қисмлари	7323 - 7324 (фукаро авиациясида ишлатилади ганларидан	20

		ташқари)	
74	Тозаланган мисдан қалинлиги 0,15 мм дан ортиқ бўлган плиталар, тунукалар, полосалар, бошқа буюмлар	7409 11 0000, 7409 19 0000	30
	Мисдан ясалган ошхона буюмлари	7418 19	30
76	Алюминийдан ясалган ошхона буюмлари	7615 19	20
82	Ошхона анжомлари, пичоқлар, қошиқлар, санчқилар ва асл бўлмаган металллардан тайёрланган, шу жумладан қимматбаҳо металллар билан қопланган бошқа буюмлар	8211, 8215	20
85	Электр аккумуляторлар	8507 10 4109 8507 10 4909 8507 10 9202 8507 10 9209	50
		8507 10 9809	30
	Магнитофонлар ва бошқа овоз ёзиш аппаратлари, видеоёзув ёки видеочикарув аппаратлари, радиоприёмникли чўнтак кассетали плеерлар	8519 50 0000 8519 81 9000 8521 (фуқаро авиациясида ишлатилади ганларидан ташқари), 8527 12, 8527 13, 8527 19 0000 8527 21, 8527 29 0009 8527 91, 8527 92, 8527 99 0000	40
	Телевизион алоқа учун қабул қилув аппаратлари	8528 72	25
	Изоляцияланган симлар, коаксиал кабеллар ва бошқа электр ўтказгичлар	8544 11 - 8544 49, 8544 60	10
87	Ҳайдовчи билан бирга 10 ёки ундан кўп кишини ташишга мўлжалланган двигателининг ҳажми қуйидагича бўлган автомобиллар:		20
	2500 куб. см дан ортиқ, янги, 30 кишигача ўтириш жойлари бўлган	8702 10 1190	15
	2500 куб. см дан ортиқ, илгари фойдаланилган	8702 10 19	20

2500 куб. см дан ортиқ бўлмаган, илгари фойдаланилган	8702 10 99	25
Россия Федерациясида ишлаб чиқариладиган ва у ердан олиб келинадиган янги транспорт воситалари (тиббий мақсадлар учун махсус мўлжалланганлари бундан мустасно)	8703	30
Двигателининг ҳажми куйидагича бўлган ички ёнув двигателига эга транспорт воситалари (шу жумладан ишлатилганлари):		30
1000 куб см дан кўп эмас:		15
янгилари	8703 21 10 (8703 21 1010, 8703 21 901 0 дан ташқари)	15
ишлатилганлари (чиқарилганига уч йилдан етти йилгача бўлган)	8703 21 9099	20
ишлатилганлари (чиқарилганига етти йил ва ундан ортиқ бўлган)	8703 21 9091	10
1000 куб см дан ортиқ, лекин 1500 куб. см дан кўп эмас	8703 22	10
1500 куб см дан ортиқ, лекин 1800 куб. см дан кўп эмас	8703 23 (8703 23 1990, 8703 23 9090 дан ташқари)	30
1800 куб см дан ортиқ, лекин 3000 куб. см дан кўп эмас	8703 23 (8703 23 1990 8703 23 9090 дан ташқари)	10
3000 куб см дан юқори	8703 24 (8703 24 1010, 8703 24 9010 дан ташқари)	30
Поршенли ички ёнув двигателига эга бўлган, сиқилганда ўзи алангаланиб ўт оладиган (дизель ёки ярим дизель билан) транспорт воситалари (шу жумладан ишлатилганлари):		20
1500 куб см дан ошмайдиган	8703 31 (8703 31 1010,	120

		8703 31 9010 дан ташқари	
	1500 куб см дан ортиқ, лекин 2500 куб. см дан ошмайдиган	8703 32 (8703 32 1910, 8703 32 9010 дан ташқари	20
	Двигателининг ҳажми куйидагича бўлган юк автомобиллари:		20
	2500 куб см дан ортиқ, янги, 10 тоннадан кўп бўлмаган юк кўтарадиган	8704 21 3100	30
	2500 куб см дан ортиқ, илгари фойдаланилган	8704 21 390	10
	2500 куб см дан ортиқ бўлмаган, илгари фойдаланилган	8704 21 990	10
	2800 куб см дан ортиқ бўлмаган, илгари фойдаланилган	8704 31 990	50
	8702, 8704 товар позицияларида таснифланадиган автомобиллар учун ўрнатилган двигателли шассилар	8706 00 11 (8706 00 1110 дан ташқари)	30
90	Қуёшдан ھимоя қилувчи кўзойнаклар	9004 10	50
91	Барча турдаги соатлар	9101 - 9105	70
94	Мебель	9401 30 - 9401 80 0000 9403 10 - 9403 89 0000 (фуқаро авиациясида ишлатилади ганларидан ташқари)	20
	Қандиллар, ёритиш ускуналари	9405 10	50
96	Супургилар, чўткалар, швабралар ...	9603	50
	Шарикли ручкалар; ручкалар ва маркерлар; авторучкалар; нусха кўчирадиган перо; босиб чиқариладиган ёки сирғанувчи стерженли каламлар	9608	30

Изоҳлар:

*) Фақат болалар овқатларини тайёрлаш учун зарур бўлган аралашма-компонентлар учун.

**) Инфузион эритмаларни ишлаб чиқаришда қўлланиладиган маҳсулотлардан ташқари.

5.4.Солиқни ҳисоблаб чиқариш тартиби. Ҳисоб-китобни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Акциз солиғини ҳисоблаб чиқариш аниқланган солиқ солинадиган базадан ва акциз солиғининг белгиланган ставкаларидан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади.

-Акциз солиғи ставкалари маҳсулот бир бирлигига белгиланган бўлса, акциз солиғи суммаси қуйидаги формула орқали аниқланади:

$$\text{Акциз солиғи} = (\Pi \times A)$$

Бу ерда: Π – маҳсулотнинг бирлиги;

A – маҳсулот бирлигига қўйилган сўмдаги акциз солиғи ставкаси.

-Акциз солиғи суммаси акциз солиғи ва ҚҚСни ҳисобга олмаган ҳолда сотилган товарлар қийматига нисбатан фоизларда белгиланган бўлса, акциз солиғи суммаси қуйидаги формула бўйича аниқланади:

$$\text{Акциз солиғи} = (O \times A) / 100$$

Бу ерда: O – акциз солиғи қўшилган, қўшимча қиймат солиғисиз келишилган (эркин) нарх;

A – акциз солиғининг ставкаси.

Акциз солиғининг суммасини аниқлаш учун келишилган (эркин) нарх (акциз солиғи қўшилган ҳолда) қуйидаги формула бўйича аниқланади:

$$O = (C \times 100) / 100 - A$$

Бу ерда: O – қўшилган қиймат солиғисиз акциз солиғи қўшилган келишилган (эркин) нарх;

C – товарнинг нархи (меъёрий харажатлар ва даромад меъёрлари);

A – акциз солиғининг ставкаси.

-Акциз солиғини ҳисоблаш учун солиққа тортиладиган оборот ҳажми қуйидаги формула билан аниқланади:

$$O = C \times 100 / (100 - A)$$

Бу ерда: O – солиққа тортиладиган оборот;

C – бож қиймати;

A – акциз солиғи ставкаси.

Акциз солиғининг суммаси қуйидаги формула бўйича аниқланади:

$$\text{Акциз солиғи} = O \times A / 100$$

Бу ерда: O – солиққа тортиладиган оборот;

A – акциз солиғи ставкаси.

Божхона қийматидан фоизларда акциз солиғи қуйидаги формула бўйича аниқланади:

$$\text{Акциз солиғи} = C \times A / 100$$

Бу ерда: C – божхона қиймати

A – акциз солиғи ставкаси.

Солиқдан чегирма. Ҳисоблаб чиқарилган акциз солиғининг суммаси белгиланган чегирма суммасига камайтирилади.

Акциз тўладиган товарлар олинаётганда ёки Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига импорт қилинаётганда, агар мазкур

товарлардан кейинчалик акциз тўланадиган товарлар ишлаб чиқариш учун хом ашё сифатида фойдаланилган бўлса, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида тўланган акциз солиғи суммаси чегириб ташланади.

Акциз тўланадиган товар (хом ашё) етказиб берувчилар мазкур товар (хом ашё) бўйича акциз солиғи суммасини ҳисобварақ-фактурада ажратиб кўрсатишлари керак. Олинаётган акциз тўланадиган товар (хом ашё) бўйича акциз солиғи суммаси ҳисобварақ-фактурада ажратиб кўрсатилмаган бўлса, акциз солиғининг мазкур суммаси чегириб ташланмайди.

Чегирма солиқ даврида реализация қилинган акциз тўланадиган товарлар ҳажмига тўғри келадиган акциз тўланадиган товар (хом ашё) ҳажмидан келиб чиққан ҳолда аниқланган акциз солиғининг ҳисобварақ-фактурада ёки божхона юк декларациясида кўрсатилган суммасига нисбатан амалга оширилади.

Қайта ишлашга берилган хом ашё ва материаллардан тайёрланган акциз тўланадиган товарлар топширилаётганда ҳам қайта ишлашга берилган акциз тўланадиган хом ашё ва материалларнинг мулкдори акциз солиғи тўлаганлигини тасдиқлаши шарти билан қўлланилади.

Солиқ даври қуйидагилардир:

- микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;
- микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун - бир ой.

Ҳисоб-китоби тақдим этиш тартиби. Акциз солиғининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига:

- акциз солиғи тўловчилар бўлган микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида солиқ давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай;
- микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда солиқ давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай тақдим этилади.

Солиқ тўлаш тартиби. Бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, ҳисоблаб чиқарилган акциз солиғи суммаси бюджетга қуйидаги муддатларда тўланади:

жорий ойнинг 13-кунидан кечиктирмай - жорий ойнинг биринчи ўн кунлиги учун;

жорий ойнинг 23-кунидан кечиктирмай - жорий ойнинг иккинчи ўн кунлиги учун;

келгуси ойнинг 3-кунидан кечиктирмай - ҳисобот ойининг қолган кунлари учун.

Импорт қилинадиган акциз тўланадиган товарлар бўйича акциз солиғи товарларнинг божхона расмийлаштирувига қадар ёки божхона расмийлаштируви вақтида импорт қилувчи томонидан тўланади.

Акциз маркалари билан тамғаланиши лозим бўлган импорт қилинадиган акциз тўланадиган товарлар бўйича акциз солиғи акциз маркалари олингунига қадар тўланади.

Акциз тўланадиган товарларни акциз маркалари билан тамғалаш. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ишлаб чиқариладиган, шунингдек унинг

божхона ҳудудига импорт қилинадиган тамаки маҳсулотлари ва алкоғолли ичимликлар Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда акциз маркалари билан тамғаланиши шарт.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Акциз солиғи қачон жорий этилди?
2. Акциз солиғи тўловчилар қандай гуруҳланади?
3. Акциз солиғи солиш объектини айтинг.
4. Акциз солиғи солинадиган база қандай аниқланади?
5. Акциз солиғини тўлашдан кимлар озод этилган?
6. Акциз солиғи ставкалари ва акциз тўланадиган товарлар рўйхати ким томонидан белгиланади?
7. Акциз солиғини ҳисобга олиш тартиби қандай?
8. Акциз солиғи ҳисобини тақдим этиш ва солиқни тўлаш муддатларини айтинг.

6-мавзу. ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ МОЛ-МУЛКИГА СОЛИНАДИГАН СОЛИҚ.

Режа:

- 6.1. Мол-мулк солиғининг жорий этилиши, солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.
- 6.2. Солиқ солинадиган база ва уни белгилаш тартиби. Солиқ имтиёзлари.
- 6.3. Мол-мулк солиғи ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Юридик шахс, мол-мулк солиғи, солиқ тўловчи, нотижорат ташкилотлар, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, ўртача йиллик қолдиқ қиймати, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

6.1. Мол-мулк солиғининг жорий этилиши, солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.

Корхоналарга солиқ солиш йўлидаги муҳим қадамлардан бири – корхоналарнинг мол-мулкига солинадиган солиқнинг жорий қилиниши ҳисобланади. Мол-мулк солиғи Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 15 февралда қабул қилинган «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ жорий этилди.

Юридик шахслардан олинадиган мол-мулк солиғи тўғри солиқлар таркибига киради ва моҳиятига кўра бу солиқ асосий фондлар шаклидаги ресурсларга нисбатан белгиланган солиқ ҳисобланади. Ушбу солиқ бўйича тушумлар суммаси тўлиқ маҳаллий бюджетларга тушади ва у маҳаллий бюджетларнинг барқарор даромад манбаларидан бири ҳисобланади.

Солиқ қонунчилигига асосан юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўловчилар бўлиб Ўзбекистон Республикаси ҳудудида солиқ солинадиган мол-мулкка эга бўлган юридик шахслар - Ўзбекистон Республикасининг резидентлари ва норезидентлари.

Қуйидагилар юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўловчилар бўлмайди:

– нотижорат ташкилотлар. Нотижорат ташкилотлар тадбиркорлик фаолиятини амалга оширган тақдирда, ушбу бўлимда назарда тутилган тартибда юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўловчилардир;

– солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби назарда тутилган юридик шахслар.

Юридик шахслардан олинадиган **мол-мулк солиғининг объекти** бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- 1) асосий воситалар, шу жумладан молиявий ижара (лизинг) шартномаси бўйича олинган асосий воситалар;
- 2) номоддий активлар;

3) тугалланмаган қурилиш объектлари. Тугалланмаган қурилиш объектлари жумласига қурилиши шу объект қурилишига доир лойиҳа-смета ҳужжатларида белгиланган норматив муддатда ниҳоясига етказилмаган объектлар киради;

4) белгиланган муддатда ишга туширилмаган асбоб-ускуналар. Белгиланган муддатда ишга туширилмаган асбоб-ускуналар жумласига монтаж қилиниши талаб этиладиган ҳамда реконструкция ва (ёки) модернизация қилинаётган объектларда лойиҳа-смета ҳужжатларида белгиланган муддатларга мувофиқ капитал қуйилмалар ҳисобига ишга тушириладиган асбоб-ускуналар киради. Лойиҳа-смета ҳужжатларида асбоб-ускуналарни ишга тушириш муддатлари бўлмаган тақдирда, буюртмачи сифатида иш кўраётган юридик шахснинг раҳбари томонидан тасдиқланган муддатлар солиқ солиш объектини белгилаш учун қабул қилинади, лекин бу муддатлар асбоб-ускуналар монтаж қилишга топширилган пайтдан эътиборан бир йилдан кўп бўлмаслиги керак.

Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари учун қуйидагилар солиқ солиш объектидир:

Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ доимий муассаса фаолияти билан боғлиқ қайси асосий воситалар бўйича ҳисоб юритаётган бўлса, ўша асосий воситалар;

ушбу доимий муассаса фаолияти билан боғлиқ бўлмаган, мазкур норезидентларга мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган кўчмас мулк.

Ўзбекистон Республикасида фаолиятни доимий муассаса орқали амалга оширмайдиган Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари учун Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган, уларга мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган кўчмас мулк солиқ солиш объектидир. Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган Ўзбекистон Республикасининг норезиденти томонидан мулк қилиб олинган (реализация қилинган) кўчмас мулк объекти тўғрисидаги маълумотларни ушбу объектлар жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органига рўйхатдан ўтказилганидан кейин ўн кун ичида маълум қилиши шарт.

Қонун ҳужжатларига мувофиқ мулк қилиб олинган ер участкалари ва (ёки) номоддий активлар таркибида ҳисобга олинadиган улардан фойдаланиш ҳуқуқи **солиқ солиш объекти сифатида қаралмайди.**

6.2. Солиқ солинадиган база ва уни белгилаш тартиби. Солиқ имтиёзлари.

Юридик шахслардан олинadиган мол-мулк солиғининг **солиқ солиш базаси** қуйидагилардир:

– асосий воситалар ва номоддий активлар бўйича - асосий воситалар ва номоддий активларнинг ўртача йиллик қолдиқ қиймати. Асосий воситалар ва номоддий активларнинг қолдиқ қиймати ушбу мол-мулкнинг бошланғич (тикланиш) қиймати билан солиқ тўловчининг ҳисоб сиёсатида белгиланган усуллардан фойдаланилган ҳолда ҳисоблаб чиқилган амортизация ҳажми ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади;

– норматив (белгиланган) муддатда тугалланмаган қурилиш объектлари ва ишга туширилмаган асбоб-ускуналар бўйича - тугалланмаган қурилишнинг ва ўрнатилмаган асбоб-ускуналарнинг ўртача йиллик қиймати.

Ўзбекистон Республикаси норезидентларининг кўчмас мулк объектларига нисбатан ушбу мол-мулкнинг ўртача йиллик қиймати солиқ солинадиган базадир.

Солиқ солиш объектларининг ўртача йиллик қолдиқ қиймати (ўртача йиллик қиймат) ҳисобот давридаги ҳар бир ойнинг охири кунидаги ҳолатга кўра солиқ солиш объектларининг қолдиқ қийматларини (ўртача йиллик қийматларини) кўшишдан олинган сумманинг ўн иккидан бир қисми сифатида ортиб борувчи яқун билан аниқланади.

Ўзбекистон Республикаси норезидентларининг кўчмас мулк объектлари бўйича солиқ солинадиган база мазкур объектларга бўлган мулк ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатларда кўрсатилган қиймат асосида аниқланади.

Ягона солиқ тўловини тўловчилар бўлган юридик шахслар бир ойдан кам муддатга ижарага берилган мол-мулк бўйича солиқ солинадиган базани бу мол-мулкнинг мазкур ойнинг охири кунидаги ҳолатга кўра ҳисоблаб чиқилган қолдиқ қийматини ўн иккига ва шу ойдаги календарь кунлар сонига бўлишдан олинган, мазкур мол-мулк ижарада турган кунлар сонига кўпайтирилган бўлинма сифатида аниқлайдилар. Бинонинг бир қисми ижарага берилган тақдирда, солиқ солинадиган база умумий майдони бир квадрат метрининг қолдиқ қийматини ижарага берилган майдоннинг ўлчамига кўпайтириш орқали аниқланади.

Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўловчи томонидан юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўлаш назарда тутилмаган фаолият турлари амалга оширилган тақдирда, солиқ солинадиган база солиқ солинадиган ва солиқ солинмайдиган мол-мулк ҳисобини алоҳида-алоҳида юритиш асосида аниқланади. Алоҳида-алоҳида ҳисоб юритиш имконияти бўлмаган тақдирда, солиқ солинадиган база фаолиятдан олиннадиган соф тушумнинг умумий ҳажмида юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўлаш назарда тутилган соф тушумнинг солиштирма салмоғидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Имтиёзлар. Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ҳисоблаб чиқарилаётганда солиқ солинадиган база қуйидагиларнинг қийматига камайтиради:

1) уй-жой-коммунал хўжалиги объектларининг. Уй-жой-коммунал хўжалиги объектларига қуйидагилар киради: уй-жой фонди, водопровод тармоқлари (сув чиқариш иншоотлари билан), канализация тармоқлари (тозалаш иншоотлари билан), газ ва иссиқликни тақсимлаш тармоқлари (улардаги иншоотлар билан), коммунал-маиший эҳтиёжлар учун қозонхоналар (шу жумладан асбоб-ускуналар);

2) маданият ва санъат, халқ таълими, соғлиқни сақлаш, жисмоний тарбия ва спорт, ижтимоий таъминот соҳасига кирадиган ижтимоий-маданий соҳа объектларининг;

3) юридик шахсларнинг маданият муассасалари, мактабгача ва умумтаълим ўқув муассасалари эҳтиёжлари учун фойдаланиладиган мол-мулкнинг;

4) қишлоқ хўжалиги (ўсимликшунослик, чорвачилик, балиқчилик) маҳсулотларини етиштириш ва сақлаш учун фойдаланиладиган қишлоқ хўжалиги корхоналари балансида бўлган мол-мулкнинг;

5) суғориш ва коллектор-дренаж тармоқлари объектларининг;

6) алоқа йўлдошларининг;

7) кредит ҳисобидан олинган асбоб-ускунанинг, уни фойдаланишга топширилган пайтдан бошлаб беш йилга, лекин кредитни узиш учун белгиланганидан кўп бўлмаган муддатга;

8) табиатни муҳофаза қилиш ва санитария-тозалаш мақсадлари, ёнғин хавфсизлиги учун фойдаланиладиган объектларнинг. Объектларни табиатни муҳофаза қилиш ва санитария-тозалаш мақсадлари учун фойдаланиладиган объектларга киритиш табиатни муҳофаза қилиш органининг маълумотномаси асосида амалга оширилади;

9) умумий фойдаланишдаги темир йўллар ва автомобиль йўллари, магистраль трубопроводлар, алоқа ва электр узатиш линияларининг, шунингдек ушбу объектларнинг ажралмас технологик қисми бўлган иншоотларнинг;

10) консервация қилиниши тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори қабул қилинган асосий ишлаб чиқариш фондларининг;

11) лизингга олинган мол-мулкнинг, лизинг шартномаси амал қиладиган муддатга;

12) солиқ тўловчининг балансида бўлган ҳамда тадбиркорлик фаолиятида фойдаланилмаётган, фуқаро муҳофазаси ва сафарбарлик аҳамиятига молик объектларнинг;

13) шаҳар ва шаҳар атрофидаги йўналишларда йўловчилар ташийдиган шаҳар йўловчилар транспорти ташкилотлари транспорт воситаларининг (автобуслар, трамвайлар, троллейбуслар, метрополитен поездлари);

14) тузилган шартномаларга мувофиқ юридик шахснинг буюртмаси бўйича ишлар бажариш учун касаначиларга бепул фойдаланишга берилган асбоб-ускуналарнинг (фойдаланиш даврига);

15) телекоммуникациялар тармоқларида тезкор-қидирув тадбирлари тизими техник воситаларининг;

16) ишлаб чиқаришга янги жорий этилган янги технологик жиҳозларнинг, беш йиллик муддатга. Янги технологик жиҳозлар олинган (импорт қилинган) пайтдан эътиборан уч йил ичида реализация қилинган ёки бепул берилган тақдирда, мазкур имтиёзнинг амал қилиши мол-мулк солиғини тўлаш мажбуриятлари имтиёз қўлланиладиган бутун давр учун тикланган ҳолда, бекор қилинади.

Юридик шахсларни мол-мулкига солинадиган солиқдан қуйидагилар озод қилинади:

1) соғлиқни сақлаш, жисмоний тарбия ҳамда ижтимоий таъминот, халқ таълими, маданият ва санъат ташкилотлари;

2) уй-жой-коммунал хўжалиги ва бошқа умумфуқаровий аҳамиятга молик шаҳар хўжалиги корхоналари. Уй-жой-коммунал ва бошқа умумфуқаровий аҳамиятга молик шаҳар хўжаликлари жумласига уй-жой фондини бевосита бошқариш, сақлаш ҳамда ундан фойдаланишни амалга оширувчи ташкилотлар,

санитария тозалаш ва йиғиштириш, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш, шаҳарлар ҳамда шаҳарчаларни ташқи ёритиш, водопровод сув олиш иншоотларидан, тақсимланадиган тармоқлардан (тозаловчи иншоотлари билан) фойдаланиш ва сувни тақсимлаш, канализация тармоқларидан фойдаланиш (тозалаш иншоотлари билан), газ тақсимланадиган тармоқлардан фойдаланиш ҳамда газни тақсимлаш, қозонхона, иссиқлик тақсимланадиган тармоқлардан фойдаланиш ва коммунал-маиший эҳтиёжларга ҳамда аҳолига иссиқликни тақсимлашни бевосита амалга оширувчи ташкилотлар, хизмат биноларининг хўжалик бошқармалари, ўт ўчириш командалари, уй-жой-коммунал хўжалигининг хўжалик бошқармалари, уй-жой-коммунал хўжалиги ва шаҳар хўжалигининг умумфуқаровий аҳамиятга молик бошқа корхоналари киради;

3) ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, "Нуроний" жамғармаси ва "Ўзбекистон чернobilчилари" ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941-1945 йиллардаги уруш ва меҳнат fronti фахрийлари ташкил этадиган юридик шахслар, бундан савдо, воситачилик, таъминот-сотиш ва тайёрлов фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар мустасно. Ушбу имтиёзни олиш ҳуқуқи белгиланаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда бўлган ходимлар киритилади;

4) янги ташкил этилган корхоналар - давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан эътиборан икки йил мобайнида. Мазкур имтиёз тугатилган (қайта ташкил этилган) корхоналарнинг уларга қарашли алоҳида ва таркибий бўлинмаларининг ишлаб чиқариш қувватлари ҳамда асосий фондлари негизда ташкил этилган корхоналарга, шунингдек корхоналар ҳузурида ташкил этилган юридик шахсларга нисбатан, агар мазкур юридик шахслар ушбу корхоналардан ижарага олинган асбоб-ускуналарда ишлаётган бўлса, қўлланилмайди;

5) ихтиёрий тугатилаётган тадбиркорлик субъектларини - юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан эътиборан. Ихтиёрий тугатиш қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тугалланмаган ёки тугатиш тартиб-таомили тўхтатилган ва фаолият қайта тикланган тақдирда, ушбу имтиёз қўлланилмайди ҳамда солиқ суммаси имтиёз қўлланилган бутун давр учун тўлиқ миқдорда ундирилади.

6.3. Мол-мулк солиғи ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ давридир. Йил чораги ҳисобот давридир.

Юридик шахслардан олинадиган мол-мулк солиғининг 2010 йил учун ставкалари.

№	Тўловчилар	Солиқ солинадиган базага нисбатан %ларда солиқ ставкаси
1	Юридик шахслар	3,5
2	Ўзи ишлаб чиқарган товарлар (ишлар, хизматлар)	

экспортининг эркин алмаштириладиган валютадаги хиссаси қуйидаги миқдорларни ташкил этадиган экспортчи корхоналар учун, бундан рўйхати Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йил 10 октябрдаги ПФ-1871-сон Фармони билан тасдиқланган хом ашё товарлари мустасно: *	
сотишнинг умумий ҳажмида 15 фоиздан 30 фоизгача	белгиланган ставка 30%га пасайтирилади
сотишнинг умумий ҳажмида 30 фоиз ва ундан юқори	белгиланган ставка 50%га пасайтирилади

Изоҳ:

Меъёрий муддатларда ўрнатилмаган ускуналар учун мол-мулк солиғи икки баравар миқдорда тўланади.

**) Белгиланган (меъёрий) муддатларда ишга туширилмаган тугалланмаган қурилиш ва ускуналар қийматига пасайтирилган ставкалар қўлланилмайди.*

Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган **солиқни ҳисоблаб чиқариш** солиқ тўловчи томонидан ҳисоблаб чиқарилган солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади.

Солиқ даври мобайнида солиқ тўловчилар ҳар ойда жорий тўловларни тўлайдилар, микрофирмалар ва кичик корхоналар бундан мустасно. Жорий тўловлар суммаси тегишли йил учун мол-мулкнинг ўртача йиллик қолдиқ қийматидан (ўртача йиллик қийматдан) ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилган юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ йиллик суммасининг ўн иккидан бир қисми миқдорида белгиланади. Жорий тўловлар миқдорини ҳисоблаб чиқариш учун солиқ тўловчи солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органига белгиланган шаклдаги маълумотномани жорий йилнинг 20 январигача тақдим этади.

Бюджетга жорий тўловларни тўлаш ҳар ойнинг 25-кунидан кечиктирмай амалга оширилади.

Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқнинг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ортиб борувчи якун билан йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда тақдим этилади.

Тўланиши лозим бўлган, юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ суммаси ҳисоб-китобларни топшириш учун белгиланган кундан кечиктирмай бюджетга ўтказилади.

Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари бўйича юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни ҳисоблаб чиқариш солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда қуйидаги тартибда давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга оширилади:

Ўзбекистон Республикасида фаолиятни доимий муассаса орқали амалга ошираётган Ўзбекистон Республикасининг норезиденти юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўловчи сифатида Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати органида ҳисобда туриши шарт. Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни ҳисоблаб чиқариш учун Ўзбекистон Республикасининг норезиденти ҳисобот йилидан кейинги йилнинг 25 январигача доимий муассасанинг солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органига мавжуд солиқ солинадиган мол-мулк тўғрисидаги маълумотномани тақдим этади. Тақдим этилган маълумотнома асосида давлат солиқ хизмати органи юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ суммаси ҳисоб-китобини ўн кун ичида амалга оширади ва тўлов хабарномасини ёзади;

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида кўчмас мулкка эга бўлган Ўзбекистон Республикаси норезидентлари кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқ давлат рўйхатидан ўтказувчи органда рўйхатдан ўтказилганидан кейин ўттиз кун ичида мустақил равишда ёхуд ўзининг ваколатли вакили орқали Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати органида юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ тўловчи сифатида ҳисобга туришлари шарт. Ўзбекистон Республикасининг кўчмас мулк жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органи Ўзбекистон Республикасининг норезидентига ёки унинг вакилига солиқ тўловчидан ёки кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органдан олинган маълумотлар асосида тўлов хабарномаси ёзади.

Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари томонидан йилда бир марта солиқ ҳисоботи давридан кейинги йилнинг 15 февралидан кечиктирмасдан тўланиши керак.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Мол-мулк солиғи қачон жорий этилган?
2. Мол-мулк солиғини тўловчилар кимлар?
3. Юридик шахслар мол-мулкига солиқ солиш объектини айтинг.
4. Мол-мулк солиғи солинадиган база қандай аниқланади?
5. Корхона мол-мулкининг ўртача йиллик қолдиқ қиймати қандай топилади?
6. Мол-мулк солиғидан кимларга имтиёзлар бор?
7. Мол-мулк солиғи ставкаларини айтинг?
8. Юридик шахслар мол-мулк солиғини қайси муддатларда тўлайди?

7-мавзу. ЮРИДИК ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ЕР СОЛИҒИ.

Режа:

- 7.1. Ер солиғининг иқтисодий моҳияти, солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.
- 7.2. Солиқ солинадиган база ва ер солиғи бўйича имтиёзлар. Солиқ ставкалари.
- 7.3. Солиқни ҳисоблаш, ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Юридик шахс, ер солиғи, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

7.1. Ер солиғининг иқтисодий моҳияти, солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.

Ўзбекистон Республикаси солиқ тизимида ер солиғи маҳаллий солиқлар ва йиғимлар таркибига киради ҳамда маҳаллий бюджетларнинг барқарор даромад манбаи ҳисобланади. Ер участкаларидан фойдаланганлик учун бюджетга тўловлар ер солиғи ёки ер учун ижара ҳақи тариқасида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан ижарага берилган ер участкалари учун тўланадиган ижара ҳақи ер солиғига тенглаштирилади.

Юридик шахслар мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи, фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи асосида фойдаланиладиган ер участкалари учун ер солиғи тўлайдилар.

Мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи, фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи асосида ер участкаларига эга бўлган юридик шахслар, шу жумладан Ўзбекистон Республикасининг норезидентлари **ер солиғини тўловчиларидир**. Кўчмас мулк ижарага берилган тақдирда, ижарага берувчи ер солиғини тўловчи бўлади.

Ер участкасидан бир нечта юридик шахс биргаликда фойдаланган тақдирда, ҳар бир юридик шахс ер участкасининг фойдаланилаётган майдонидаги ўз улуши учун ер солиғини тўловчидир.

Қуйидагилар ер солиғини тўловчилар бўлмайди:

нотижорат ташкилотлар;

солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби назарда тутилган юридик шахслар.

Мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи, фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи асосида юридик шахсларда бўлган ер участкалари **солиқ солиш объектидир**.

Аҳоли пунктларининг умумий фойдаланишдаги ерлари солиқ солиш объекти сифатида қаралмайди, уларга қуйидагилар киради:

– майдонлар, кўчалар, тор кўчалар, йўллар, суғориш тармоғи, соҳил бўйи ерлари ва бошқа шу каби ерлар;

– коммунал-маиший ерлар (қабристонлар, чиқиндиларни зарарсизлантириш ва уларни утилизация қилиш жойлари ва бошқа шу каби жойлар);

- аҳолининг маданий-маиший эҳтиёжларини қондириш ва дам олиши учун фойдаланиладиган ерлар (дарахтзорлар, боғлар, сайилгоҳлар, хиёбонлар, шунингдек ариқ тармоқлари эгаллаган ерлар);
- заҳира ерлар.

7.2.Солиқ солинадиган база ва ер солиғи бўйича имтиёзлар.

Солиқ ставкалари.

Ер участкасининг солиқ солинмайдиган ер участкалари майдонлари чегириб ташланган ҳолдаги умумий майдони **солиқ солинадиган базадир.**

Қайси ер участкаларига бўлган мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи, фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи йил мобайнида солиқ тўловчига ўтган бўлса, ўша ер участкалари учун солиқ солинадиган база ер участкаларига тегишли ҳуқуқ вужудга келганидан кейинги ойдан эътиборан ҳисоблаб чиқарилади. Ер участкасининг майдони камайтирилган тақдирда, солиқ солинадиган база ер участкаси майдони камайтирилган ойдан эътиборан камайтирилади.

Юридик шахсларда ер солиғи бўйича имтиёз ҳуқуқлари вужудга келган тақдирда, солиқ солинадиган база ушбу ҳуқуқ вужудга келган ойдан эътиборан камайтирилади. Ер солиғи бўйича имтиёз ҳуқуқи бекор қилинган тақдирда, солиқ солинадиган база ушбу ҳуқуқ бекор қилинганидан кейинги ойдан эътиборан ҳисоблаб чиқарилади (кўпайтирилади).

Имтиёзлар. Ер солиғи тўлашдан қуйидагилар озод қилинади:

1) маданият, таълим, соғлиқни сақлаш, аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш ташкилотлари - ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни амалга оширишда фойдаланадиган ер участкалари учун;

2) ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, "Нуроний" жамғармаси ва "Ўзбекистон чернобилчилари" ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941-1945 йиллардаги уруш ва меҳнат фронти фахрийлари ташкил қилган юридик шахслар, бундан савдо, воситачилик, таъминот-сотиш ва тайёрлов фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар мустасно. Мазкур имтиёзни олиш ҳуқуқи белгиланаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда бўлган ходимлар киритилади;

3) янги ташкил этилган деҳқон хўжаликлари - давлат рўйхатидан ўтказилган ойдан эътиборан икки йилга;

4) ихтиёрий тугатилаётган тадбиркорлик субъектлари - юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан эътиборан.

Солиқ солинмайдиган ер участкалари жумласига қуйидаги ерлар киради:

1) боғдорчилик, узумчилик ёки полизчилик ширкатларининг умумий фойдаланишдаги (кириш йўллари,суғориш ариқлари,коллекторлар ва умумий фойдаланишдаги бошқа ерлар), жамоа гараж- ларининг ерлари;

2) муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларнинг ерлари, бундан хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар мустасно;

3) соғломлаштириш аҳамиятига молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно) - тегишли муассасалар ва ташкилотларга белгиланган тартибда доимий фойдаланишга берилган, профилактика ва даволаш

ишларини ташкил этиш учун қулай табиий шифобахш омилларга эга бўлган ер участкалари;

4) тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно);

5) сув фонди ерлари;

6) электр узатиш линиялари ва уларнинг иншоотлари эгаллаган ерлар;

7) маданият, халқ таълими ва соғлиқни сақлаш объектлари эгаллаган ерлар;

8) умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари эгаллаган ерлар;

9) Ўзбекистон Республикасининг Инвестиция дастурига киритилган объектлар қурилиши учун ажратилган ерлар, норматив қурилиш муддати даврида;

10) юридик шахс балансида бўлган ва хўжалик фаолиятида фойдаланилмайдиган фуқаро муҳофазаси ҳамда сафарбарлик аҳамиятига молик алоҳида жойлашган объектлар эгаллаган ерлар;

11) ихота ўрмон дарахтзорлари эгаллаган ерлар; илмий ёки тарихий аҳамиятга молик ўрмонлар;

12) қишлоқ хўжалиги мақсадлари учун янги ўзлаштирилаётган ерлар, уларни ўзлаштириш ишлари бажариладиган даврда ва улар ўзлаштирилган вақтдан эътиборан беш йил мобайнида;

13) мелиорация ишлари амалга оширилаётган мавжуд суғориладиган ерлар, ишлар бошланганидан эътиборан беш йил муддатга;

14) янги барпо этилаётган боғлар, токзорлар ва тутзорлар эгаллаган ерлар, дарахтларнинг қатор ораларидан қишлоқ хўжалиги экинларини экиш учун фойдаланилишидан қатъи назар, уч йил муддатга. Кузда ўтказилган янги кўчатлар учун бериладиган имтиёз муддатини ҳисоблаб чиқариш кейинги йилнинг 1 январидан эътиборан бошланади, баҳорда ўтказилган кўчатлар учун эса жорий солиқ даврининг 1 январидан эътиборан бошланади;

15) қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги соҳасидаги илмий-тадқиқот ташкилотлари ҳамда ўқув юртларига қарашли тажриба, экспериментал ва ўқув-тажриба хўжаликларининг бевосита илмий ҳамда ўқув мақсадлари учун фойдаланиладиган ерлари (жами 26 пункт). Белгиланган мақсадда бевосита фойдаланилмаётган ер участкаларига белгиланган имтиёзлар татбиқ этилмайди.

Юридик шахслардан ундириладиган ер солиғининг 2010 йил учун ставкалари

1-жадвал

Лалми экинзорлар, бўз ерлар ва кўп йиллик кўчатлар учун ундириладиган ер солиғи ставкалари

Вилоят	1 га учун ер солиғининг зоналар бўйича ставкалари, сўм		
	Текислик (ёғингарчиликлар бўлмайдиган) зонаси	Адир (ёғингарчиликлар билан кам таъминланган) зонаси	Тоғ олди ва тоғлик (ёғингарчиликлар билан таъминланган) зона
Самарқанд вилояти	629,0	893,8	1128,0

2-жадвал

**Суғориладиган жамоат қишлоқ хўжалиги ерлари учун ундириладиган
ер солиғи ставкалари**

Туман	1 га учун ер тоифалари бўйича ер солиғи ставкалари (сўм)									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
	0 дан 10 балл гача	11 дан 20 балл гача	21 дан 30 балл гача	31 дан 40 балл гача	41 дан 50 балл гача	51 дан 60 балл гача	61 дан 70 балл гача	71 дан 80 балл гача	81 дан 90 балл гача	91 дан 100 балл гача
Самарқанд вилояти										
Оқдарё	5888,5	8826,8	13231,8	19349,0	27510,8	39922,0	52957,6	68756,9	84528,3	103045,4
Булунғур	5833,4	8742,5	13114,6	19176,1	27254,3	39547,6	52472,5	68125,0	83752,6	102089,8
Жомбой										
Иштихон										
Каттақўрғон										
Қўшрабод										
Нарпай										
Нуробод										
Пайарик										
Пастдарғом										
Пахтачи										
Самарқанд										
Тайлоқ										
Ургут										

Баҳоланмаган ерлар учун солиқ 41 дан 50 баллгача бўлган ерлар учун белгиланган ставкада тўланади.

3-жадвал

**Суғорилмайдиган пичанзорлар ва яйловлар учун ундириладиган ер солиғи
ставкалари**

Вилоят	Баландлик минтақалари бўйича 1 га учун ер солиғи ставкалари, сўм		
	Чўл	Адир	Тоғ
Самарқанд вилояти	129,0	222,1	369,9

4-жадвал

**Қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалигида фойдаланилмайдиган бошқа
ерлар учун ундириладиган ер солиғи ставкалари**

Вилоят	1 га учун ер солиғи ставкалари, сўм		
	Сув ҳавзалари, каналлар, коллекторлар, йўллар	Жамоат қурилмалари ва ҳовлилари	Қишлоқ хўжалигида фойдаланилмайдиган бошқа ерлар
Самарқанд вилояти	212,0	111805,0	19,4

Шаҳар ва қўрғонларда ер участкаларидан фойдаланганлик учун ер солиғи ставкалари

Шаҳар	Ундириладиган ер солиғи ставкалари			
	юридик шахслардан 1 га учун, сўм			
	1-зона	2-зона	3-зона	4-зона
Каттакўрғон	3875290	3264078	2777565	
Самарқанд	5706928	5363874	5018765	4625843
Ургут	3420014	2808734	2417868	
Бошқа кичик шаҳарлар				
Самарқанд	3420014	2808734	2417868	
Туман марказлари ҳисобланган қўрғонлар ва қишлоқ аҳоли пунктлари				
Самарқанд	2808734	2417868		

Қишлоқ жойларда жойлашган ер участкаларидан фойдаланганлик учун юридик шахслардан ундириладиган ер солиғи ставкалари

Вилоят	1 га учун ер солиғи ставкалари, сўм		
	юридик шахслар банд этган ер учун, зоналар бўйича		
	Суғориладиган		Лалми-яйлов
	аҳоли пунктларида	аҳоли пунктларидан ташқарида	
Самарқанд	1975049	1812906	99796

ИЗОХ:

1. 6 жадвалда келтирилган ставкаларга ер участкаларининг жойлашиши жойига боғлиқ ҳолда қуйидаги коэффициентлар қўлланади: Тошкент шаҳри атрофида 20 км лик айланада - 1,30, Қорақалпоғистон Республикаси пойтахти ва вилоят марказлари атрофида 15 км лик айланада - 1,20, туман марказлари атрофида 10 км лик айланада - 1,15, бошқа шаҳарлар атрофида 5 км лик айланада - 1,10.

2. Ўрмон хўжаликларида молларни ўтлатиш учун фойдаланилмайдиган яйлов ерлар учун ер солиғи бошқа ерлар учун ставкалар бўйича тўланади.

3. Шаҳар ва қўрғонларнинг маъмурий чегараларида жойлашган кон ва карьерлар банд этган ерлар учун солиқ 5 ва 6-жадвалларда тегишли зоналар учун келтирилган ставкаларга 0,1 коэффициентини қўллаган ҳолда тўланади.

4. Жисмоний шахсларга тадбиркорлик фаолияти учун берилган ер участкаларидан солиқ корхоналар, муассасалар ва ташиқлотлар учун тасдиқланган ставкалар бўйича ундирилади.

Солиқ ставкасини қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари. Ер участкаси мулкдорининг, ер эгаси, ердан фойдаланувчи ёки ижарачининг айби билан қишлоқ хўжалиги ерларининг сифати ёмонлашган (бонитет балли пасайган)

тақдирда, ер солиғи ернинг сифати ёмонлашгунига қадар белгиланган ставкалар бўйича юридик шахслар томонидан тўланади.

Шаҳарлар ва шаҳарчаларнинг маъмурий чегараларида жойлашган қишлоқ хўжалиги аҳамиятига молик ерлар учун ер солиғи қишлоқ хўжалиги ерлари учун белгиланган ставкаларнинг икки баравари миқдорида тўланади.

7.3.Солиқни ҳисоблаш, ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ ва ҳисобот давридир. Ер солиғи ҳар бир солиқ даврининг 1 январига бўлган ҳолатга кўра ҳисоблаб чиқарилади ва ер солиғининг ҳисоб-китоби ер участкаси жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органига ҳисобот йилининг 15 февралига қадар тақдим этилади.

Ер солиғини ҳисоблаб чиқариш ҳисоблаб чиқарилган солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади.

Йил мобайнида юридик шахсларда ер участкаларига бўлган мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи, улардан фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи вужудга келганида (бекор қилинганда), шунингдек улар фойдаланаётган ер майдони кўпайган (камайган) ёки ер солиғи бўйича имтиёзлар ҳуқуқлари бекор қилинган (вужудга келган) тақдирда, юридик шахслар давлат солиқ хизмати органига ер солиғининг аниқлаштирилган ҳисоб-китобини ер участкаси ажратилган (олиб қўйилган) ёки имтиёз ҳуқуқлари бекор қилинган (вужудга келган) кундан эътиборан бир ойлик муддатдан кечиктирмай тақдим этишлари шарт.

Солиқ даври мобайнида қишлоқ хўжалиги экинларининг умумий майдонида ва таркибида ўзгаришлар юз берган ягона ер солиғини тўлашга ўтмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари ер солиғининг аниқлаштирилган ҳисоб-китобини давлат солиқ хизмати органига жорий йилнинг 1 декабрига қадар тақдим этади.

Ер солиғини тўлаш, юридик шахслар томонидан йилнинг ҳар чорагида, йил чораги иккинчи ойининг 15-кунига қадар тенг улушларда амалга оширилади.

Ягона ер солиғи тўлашга ўтмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан ер солиғини тўлаш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

- ҳисобот йилининг 1 июлига қадар - йиллик солиқ суммасининг 20 фоизи;
- ҳисобот йилининг 1 сентябрига қадар - йиллик солиқ суммасининг 30 фоизи;
- ҳисобот йилининг 1 декабрига қадар - солиқнинг қолган 50 фоиз суммаси.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Кимлар ер солиғини тўловчилар ҳисобланади?
2. Ер солиғини ундириш объекти нима?
3. Қандай ерларга солиқ солинмайди?
4. Ер солиғини тўлашдан озод этилган юридик шахсларни айтинг.
5. Ер солиғини ҳисоблаш тартибини айтинг.
6. Юридик шахслар ер солиғини қачон тўлайди?

8-мавзу. ЯГОНА ЕР СОЛИҒИ.

Режа:

- 8.1. Ягона ер солиғининг моҳияти ва аҳамияти. Солиқ тўловчилар.
- 8.2. Ягона ер солиғининг объекти, базаси ва ставкаси. Солиқ бўйича имтиёзлар.
- 8.3. Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқни тўлаш тартиби.

Таянч иборалар: Ягона ер солиғи, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, норматив (меъёрий) қиймат, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.

8.1. Ягона ер солиғининг моҳияти ва аҳамияти.

Солиқ тўловчилар.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 10 октябрдаги «Қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилар учун ягона ер солиғини жорий этиш тўғрисида»ги ПФ-2086-сонли Фармониға мувофиқ 1999 йил 1 январидан бошлаб қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилари учун ягона ер солиғи жорий этилди.

Қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилари учун ягона ер солиғининг жорий этилиши ўз навбатида уларни фойда солиғи, қўшилган қиймат солиғи, сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ, ер солиғи, ер ости бойликларидан фойдаланганлик учун солиқ, мол-мулк солиғи, ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи ҳамда бошқа маҳаллий солиқлар ва йиғимларни тўлашдан озод қилди.

Ўзбекистон Республикасида ягона ер солиғини жорий этишдан кўзланган асосий мақсад қишлоқ хўжалик ерларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилари меҳнатининг пировард натижаларидан иқтисодий манфаатдорлигини кучайтириш ҳамда қишлоқ хўжалик корхоналарига солиқ солиш тизимини соддалаштиришдан иборатдир. Ушбу солиқнинг амалиётга жорий этилиши қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчиларини ўз тасарруфидаги ерлардан оқилона фойдаланишга даъват этади, чунки ҳар бир гектар ер майдони учун ундан даромад олиш ёки даромад олмаслик ҳолатидан қатъий назар белгиланган миқдордаги солиқ суммасини тўлаш лозим бўлади.

Қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилари ҳамда қишлоқ хўжалиги йўналишидаги илмий-тадқиқот ташкилотларининг тажриба-экспериментал хўжаликлари ва таълим муассасаларининг ўқув-тажриба хўжаликлари **ягона ер солиғини тўловчилари** бўлиб ҳисобланишади.

Қуйидаги шартларга жавоб берадиган юридик шахслар солиқ солиш мақсадида қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилар жумласига киради:

– ер участкаларидан фойдаланган ҳолда қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва ўзи етиштирган мазкур маҳсулотни қайта ишлаш ёхуд ер участкаларидан фойдаланган ҳолда фақат қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш асосий фаолият тури бўлган юридик шахслар;

– қишлоқ хўжалигини юритиш учун маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан ўзларига белгиланган тартибда берилган ер участкаларига эга бўлган юридик шахслар;

– қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва ўзи етиштирган мазкур маҳсулотни қайта ишлаш улуши реализация қилиш ёки қайта ишлаш учун олинган қишлоқ хўжалиги маҳсулотини ўз ичига олувчи қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва қайта ишлаш умумий ҳажмида камида 50 фоизни ташкил этадиган юридик шахслар.

Ўрмон ва овчилик хўжаликлари ҳамда юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари **ягона ер солиғини тўловчилари ҳисобланмайди.**

Ягона ер солиғини тўлаш тартибини қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари. Ягона ер солиғини тўлаш тартибини қўллаш учун солиқ тўловчи ҳар йили жорий солиқ даврининг 1 февралига қадар солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ўтган солиқ даврида қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва қайта ишлашнинг умумий ҳажмида қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг ўзи етиштирган ва қайта ишлаган улуши кўрсатилган маълумотномани тақдим этади. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва қайта ишлашнинг умумий ҳажмида қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг ўзи етиштирган ва қайта ишлаган улушини аниқлашда бошқа даромадлар ҳисобга олинмайди. **Бошқа даромадларга** товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва реализация қилиш билан боғлиқ бўлмаган операциялардан олинadиган даромадлар киради, улар қуйидагилардан иборат:

1) солиқ тўловчининг асосий воситалари ва бошқа мол-мулки чиқиб кетишидан олинadиган даромадлар;

2) мол-мулкни оператив ижарага беришдан олинadиган даромадлар;

3) асосий воситалар ва номоддий активларни молиявий ижарага беришдан олинadиган даромадлар;

4) текин олинган мол-мулк, мулкый ҳуқуқлар, шунингдек ишлар ва хизматлар;

5) инвентаризация натижасида аниқланган ортиқча товар-моддий захиралар ҳамда бошқа мол-мулк қиймати тариқасидаги даромадлар;

6) ҳисобот йилида аниқланган ўтган йиллардаги даромадлар;

7) мажбуриятларни ҳисобдан чиқаришдан олинadиган даромадлар;

8) хизмат кўрсатувчи хўжаликлардан олинadиган даромадлар;

9) ундириб олинган ёки қарздор томонидан тан олинган жарималар ва пеня;

10) валюта ҳисобварақлари бўйича курсдаги ижобий фарқ, шунингдек чет эл валютасидаги операциялар бўйича олинган даромадлар;

11) дивидендлар ва фоизлар;

Агар ўтган солиқ даври якунлари бўйича ягона ер солиғи тўловчи белгиланган шартларга жавоб бермаса, солиқ тўловчи жорий солиқ даврининг бошидан бошлаб умумбелгиланган солиқларни ёки ягона солиқ тўловини тўлашга ўтиши керак.

Микрофирмалар ва кичик корхоналар тоифасига кирадиган солиқ тўловчи белгиланган шартларга жавоб бермай қўйган солиқ давридан кейинги йилнинг 1

февралидан кечиктирмай давлат солиқ хизмати органига солиқ солиш тартибини танлаш тўғрисида ёзма билдириш тақдим этади. Солиқ тўловчининг ёзма билдиришни белгиланган муддатда тақдим этмаганлиги унинг бюджет билан ҳисоб-китобларни белгиланган тартибда амалга оширишга розилиги деб ҳисобланади.

Ягона ер солиғини тўлашдан умумбелгиланган солиқларни тўлашга ўтган солиқ тўловчилар юридик шахслардан олинадиган даромад солиғи, ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи ва юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ бўйича у умумбелгиланган солиқларни тўлашга ўтган солиқ даврининг биринчи чораги учун жорий тўловларни тўлашдан озод қилинади.

Умумбелгиланган солиқларни ёки ягона солиқ тўловини тўлашга ўтган ягона ер солиғини тўловчи белгиланган тартибга мувофиқ фақат навбатдаги солиқ даври бошидан бошлаб яна ягона ер солиғини тўлашга ўтишга ҳақлидир.

Белгиланган шартларга жавоб берадиган қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилар, шунингдек қишлоқ хўжалиги йўналишидаги илмий-тадқиқот ташкилотларининг тажриба-экспериментал хўжаликлари ва таълим муассасаларининг ўқув-тажриба хўжаликлари фаолиятнинг ягона ер солиғини тўлаш татбиқ этиладиган қисми бўйича солиқ солишнинг бошқача тартибини танлаш ҳуқуқига эга эмас.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва қайта ишлаш билан боғлиқ бўлмаган фаолият турларини амалга оширишда ягона ер солиғи тўловчи мазкур фаолият турлари бўйича алоҳида-алоҳида ҳисоб юритиши шарт.

Солиқ солиш тартибини танлаш ҳуқуқи сақлаб қолинган микрофирмалар ва кичик корхоналар фаолиятнинг бошқа турлари бўйича корхоналарнинг тегишли тоифалари учун белгиланган ставкалар бўйича ягона солиқ тўлови тўлаши мумкин. Микрофирмалар ва кичик корхоналар тоифасига кирмайдиган солиқ тўловчи умумбелгиланган солиқларни тўлашга ўтиши керак.

Ягона ер солиғини тўловчилар учун бошқа даромадларга қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштириш ва қайта ишлаш билан боғлиқ даромадлар сифатида қаралади ҳамда уларга солиқ солинмайди, биргаликдаги фаолиятдан олинган даромадлар бундан мустасно.

Биргаликдаги фаолиятдан олинадиган даромадларга ягона ер солиғи тўловчида дивидендларга солиқ солиш учун белгиланган ставкалар бўйича солиқ солинади.

Ер участкалари ижарага (шу жумладан ички хўжалик пудратига) берилганида ягона ер солиғини тўлаш мажбурияти ижарага берувчининг зиммасида сақланиб қолади.

8.2.Ягона ер солиғининг объекти, базаси ва ставкаси. Солиқ бўйича имтиёзлар.

Қонун ҳужжатларига мувофиқ қишлоқ хўжалигини юритиш учун эгалик қилишга, фойдаланишга ёки ижарага берилган ер участкаси **солиқ солиш объектидир.**

Солиқ солинадиган ер участкаларининг қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган норматив (меъёрий) қиймати **солиқ солинадиган базадир**.

Эгалик қилиш ҳуқуқи, фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи йил мобайнида вужудга келган ер участкалари учун солиқ солинадиган база ер участкаларига бўлган ҳуқуқ вужудга келган ойдан кейинги ойдан бошлаб ҳисоблаб чиқарилади. Ер участкаси майдони камайтирилган тақдирда, солиқ солинадиган база ер участкаси майдони камайтирилган ойдан бошлаб камайтирилади.

Юридик шахсларда ягона ер солиғи бўйича имтиёзга бўлган ҳуқуқлар вужудга келганда солиқ солинадиган база бу ҳуқуқ вужудга келган ойдан бошлаб камайтирилади. Ягона ер солиғи бўйича имтиёзга бўлган ҳуқуқ тугатилган тақдирда, солиқ солинадиган база бу ҳуқуқ тугатилган ойдан кейинги ойдан бошлаб кўпайтирилади.

Ягона ер солиғининг 2010 йил учун ставкаси

Тўловчилар	Меъёрий қийматга нисбатан ставка фоизларда*
Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари	5

Изоҳ:

Қишлоқ хўжалиги ерларининг ҳар бир хўжалик бўйича меъёрий қиймати Ўзбекистон Республикаси Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри давлат қўмитаси томонидан белгиланади.

**) Бунда жамоат бинолари ва ҳовлилари билан банд бўлган ерлар 2,0 коэффицентини қўллаган ҳолда баҳоланади.*

Имтиёзлар. Ягона ер солиғини тўлашдан қуйидагилар озод қилинади:

– янги ташкил этилган қишлоқ хўжалиги товарлари ишлаб чиқарувчилар давлат рўйхатидан ўтказилган ойдан бошлаб икки йил муддатга. Мазкур имтиёз тугатилган фермер хўжаликлари базасида ташкил этилган фермер хўжаликларига татбиқ этилмайди;

– ихтиёрий тугатилаётган тadbиркорлик субъектлари - юридик шахслар давлат рўйхатидан ўтказувчи орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан эътиборан. Ихтиёрий тугатиш қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тугалланмаган ёки тугатиш тартиби тўхтатилган ва фаолият қайта тикланган тақдирда ушбу имтиёз қўлланилмайди ҳамда солиқ суммаси имтиёз қўлланилган бутун давр учун тўлиқ миқдорда ундирилади.

Солиқ солинмайдиган ер участкалари жумласига қуйидаги ерлар киради (ер солиғи бўйича ҳам бу имтиёзлар бор):

➤ боғдорчилик, узумчилик ёки полизчилик ширкатларининг умумий фойдаланишдаги (кириш йўллари, суғориш ариқлари, коллекторлар ва умумий фойдаланишдаги бошқа ерлар), жамоа гаражларининг ерлари;

➤ муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларнинг ерлари, бундан хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар мустасно;

➤ соғломлаштириш аҳамиятига молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно) - тегишли муассасалар ва ташкилотларга белгиланган тартибда доимий фойдаланишга берилган, профилактика ва даволаш ишларини ташкил этиш учун қулай табиий шифобахш омилларга эга бўлган ер участкалари;

➤ тарихий-маданий аҳамиятга молик ерлар (хўжалик фаолияти юритилаётган ерлар бундан мустасно);

➤ сув фонди ерлари;

➤ электр узатиш линиялари ва уларнинг иншоотлари эгаллаган ерлар;

➤ маданият, халқ таълими ва соғлиқни сақлаш объектлари эгаллаган ерлар;

➤ умумий фойдаланишдаги автомобил йўллари эгаллаган ерлар;

➤ Ўзбекистон Республикасининг Инвестиция дастурига киритилган объектлар қурилиши учун ажратилган ерлар, норматив қурилиш муддати даврида;

➤ юридик шахс балансида бўлган ва хўжалик фаолиятида фойдаланилмайдиган фуқаро муҳофазаси ҳамда сафарбарлик аҳамиятига молик алоҳида жойлашган объектлар эгаллаган ерлар;

➤ ихота ўрмон дарахтзорлари эгаллаган ерлар;

➤ илмий ёки тарихий аҳамиятга молик ўрмонлар;

➤ қишлоқ хўжалиги мақсадлари учун янги ўзлаштирилаётган ерлар, уларни ўзлаштириш ишлари бажариладиган даврда ва улар ўзлаштирилган вақтдан эътиборан беш йил мобайнида;

➤ мелиорация ишлари амалга оширилаётган мавжуд суғориладиган ерлар, ишлар бошланганидан эътиборан беш йил муддатга;

➤ янги барпо этилаётган боғлар, токзорлар ва тутзорлар эгаллаган ерлар, дарахтларнинг қатор ораларидан қишлоқ хўжалиги экинларини экиш учун фойдаланилишидан қатъий назар, уч йил муддатга. Кузда ўтказилган янги кўчатлар учун берилладиган имтиёз муддатини ҳисоблаб чиқариш кейинги йилнинг 1 январидан эътиборан бошланади, баҳорда ўтказилган кўчатлар учун эса жорий солиқ даврининг 1 январидан эътиборан бошланади;

➤ қишлоқ хўжалиги ва ўрмон хўжалиги соҳасидаги илмий-тадқиқот ташкилотлари ҳамда ўқув юртларига қарашли тажриба, экспериментал ва ўқув-тажриба хўжаликларининг бевосита илмий ҳамда ўқув мақсадлари учун фойдаланиладиган ерлари.(жами 26 пункт).

8.3.Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқни тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ давридир.

Ягона ер солиғи суммаси солиқ солинадиган базага қараб, ер участкаларининг норматив қиймати ва ягона ер солиғининг белгиланган ставкасидан ҳисоблаб чиқарилади. *Жамоат бинolari ва ҳовлилари билан банд бўлган ерлар учун солиқ 2,0 коэффициентини қўллаган ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.*

Ягона ер солиғининг ҳисоб-китоби ер участкаси жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органига жорий солиқ даврининг 1 майигача тақдим этилади.

Йил давомида берилган ер участкалари учун ягона ер солиғи ер участкаси берилганидан кейинги ойдан бошлаб тўланади. Ер участкаси олиб қўйилган (камайтирилган) тақдирда, ягона ер солиғини тўлаш ер участкаси олиб қўйилган (камайтирилган) ойдан бошлаб тўхтатилади (камайтирилади).

Ер участкасининг таркиби ва майдони йил давомида ўзгарган, шунингдек ягона ер солиғи бўйича имтиёзларга бўлган ҳуқуқ вужудга келган (тугатилган) тақдирда, солиқ тўловчилар давлат солиқ хизмати органларига ҳисобот йилининг 1 декабригача ягона ер солиғининг аниқлик киритилган ҳисоб-китобини тақдим этишлари шарт.

Ягона ер солиғини тўлаш қуйидаги муддатларда амалга оширилади:
ҳисобот йилининг 1 июлигача - йиллик солиқ суммасининг 20 фоизи;
ҳисобот йилининг 1 сентябригача - йиллик солиқ суммасининг 30 фоизи;
ҳисобот йилининг 1 декабригача - солиқнинг қолган 50 фоиз суммаси.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари учун ягона ер солиғи қачон жорий этилган?
2. Ягона ер солиғи тўловчилари кимлар?
3. Ягона ер солиғининг объекти нима?
4. Ягона ер солиғининг солиқ солинадиган базасини айтинг.
5. Ягона ер солиғи солинмайдиган ер участкаларини айтинг.
6. Ягона ер солиғини тўлашдан кимлар озод этилган?
7. Ягона ер солиғи бўйича ҳисоб-китоблар қачон тақдим этилади?
8. Ягона ер солиғи қандай тартибда тўланади?

9-мавзу. ОБОДОНЛАШТИРИШ ВА ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМАНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СОЛИҒИ ҲАМДА ТОВАРЛАРНИНГ АЙРИМ ТУРЛАРИ БИЛАН ЧАКАНА САВДО ҚИЛИШ ВА АЙРИМ ТУРДАГИ ХИЗМАТЛАР КЎРСАТИШ ҲУҚУҚИ УЧУН ЙИҒИМ.

Режа:

- 9.1.Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ бўйича имтиёзлар.
- 9.2.Солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби.
- 9.3.Товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим.

***Таянч иборалар:** Ижтимоий инфратузилма, ободонлаштириш, чакана савдо, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

9.1. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ имтиёзлари.

Тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи юридик шахслар - Ўзбекистон Республикаси резидентлари ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш **солиғини тўловчилардир.**

Қуйидагилар ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш **солиғини тўловчилар бўлмайди:**

нотижорат ташкилотлар, бундан уларнинг тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишдан олинган фойдаси мустасно;

солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби назарда тутилган юридик шахслар.

Юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи чегирилганидан кейин юридик шахс ихтиёрида қоладиган **фойда солиқ солиш объекти ва солиқ солинадиган базадир.** Бунда олинган дивидендлар солиқ солинадиган базадан чегириб ташланади.

Балансида ижтимоий инфратузилма объектлари бўлган солиқ тўловчилар солиқ солинадиган базани фойда солиғи тўланганидан кейин юридик шахс ихтиёрида қоладиган фойдани ва ижтимоий инфратузилма объектларини таъминлаш учун ҳақиқатда сарфланган харажатларнинг мазкур харажатлар суммасидан ҳисоблаб чиқилган фойда солиғи суммасига камайтирилган суммасини қўшиш орқали аниқлайди.

Ижтимоий инфратузилма объектларига соғлиқни сақлаш объектлари, халқ таълими объектлари ва болалар дам олиш оромгоҳлари киради.

Имтиёзлар. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини тўлашдан ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, "Нуроний" жамғармаси ва "Ўзбекистон чернотилчилари" ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941-

1945 йиллардаги уруш ва меҳнат фронти фахрийлари ташкил этган юридик шахслар озод қилинади, бундан савдо, воситачилик, таъминот-сотиш ва тайёрлов фаолияти билан шуғулланадиган юридик шахслар устасно. Ушбу имтиёзни олиш ҳуқуқини белгилаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда бўлган ходимлар киритилади.

9.2.Солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ давридир. Йил чораги ҳисобот давридир.

2010 йилда ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш **солиғи ставкаси** юридик шахслардан олинadиган фойда солиғи чегирилганидан кейин юридик шахс ихтиёрида қоладиган **соф фойданинг 8 % миқдорида** белгиланган.

Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи солиқ солинадиган базадан ҳамда белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Балансида ижтимоий инфратузилма объектлари бўлган солиқ тўловчилар бюджетга тўланадиган солиқ суммасини қуйидаги тартибда аниқлайди:

агар ижтимоий инфратузилма объектларини сақлаш учун харажатлар суммаси ҳисоблаб чиқарилган солиқ суммасига тенг ёки ундан ортиқ бўлса, солиқ тўланмайди;

агар ижтимоий инфратузилма объектларини сақлаш учун харажатлар суммаси ҳисоблаб чиқарилган солиқ суммасидан кам бўлса, бюджетга тўланадиган солиқ ҳисоблаб чиқарилган солиқ суммаси билан ҳақиқатда сарфланган харажатлар суммаси ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади.

Солиқ тўловчилар, ҳисобот даври мобайнида ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи бўйича жорий тўловлар тўлайди.

Жорий тўловлар тахмин қилинаётган соф фойда суммасидан ҳамда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан тасдиқланадиган шакл бўйича ҳисобот даврининг биринчи ойи 10-кунига қадар солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига тақдим этиладиган ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг жорий тўловлари тўғрисидаги маълумотномада кўрсатилган ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг белгиланган ставкасидан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Жорий тўловлар ҳисоблаб чиқарилган ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг йил чорагидаги суммасининг учдан бир қисми миқдорида ҳар ойнинг 15-кунидан кечиктирмай тўланади.

Қуйидагилар жорий тўловларни тўламайди:

— ҳисобот даврида солиқ солинадиган базаси энг кам иш ҳақининг икки юз бараваригача миқдорда бўлган солиқ тўловчилар;

– илгариги ҳисобот даврида ижтимоий инфратузилма объектларини сақлаш харажатлари суммаси солиқ солинадиган база суммасига тенг ёки ундан ортиқ бўлган солиқ тўловчилар;

– ягона солиқ тўловини тўлашга ўтмаган микрофирмалар ва кичик корхоналар.

Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига солиқ тўловчилар томонидан ортиб боровчи якун билан йилнинг ҳар чорагида ҳисобот чорагидан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда тақдим этилади.

Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини тўлаш мазкур солиқ бўйича ҳисоб-китобни тақдим этиш муддатида кечиктирмай амалга оширилади.

9.3.Товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим.

Йиғим жорий қилинган товарлар савдосини ва хизматлар кўрсатишни белгиланган тартибда амалга ошираётган юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар, товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун **йиғим тўловчилардир.**

Товарлар ва хизматларнинг қонун ҳужжатларида белгиланадиган рўйхати товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш учун **йиғим объектидир.**

Маҳаллий йиғимларнинг чегараланган ставкалари

№	Йиғимлар турлари	Чегараланган ставкалар
1.	Айрим турдаги товарлар билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун йиғим*:	
	алкоголли маҳсулотлар	1 ойлик савдо учун энг кам иш ҳақининг 5 баравари
	қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган буюмлар	1 ойлик савдо учун энг кам иш ҳақининг 3,5 баравари
2.	Автотранспортни сақлаш бўйича пулли хизматларни кўрсатганлик учун йиғим **	ҳар ой учун энг кам иш ҳақининг 8 баравари

*) Йиғимнинг бир қисми Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар давлат ҳокимияти органлари қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан белгиланган тартибда йиғим ундиришни таъминлаш билан боғлиқ давлат бошқаруви органлари харажатларини қоплашга, Тошкент шаҳрида эса Савдо, хизматлар соҳаси ва халқ истеъмоли товарлари ишлаб чиқариш департаментини тутиб туришга йўналтирилади.

**) Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар давлат ҳокимияти органларининг қарорига биноан йиғимнинг бир қисми давлат бошқаруви органларининг йиғимни Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан белгиланган тартибда ундиришни таъминлаш билан боғлиқ харажатларини қоплашга йўналтирилади.

Товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим ставкаларининг қонун ҳужжатларида белгиланган ойлик миқдори доирасида ҳисоблаб чиқарилади.

Товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғимнинг аниқ ставкаси маҳаллий давлат ҳокимиятининг вакиллик органлари томонидан белгиланади ва қонун ҳужжатларида белгиланган энг юқори ставкалардан ортиқ бўлиши мумкин эмас.

Товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим ҳар ойда, ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмасдан тўланади

Такрорлаш учун саволлар.

1. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи тўловчилари.
2. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг объектини айтинг.
3. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг базаси қандай аниқланади?
4. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғининг ставкаси неча фоизни ташкил этади?
5. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи ҳисоблаш тартибини айтинг?
6. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи бўйича солиқ ҳисоботи қачон топширилади?
7. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини бюджетга тўлаш қачон амалга оширилади?

10-мавзу. СУВ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН СОЛИҚ.

Режа:

- 10.1.Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқнинг жорий этилиши, солиқ тўловчилар ва солиқ объекти.
- 10.2.Солиқ солинадиган база ва уни аниқлаш тартиби. Солиқ бўйича имтиёзлар.
- 10.3.Солиқ ставкаси. Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Сув ресурслари, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

10.1.Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқнинг жорий этилиши, солиқ тўловчилар ва солиқ объекти.

Ўзбекистон Республикасининг «Сув ва сувдан фойдаланиш тўғрисида»ги Қонунига кўра 1998 йил 1 январдан бошлаб Ўзбекистонда сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ жорий этилди.

Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар қуйидагилардир:

- а) Ўзбекистон Республикаси ҳудудида сувдан фойдаланишни амалга оширувчи юридик шахслар;
- б) тадбиркорлик фаолияти учун сувдан фойдаланувчи якка тартибдаги тадбиркорлар;
- в) юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари.

Аҳоли пунктларининг сув таъминоти учун сув етказиб беришни амалга оширувчи юридик шахслар фақат ўз эҳтиёжларига ишлатиладиган сув учун сув ресурсларидан фойдаланганлик учун **солиқни тўловчи** ҳисобланади.

Қуйидагилар сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўловчилар бўлмайдилар:

– нотижорат ташкилотлар. Нотижорат ташкилотлар тадбиркорлик фаолиятини амалга оширган тақдирда, тадбиркорлик фаолиятида фойдаланиладиган сув ҳажмлари бўйича сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўловчи бўлади;

– Солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби назарда тутилган юридик шахслар.

Ер усти ва ер ости манбаларидан олиб фойдаланиладиган сув ресурслари **солиқ солиш объектидир**.

Сув ресурсларининг **ер усти манбаларига** қуйидагилар киради:

- дарёлар;
- кўллар;
- сув омборлари;
- турли хил каналлар ва ҳовузлар;

- ер устидаги бошқа сув ҳавзалари ҳамда сув манбалари.

Сув ресурсларининг **ер ости манбаларига:**

- артезиан қудуқлари ва скважиналар;
- вертикал ва горизонтал дренаж тармоқлари;
- бошқа иншоотлар ёрдамида чиқазиб олинadиган сувлар киради.

10.2.Солиқ солинадиган база ва уни аниқлаш тартиби. Солиқ бўйича имтиёзлар.

Фойдаланилган сув ресурсларининг ҳажми **солиқ солинадиган базадир.**

Сув ресурсларининг ер усти ва ер ости манбаларидан олинган сув ҳажми сув ўлчагич асбобларининг кўрсаткичлари асосида аниқланади.

Сувдан ўлчагич асбобларсиз фойдаланилган тақдирда, унинг ҳажми сувдан фойдаланиш лимитларидан, сув истеъмолининг технологик ва санитария меъёрларидан, экинлар ҳамда дов-дарахтларни суғориш меъёрларидан ёки маълумотларнинг тўғрилигини таъминловчи бошқа усуллардан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Солиқ тўловчилар ер усти ва ер ости манбаларидан олиб фойдаланилган сув ресурслари ҳажмларининг алоҳида-алоҳида ҳисобини юритадилар. Сув ресурсларининг ер усти ва ер ости манбаларидан сув келадиган водопровод тармоқларидаги сувдан фойдаланилган тақдирда, солиқ солинадиган база манбанинг ҳар бир тури бўйича алоҳида-алоҳида аниқланади. Сув етказиб берувчи юридик шахслар водопровод тармоғига сув ресурсларининг ер усти ва ер ости манбаларидан келадиган сув ҳажмларининг нисбати тўғрисидаги маълумотларни давлат солиқ хизмати органларига ҳисобот йилининг 1 февралига қадар тақдим этишлари керак. Давлат солиқ хизмати органлари бу маълумотларни солиқ тўловчилар эътиборига етказиши лозим.

Солиқ тўловчи иссиқ сув ҳамда буғ ҳосил қилиниши бўйича солиқ солинадиган базани ишлаб чиқариш ва техник эҳтиёжлар учун ўзи фойдаланган сув ресурслари ҳажмидан келиб чиққан ҳолда аниқлайди.

Биоларнинг бир қисми, алоҳида жойлар ижарага топширилганда солиқ солинадиган база сув етказиб берувчи юридик шахс билан шартнома тузган ижарага берувчи томонидан аниқланади.

Биоларнинг бир қисмини, алоҳида жойларни ижарага олган ва сув етказиб берувчи юридик шахс билан шартнома тузган юридик шахслар солиқ солинадиган базани мустақил равишда аниқлайди.

Солиқ тўловчилар юридик шахслар билан сув етказиб берилиши юзасидан солиштириб кўриш жараёнида олинган сувнинг ҳажмини аниқлаштиришда сув ҳажми фарқини солиштирув амалга оширилган даврдаги ҳисоб-китобларда акс эттиради.

Юридик шахсларнинг ҳудудида таъмирлаш-қурилиш ва бошқа ишларни бажарувчи солиқ тўловчилар бу ишларни бажариш жараёнида фойдаланиладиган сув учун сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўламайди. Таъмирлаш-қурилиш ва бошқа ишларни бажараётганда фойдаланиладиган сув ҳажми учун бу ишлар қайси юридик шахслар учун бажарилаётган бўлса, ўша юридик шахслар

сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўлайди. Қурилиш ишлари янги қурилиш майдонида бажарилган тақдирда, қурилишда фойдаланиладиган сув ҳажми учун қурилиш ташкилоти сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўлайди.

Ягона ер солиғи тўловчилари бўлмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари солиқ солинадиган базани солиқ даврида бир гектар суғориладиган ерларни суғориш учун сарфланадиган сувнинг бутун хўжалик бўйича ўртача ҳажмидан келиб чиққан ҳолда аниқлайди.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари учун солиқ солинадиган база солиқ даврида бир гектар суғориладиган ерларни суғориш учун сарфланадиган сувнинг ўртача ҳажмидан келиб чиққан ҳолда солиқ хизмати органлари томонидан аниқланади.

Имтиёзлар.

1. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқдан қуйидагилар озод қилинади:

а) ногиронларнинг жамоат бирлашмалари, "Нуроний" жамғармаси ва "Ўзбекистон чернобилчилари" ассоциацияси мулкида бўлган, ишловчилари умумий сонининг камида 50 фоизини ногиронлар, 1941-1945 йиллардаги уруш ва меҳнат фронти фахрийлари ташкил этган корхоналар, бундан савдо, воситачилик, таъминот-сотиш ва тайёрлов фаолияти билан шуғулланувчи юридик шахслар мустасно. Мазкур имтиёзни олиш ҳуқуқи белгиланаётганда ходимларнинг умумий сонига штатда бўлган ходимлар киритилади;

б) сув учун бюджетга солиқ ўтказган юридик шахслардан сув олган истеъмолчилар;

в) бирламчи фойдаланилган сув учун тўлов амалга оширилган сувдан иккиламчи фойдаланувчи сув истеъмолчилари;

г) ихтиёрий тугатилаётган юридик шахслар - тадбиркорлик субъектлари - юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан эътиборан. Ихтиёрий равишда тугатиш қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тугалланмаган ёки тугатиш тартиб-таомили тўхтатилган ва фаолият қайтадан бошланган тақдирда, ушбу имтиёз қўлланилмайди ҳамда солиқ суммаси имтиёз қўлланилган бутун давр учун тўлиқ миқдорда ундирилади.

2. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни ҳисоблаб чиқаришда солиқ солинадиган база қуйидаги ҳажмларга камайтирилади:

а) соғлиқни сақлаш муассасаларида даволаш мақсадида фойдаланиладиган ер ости минерал сувлари ҳажмига, бундан савдо тармоғида реализация қилиш учун фойдаланилган сув ҳажми мустасно;

б) дори воситаларини тайёрлаш учун фойдаланиладиган сув ҳажмига;

в) атроф муҳитга зарарли таъсир кўрсатишининг олдини олиш мақсадида чиқазиб олинадиган ер ости сувлари ҳажмига, ишлаб чиқариш ва техник эҳтиёжлар учун фойдаланилган сув ҳажми бундан мустасно;

г) шахтадан сувларни қочириш учун, фойдали қазилмаларни қазиб олиш вақтида чиқазиб олинган ва қатламдаги босимни сақлаб туриш учун ер қаърига

кайтириб қуйиладиган ер ости сувлари ҳажмига, бундан ишлаб чиқариш ва техник эҳтиёжлар учун фойдаланилган сув ҳажми мустасно;

д) гидроэлектр станциялари гидравлик турбиналарининг ҳаракати учун фойдаланиладиган сув ҳажмига;

е) қишлоқ хўжалигига мўлжалланган шўрланган ерларни ювиш учун фойдаланиладиган сув ҳажмига.

10.3.Солиқ ставкаси. Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш тартиби.

2010 йил учун сув ресурсларидан фойдаланганлик учун **солиқ ставкалари**

№	Тўловчилар	1 куб метр учун ставка, сўм	
		Ер усти сув ресурслари манбалари	Ер ости сув ресурслари манбалари
1.	Иқтисодиётнинг барча тармоқларидаги корхоналар (2-4-бандларда кўрсатилганларидан ташқари)	24,8	31,6
2.	Электростанциялар	7,2	10,7
3.	Коммунал хизмат кўрсатиш корхоналари	13,7	17,7
4.	Ягона ер солиғи тўлашга ўтмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари, деҳқон хўжаликлари (юридик ва жисмоний шахслар) ҳамда тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш жараёнида сувдан фойдаланадиган жисмоний шахслар	1,3	1,5

Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ суммаси солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари учун сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ суммаси давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун **солиқнинг ҳисоб-китоби** сувдан фойдаланиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ортиб борувчи якун билан қуйидаги муддатларда тақдим этилади:

1) сув ресурсларидан фойдаланганлик учун тўланадиган солиқнинг умумий суммаси йилнинг бир чорагида энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан кўпни ташкил этадиган юридик шахслар томонидан (қишлоқ хўжалиги корхоналари, микрофирмалар ва кичик корхоналар бундан мустасно) - ҳар ойда, ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 25-кунигача;

2) сув ресурсларидан фойдаланганлик учун тўланадиган солиқнинг умумий суммаси йилнинг бир чорагида энг кам иш ҳақининг эллик бараваридан камни ташкил этадиган юридик шахслар, шунингдек микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида, йилнинг ҳисобот чорагидан

кейинги ойнинг 25-кунигача, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда;

3) ягона ер солиғини тўлашга ўтмаган қишлоқ хўжалиги корхоналари томонидан - йилда бир марта ҳисобот даврининг 15 декабригача;

4) якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан - йилнинг ҳар чорагида йилнинг ҳисобот чорагидан кейинги ойнинг 25-кунигача.

Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўлаш тўғрисидаги тўлов хабарномаси юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликларига давлат солиқ хизмати органлари томонидан ҳисобот давридан кейинги йилнинг 1 февралидан кечиктирмай топширилади.

Солиқ тўлаш тартиби. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўлашни тўловчилар томонидан сувдан фойдаланиш жойида ҳисоб-китоб тақдим этиладиган муддатдан кечиктирмай амалга оширилади, юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари бундан мустасно.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари томонидан сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўлаш йилига бир марта, солиқ давридан кейинги йилнинг 1 майигача амалга оширилади.

Юридик шахслар жорий йилнинг 15 январигача сувдан фойдаланиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ тўлаш тўғрисидаги ёзма билдиришни белгиланган лимитдан келиб чиққан ҳолда ёки сув етказиб бериш шартномасига мувофиқ ҳар ойда ёки йилнинг ҳар чорагида эркин шаклда тақдим этадилар, қишлоқ хўжалиги корхоналари бундан мустасно.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ қачон жорий этилди?
2. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни жорий этишдан мақсад нима?
3. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар кимлар?
4. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни объектини айтинг.
5. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни солиқ солинадиган базаси нима?
6. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ставкаларини айтинг.
7. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқни ҳисоблаш тартиби.
8. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ бюджетга тўлаш муддатларини айтинг.

11-мавзу. ЕР ҚАЪРИДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН СОЛИҚ ВА МАХСУС ТЎЛОВЛАР.

Режа:

- 11.1. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ зарурлиги, солиқ тўловчилар, солиқ объекти ва базаси.
- 11.2. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси, ҳисоблаб чиқариш, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.
- 11.3. Ер қаъридан фойдаланувчилар тўлайдиган махсус тўловлар.

***Таянч иборалар:** Ер қаъри, махсус тўлов, бонус, имзоли бонус, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

11.1. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ зарурлиги, солиқ тўловчилар, солиқ объекти ва базаси.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига кўра мавжуд ер ости бойликлари умумдават мулки ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг 1994 йил 23-сентябрдаги «Ер ости бойликлари тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ 1995 йилдан бошлаб ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ жорий этилди ва ер ости бойликларидан фойдаланувчилар уларнинг ҳажмидан келиб чиққан ҳолда махсус солиқ тўлай бошладилар.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ жорий этилишидан асосий мақсад – умумдават мулки ҳисобланган ер ости бойликларидан оқилона тарзда бутун жамият аъзоларини ва келажак авлод манфаатларини ҳисобга олган ҳолда фойдаланиш самарадорлигини ошириш ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида конларни аниқлаш ва қидириш, фойдали қазилмаларни қовлаб олиш, шу жумладан, техноген минерал ҳосилалардан фойдали қазилмаларни ажратиб олишни амалга ошираётган ва (ёки) фойдали қазилмалардан фойдали компонентларни ажратиб олган ҳолда уларни қайта ишлашни амалга ошираётган юридик ва жисмоний шахслар солиқ солиш мақсадида ер қаъридан фойдаланувчилардир. Ер қаъридан фойдаланувчилар қуйидаги солиқлар ва махсус тўловларни тўлайдилар:

1. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ.
2. Қўшимча фойда солиғи.
3. Бонус (имзоли ва тижоратбоп топилма бонуслар).
4. Махсулот тақсимотига оид битим доирасида амалга ошириладиган фаолиятдан тўланадиган солиқ .

Ер қаъридан фойдаланганлик учун **солиқни тўловчилар** қуйидагилардир:

а) ер қаъридан фойдали қазилмаларни қовлаб олаётган, шу жумладан техноген минерал ҳосилалардан фойдали қазилмаларни ажратиб олаётган ер қаъридан фойдаланувчилар;

б) фойдали қазилмалардан фойдали компонентларни ажратиб олган ҳолда уларни қайта ишлашни амалга ошираётган ер қаъридан фойдаланувчилар.

Ковлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулотнинг ҳажми ер қаъридан фойдаланганлик учун **солиқ солиш объектидир**. Тайёр маҳсулотлар рўйхати Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори билан белгиланади.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси белгиланган ва реализация қилиш ёки топшириш, шу жумладан бепул бериш, шунингдек маҳсулот ишлаб чиқариш мақсадида ўз истеъмоли ва бошқа эҳтиёжлари учун мўлжалланган фойдали қазилма (фойдали компонент) **тайёр маҳсулот** деб эътироф этилади.

Солиқ солиш объекти тайёр маҳсулотнинг ҳар бир тури бўйича алоҳида аниқланади.

Углеводородлар учун солиқ солиш объекти қуйидагилардир:

а) саноат усулида дастлабки қайта ишловдан ўтказилган ковлаб олинган углеводородлар, шу жумладан қўшилиб чиқадиган фойдали қазилмалар ва фойдали компонентлар;

б) углеводородларни қайта ишлаш жараёнида ажратиб олинган, лекин олдинги ковлаб олинганда ва қайта ишланганда қайта ишланадиган фойдали қазилмалар таркибида тайёр маҳсулот сифатида солиқ солинмаган фойдали компонентлар.

Қатламдаги босимни сақлаб туриш ва газ конденсатини тугал технологик жараён доирасида ажратиб олиш учун маҳсулдор қатламга қайта ҳайдаб киритиладиган табиий газ ҳажми солиқ солиш объекти бўлмайди.

Ажратиб олинган қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар, шу жумладан техноген минерал ҳосилалардан ажратиб олинган қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар **қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар учун солиқ солиш объектидир**.

Қаттиқ фойдали қазилмалар бўйича солиқ солиш объектидир:

а) ковлаб олинган ва (ёки) ажратиб олинган, шу жумладан техноген минерал ҳосилалардан ажратиб олинган қаттиқ фойдали қазилмалар;

б) қайта ишловчи корхоналар томонидан қайта ишлаш жараёнида ажратиб олинган фойдали қазилмалар.

Солиқ тўловчиларга берилган ер участкалари доирасида ковлаб олинган ҳамда ўзининг хўжалик ва рўзғор эҳтиёжлари учун фойдаланилган кенг тарқалган фойдали қазилмалар солиқ солиш объекти бўлмайди.

Кенг тарқалган фойдали қазилмалар рўйхати қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни ҳисоблаб чиқариш учун, ковлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулот ҳажмининг ҳисобот даври учун ўртача олинган реализация қилиш баҳосида ҳисоблаб чиқилган қиймати **солиқ солинадиган базадир**.

Ҳисобот даври учун ўртача олинган реализация қилиш баҳоси ҳар бир ковлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулот бўйича алоҳида, пулда ифодаланган реализация қилиш ҳажмларини (қўшилган қиймат солиғи ва акциз солиғини чегирган ҳолда) натурада ифодаланган реализация қилиш ҳажмига бўлиш орқали аниқланади.

Ҳисобот даврида тайёр маҳсулот реализация қилинмаган бўлса, солиқ солинадиган база реализация қилиш амалга оширилган охириги ҳисобот даврида тайёр маҳсулотни реализация қилишнинг ўртача олинган баҳосидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Тайёр маҳсулот умуман реализация қилинмаган тақдирда, солиқ солинадиган база ҳисобот даврида мазкур фойдали қазилмаларни қовлаб олишнинг (ажратиб олишнинг) ишлаб чиқариш таннархидан келиб чиққан ҳолда аниқланади. Бунда солиқ тўловчи реализация қилиш амалга оширилган ўша ҳисобот даврида ҳисобланган ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ суммасига ҳисобот даврида таркиб топган ўртача олинган баҳодан келиб чиққан ҳолда кейинги тузатишни киритиши шарт.

Тайёр маҳсулот таннархидан паст баҳода реализация қилинган ёки топширилган тақдирда ўртача олинган баҳони ҳисоб-китоб қилиш учун таннарх қабул қилинади, лекин у декларация қилинаётган баҳолардан юқори бўлмаслиги керак.

Тайёр маҳсулот (тайёр маҳсулотнинг бир қисми) бошқа тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш учун хом ашё бўлган ёки тайёр маҳсулот (қайта ишлаб ҳосил қилинган маҳсулот) ўзининг ишлаб чиқариш ёки хўжалик эҳтиёжлари учун фойдаланилган ҳолларда бундай маҳсулот учун солиқ солинадиган база қовлаб олинган (ажратиб олинган) тайёр маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

11.2.Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси, ҳисоблаб чиқариш, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ давридир. Ҳисобот даври қуйидагилардир:

- микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;
- микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун - бир ой;
- жисмоний шахслар учун - календарь йил.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда **ҳисоблаб чиқарилади**.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқнинг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига қуйидаги муддатларда тақдим этилади:

микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай;

жисмоний шахслар томонидан - йилда бир марта, кейинги йилнинг 1 февралидан кечиктирмай.

**2010 йил учун Ер ости бойликларидан фойдаланганлик учун солиқ
ставкалари**

Солиқ солинадиган объект номи	Солиқ ставки, солиқ солинадиган базага нисбатан % да
1. Асосий ва қўшимча фойдали қазилмалар қазиб олиниши учун	
Энергия манбалари:	
Табиий газ	30,0
Ер остидан қазиб олинган газ	2,6
Ностабил газ конденсати, Нефть	20,0
Кўмир	3,8
Рангли ва ноёб металллар:	
Тозаланган мис	8,1
Молибденли саноат маҳсулоти, Концентратланган кўрғошин, Металл рух	1,3
Вольфрам концентрати	10,4
Асл металллар:	
Олтин	5,0
Кумуш	8,0
Қимматбаҳо, ярим қимматбаҳо ва зеб-зийнат учун тошлар хом ашёси	24,0
Қора металллар:	
Темир	3,9
Кон-кимё хом ашёси:	
Тош туз (овқатга ишлатиладиган)	1,7
Калий тузи, Натрий сульфат	0,4
Фосфоритлар (графитларга)	4,8
Карбонат хом ашёси (оҳактошлар, доломитлар), Глауконит	3,3
Минерал пигментлар	4,8
Кон-руда хом ашёси:	
Плавик шпатли концентрат	21,2
Табиий графит	7,8
Иккиламчи бойитилмаган кулранг каолин	7,9
Кварц-дала шпати хом ашёси	6,5
Шиша хом ашёси	1,8
Бентонитли лой	4,8
Тальк ва тальк тоши ,Талькомагнезит, Воллостанит, Асбест	3,9
Минерал бўёқлар	5,7
Минерал тола ишлаб чиқариш учун базальт	2,3

Барий концентрати	2,0
Металлургия учун норуда хом ашё:	
Ўтга чидамли, қийин эрувчан, қолиплаш гилмояси	3,3
Оҳактошлар, доломитлар	3,9
Кварц ва кварцитлар	6,5
Қолиплаш кумлари	1,8
Норуда қурилиш материаллари:	
Цемент хом ашёси	2,0
Табиий безактошдан блоклар	1,8
Мармар ушоғи	3,8
Гипс тоши, ганч	5,3
Керамзит хом ашёси	3,0
Ғишт-черепица хом ашёси (кумоқсимон, лёссимон жинслар, зичловчи сифатида лёсслар, кумлар ва бошқалар)	3,1
Гипс ва ангидрит	3,8
Арраланадиган, харсангтош ва шағал учун тошлар	3,8
Қурилиш кумлари	3,0
Тош-шағал аралашмаси, шағал аралашмаси, майда тошлар, шағал	3,8
Қумтошлар	1,6
Чиғаноқ, Сланецлар	3,8
Бошқа кенг тарқалган фойдали қазилмалар (маргеллар, аргелитлар, амвритлар ва бошқалар)	1,6
2.Техноген минерал ҳосилалардан ажратиб олинган фойдали қазилмалар.	Асосий фойдали қазилма бойлигини қазиб олганлик учун ставкадан 30%.

Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни тўлаш ҳисоб-китобни тақдим этиш муддатидан кечиктирмай амалга оширилади.

11.3.Ер қаъридан фойдаланувчилар тўлайдиган махсус тўловлар.

Ер қаъридан фойдаланувчилар тўлайдиган махсус тўловларга қуйидагилар кирази:

1. Қўшимча фойда.
2. Бонуслар.
3. Махсулот тақсимотига оид битим доирасида амалга ошириладиган фаолиятдан тўланадиган солиқ.

Қўшимча фойда солиғи тўловчилар қуйидагилардир:

- айрим фойдали қазилмаларни (фойдали компонентларни) ковлаб олишни (ажратиб олишни) амалга оширувчи ер қаъридан фойдаланувчилар;

• фойдали қазилмалардан ишлаб чиқариладиган айрим турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқаришни амалга оширувчи юридик шахслар.

Маҳсулот тақсимотида оид битим бўйича фаолиятни амалга оширувчи ер қаъридан фойдаланувчилар **қўшимча фойда солиғини тўловчилар** бўлмайди.

Солиқ тўловчининг ҳисобот давридаги даромадининг бир қисми қўшимча фойда солиғини **солиш объектидир**.

Солиқ солинадиган база қонун ҳужжатларида белгиланган ҳисоб-китоб баҳоси билан реализация қилиш баҳоси ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади.

2010 йил учун айрим турдаги маҳсулотлар бўйича қўшимча фойда солиғи ставкалари

Маҳсулот номи	Солиқ солинадиган базанинг миқдори (ҚҚСсиз)	Солиқ ставкаси
Катодли мис ¹	сўмдаги эквивалентда “кесиш нархи”гача 1 тонна учун 4000 АҚШ долларидан юқори	50 фоиз
Табиий газ ¹	сўмдаги эквивалентда “кесиш нархи”гача 1000 куб м. учун 130 АҚШ долларидан юқори	
Полиэтилен гранулалар ¹	1 тонна учун 1340000 сўмдан юқори	
Цемент ²	1 тонна учун 90000 сўмдан юқори.	

Изоҳ. Юқори фойдага солиқни ҳисоблаш ва тўлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси билан келишилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан белгиланади.

Қўшимча фойда солиғи солинадиган фойдали қазилмалар ва маҳсулот турлари рўйхати, шунингдек солиқни ҳисоблаб чиқариш ҳамда тўлаш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

1.Қўшимча фойда солиғини тўловчилар солиқ тўлангандан сўнг қўшимча фойданинг улар ихтиёрида қоладиган қисмини тўлиқ ҳажмда махсус очиладиган инвестиция ҳисобварақларига ўтказадилар. Кўрсатилган инвестиция ҳисобварақларидан маблағлар фақат Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда сотиш учун белгиланган тартибда маъқулланган инвестиция лойиҳаларини молиялаш, инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга жалб этилган кредитларга хизмат кўрсатиш, шунингдек асосий ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва техник қайта қуроллантиришга сарфланади.

2.Муқобил ёқилғи-кўмир асосида ишлаб чиқилган оқ цемент ва цементдан ташиқари.

Табиий газ бўйича қўшимча фойда солиғини тўловчилар бўлиб табиий газни экспортга реализация қиладиган, қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқ солиш объекти юзага келадиган юридик шахслар (маҳсулот тақсимоти тўғрисидаги битим доирасида фаолиятни амалга ошириладиган операторларнинг инвестори бундан мустасно) ҳисобланади.

Бонус - ер қаъридан фойдаланувчи томонидан амалга ошириладиган бир марталик тўловдир. Ер қаъридан фойдаланувчи қуйидаги турдаги бонусларни тўлайди:

1. Имзоли бонус.

2. Тижоратбоп топилма бонуси.

Давлат бошқаруви органлари бонуслар тўламайди.

Имзоли бонус ер қаъридан фойдаланувчининг тегишли лицензия асосида фойдали қазилмаларни аниқлаш, қидириш ва қовлаб олиш бўйича фаолиятни амалга ошириш ҳуқуқи учун бир марталик қатъий белгиланган тўловдир.

Имзоли бонус лицензия олинган кундан эътиборан солиқ тўловчи томонидан ўттиз кундан кечиктирмай бюджетга тўланади ва бу ҳақда солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ёзма шаклда хабар қилинади.

Тижоратбоп топилма бонуси тегишли лицензияда кўрсатилган ер қаъри участкасида фойдали қазилма конларининг ҳар бир тижоратбоп топилмаси учун, шу жумладан дастлабки белгиланган ажратиб олинаётган заҳираларни кўпайтиришга олиб келувчи конларни қўшимча қидириш ўтказиш чоғидаги фойдали қазилмалар топилмаси учун тўланадиган тўловдир.

Фойдали қазилма конларини кейинчалик уларни қовлаб олишни назарда тутмайдиган қидириш ўтказишда тижоратбоп топилма бонуси тўланмайди.

Ваколатли давлат органи томонидан тасдиқланган конда фойдали қазилмаларнинг қазиб олинадиган заҳиралари ҳажми **солиқ солиш объектидир**.

Фойдали қазилмалар заҳираларининг қазиб олинадиган ҳажмининг **қиймати солиқ солинадиган базадир**. Фойдали қазилмалар заҳираларининг қазиб олинадиган ҳажмининг қиймати ваколатли давлат органи белгилаган ахборот манбаларининг маълумотларига кўра халқаро биржада белгиланган биржа баҳоси бўйича ҳисоблаб чиқилади. Жаҳон бозорида нарх мавжуд бўлмаган тақдирда, қазиб олинадиган фойдали қазилмаларнинг қиймати ваколатли давлат органи томонидан белгиланади.

Тижоратбоп топилма бонуси солиқ солинадиган базадан ва бонуснинг белгиланган ставкасидан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Тижоратбоп топилма бонусининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ваколатли давлат органи фойдали қазилмалар заҳираларини тасдиқлаган кундан эътиборан йигирма беш кундан кечиктирмай солиқ тўловчи томонидан тақдим этилади.

Тижоратбоп топилма бонусини тўлаш ваколатли давлат органи фойдали қазилмалар заҳираларининг кондан қазиб олинадиган ҳажмини тасдиқлаган кундан эътиборан тўқсон кундан кечиктирмай амалга оширилади.

Маҳсулот тақсимотига оид битим шартнома бўлиб, бу шартномага мувофиқ Ўзбекистон Республикаси ҳақ олиш асосида ҳамда муайян муддатга чет эллик инвесторга битимда кўрсатилган ер қаъри участкасида конларни аниқлаш, қидириш ва фойдали қазилмаларни қовлаб олиш учун мутлақ ҳуқуқлар беради.

Маҳсулот тақсимотига оид битим қуйидагиларни назарда тутди:

- ҳисоб-китоб юритиш ва ҳисобот бериш тартибини;
- солиқ солиш ва бошқа тўловларни тўлаш шартларини;

– чет эллик инвесторнинг улушини олиб чиқиб кетиш тартибини.

Чет эллик инвестор маҳсулот тақсимотига оид битимнинг амал қилиш муддати мобайнида қуйидагиларни тўлайди:

- 1) фойда солиғи;
- 2) ер солиғи;
- 3) сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ;
- 4) ер қаъридан фойдаланувчилар учун солиқлар ва махсус тўловлар, бундан қўшимча фойда солиғи мустасно;
- 5) меҳнат ҳақи фондидан ажратмалар.

Солиқлар, ажратмалар ва махсус тўловлар, агар маҳсулот тақсимотига оид битимда бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, Ўзбекистон Республикасининг резидентлари учун белгиланган ставкалар бўйича ундирилади.

Чет эллик инвесторга солиқ солиш қуйидаги хусусиятлар инобатга олинган ҳолда амалга оширилади:

1) фойда солиғи маҳсулот тақсимотига оид битим бўйича ишларни бажариш чоғида олинган даромад бўйича ва фаолиятнинг бошқа турлари бўйича олинган даромад бўйича алоҳида-алоҳида тўланади. Маҳсулот тақсимотига оид битим бўйича ишларни бажариш чоғида олинган даромадлар юзасидан фойда солиғи солиш объекти битим шартларига биноан чет эллик инвесторга тегишли бўлган, чегирмалар қилинмаган ҳолда фойдага қолган маҳсулотнинг қийматидир;

2) чет эллик инвестор ер қаъридан фойдаланувчилар учун қуйидаги солиқлар ва махсус тўловлар тўлайди:

– маҳсулот тақсимотига оид битим тузилганда ва (ёки) муайян натижага эришилганда, битим шартларига мувофиқ белгиланган бонуслар;

– минерал хом ашёни қовлаб олиш ҳажмига ёки ишлаб чиқарилган маҳсулот қийматига нисбатан фоизли нисбатда маҳсулот тақсимотига оид битим шартларига мувофиқ белгиланган ва пул шаклида ёки қовлаб олинган минерал хом ашёнинг бир қисми тарзида тўланадиган ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ;

3) атроф муҳитни ифлослантирганлик учун компенсация тўловлари қонун ҳужжатларига мувофиқ тўланади;

4) инвесторларга ва (ёки) маҳсулот тақсимотига оид битим бўйича ишларни бажаришда иштирок этаётган операторларга юридик шахслар - Ўзбекистон Республикасининг резидентлари томонидан бериладиган товарларга (бажариладиган ишларга, кўрсатиладиган хизматларга) ноль даражали ставка бўйича қўшилган қиймат солиғи солинади;

5) маҳсулот тақсимотига оид битим бўйича ишларни бажаришга мўлжалланган ва лойиҳа ҳужжатларига мувофиқ чет эллик инвестор томонидан ёки маҳсулот тақсимотига оид битим бўйича ишларни бажаришда иштирок этаётган бошқа шахслар томонидан олиб қилинадиган товарлар (ишлар, хизматлар), шунингдек чет эллик инвестор томонидан олиб чиқиладиган, мазкур битимга мувофиқ унга тегишли бўлган маҳсулот божхона тўловларини солишдан озод қилинади, божхона расмийлаштируви учун тўланадиган йиғимлар бундан мустасно. Олиб қилинган моддий-техника ресурсларидан белгиланган мақсадга номувофиқ фойдаланилганда, шу жумладан улар ўзга шахсга берилган тақдирда,

бюджетга тўланиши лозим бўлган барча божхона тўловлари божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ундириб олинади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ қачон жорий этилди?
2. Ер қаъридан фойдаланувчилар тўлайдиган солиқлар ва махсус тўловлар турларини айтинг.
3. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни жорий этилишидан мақсад.
4. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар кимлар?
5. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ солиш объекти нима?
6. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ солиш базаси қандай аниқланади?
7. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни ставкаси ва ҳисоблаб чиқариш тартибини айтинг.
8. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва тўлаш тартибини тушунтиринг.
9. Ер қаъридан фойдаланувчилар қандай махсус тўловлар тўлайдилар?
10. Бонус деганда нимани тушунасиш?
11. Бонуснинг қандай турлари мавжуд?
12. Имзоли бонус моҳиятини тушунтиринг.
13. Тижоратбоп топилма бонуси деганда нимани тушунасиш?
14. Махсус тўловларни тўлаш тартиби қандай?

12-мавзу. ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАР ДАРОМАДИДАН ОЛИНАДИГАН СОЛИҚ.

Режа:

12.1.Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқнинг моҳияти, солиқ тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси.

12.2.Жисмоний шахсларнинг жами даромади таркиби. Имтиёзлар.

12.3.Солиқ ставкалари ва солиқ даври. Солиқни тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Жисмоний шахс, жами даромад, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

12.1. Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқнинг моҳияти, солиқ тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси.

Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқ давлат бюджети даромад манбаларидан бири бўлиб, у умумдавлат солиқлари таркибига киради. Унинг ўзига хос хусусияти шундаки, солиқ жисмоний шахсларнинг бевосита даромадларидан олинади.

Солиқ солинадиган даромадга эга бўлган жисмоний шахслар жисмоний шахслардан олинадиган даромад **солиғини тўловчиларидир**. Ўзбекистон Республикасининг норезидентларига солиқ солишнинг Солиқ кодексига асосан ўзига хос хусусиятлари бор.

Жисмоний шахсларнинг қуйидаги даромадлари **солиқ солиш объектидир**:

– Ўзбекистон Республикаси резидентларининг Ўзбекистон Республикаси ва ундан ташқаридаги манбалардан олинган даромадлари;

– Ўзбекистон Республикаси норезидентларининг Ўзбекистон Республикасидаги манбалардан олинган даромадлари.

Якка тартибдаги тадбиркорлик фаолиятидан олинган, қатъий белгиланган солиқ солинадиган даромадлар жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғининг **солиқ солиш объекти бўлмайди**.

Солиқ солинадиган база жами даромаддан келиб чиқиб, солиқ солишдан озод қилинган даромадлар чегирилган ҳолда аниқланади.

Агар солиқ тўловчининг даромадидан унинг ихтиёрига кўра, суд ёки бошқа органларнинг қарорига биноан бирон бир ушлаб қолишлар амалга оширилса, бундай ушлаб қолишлар солиқ солинадиган базани камайтирмайди.

Жисмоний шахснинг чет эл валютасида ифодаланган даромадлари даромадлар амалда олинган санада Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан белгиланган курс бўйича миллий валютада қайта ҳисоблаб чиқилади.

12.2.Жисмоний шахсларнинг жами даромади таркиби. Имтиёзлар.

Жисмоний шахсларнинг жами даромадига қуйидагилар киради:

- 1) меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадлар;
- 2) мулкӣ даромадлар;
- 3) моддий наф тарзидаги даромадлар;

4) бошқа даромадлар.

Меҳнат шартномаларига ёки ишлар бажариш ва хизматлар кўрсатиш предмети бўлган фуқаролик-ҳуқуқий тусдаги шартномаларга мувофиқ жисмоний шахсларга ҳисобланадиган ва тўланадиган барча тўловлар **меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадлар** деб эътироф этилади. Булардан ташқари меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадларга қуйидагилар ҳам киради:

рағбатлантириш хусусиятига эга бўлган тўловлар:

- йиллик иш якунлари бўйича мукофот, бир йўла бериладиган мукофотлар;
- касб маҳорати, мураббийлик учун тариф ставкаларига ва маошларга устамалар;
- таътилга ҳар йилги қўшимча ҳақлар;
- кўп йил ишлаганлик учун пул мукофоти ва тўловлар;
- рационализаторлик таклифи учун тўлов.

компенсация тўловлари (компенсация). Меҳнатга ҳақ тўлаш тарзида даромадга киритиладиган компенсация тўловлари (компенсациялар) жумласига қуйидагилар киради:

- табиий-иқлим шароитлари ноқулай бўлган жойлардаги ишлар билан боғлиқ қўшимча тўловлар;
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган касблар ва ишлар рўйхати бўйича оғир, зарарли, ўта зарарли меҳнат шароитларида ишлаганлик учун устамалар;
- технологик жараён жадвалида назарда тутилган тунги вақтда, иш вақтидан ташқари, дам олиш кунларида ва байрам (ишланмайдиган) кунларида ишлаганлик учун тариф ставкаларига ҳамда маошларга устамалар ва қўшимча тўловлар;
- хизмат сафарлари вақтидаги қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрлардан ортиқча кундалик харажатлар учун ҳақ (суткалик пуллар);
- меҳнатда майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача шикаст етганлик билан боғлиқ зарарнинг ўрнини қоплаш учун кўрсатилган миқдорлардан ортиқча олинган суммалар.

ишланмаган вақт учун ҳақ тўлаш. Ишланмаган вақт учун ҳақ тўлашга қуйидагилар киради:

- қонун ҳужжатларига мувофиқ навбатдаги (ҳар йиллик) ва қўшимча таътиллarga ҳақ тўлаш;
- асосий иш ҳақи қисман сақланиб қолган ҳолда мажбурий таътилда бўлган ходимларга бериладиган тўловлар;
- донор ходимларга кўрикдан ўтиш, қон топшириш ва қон топширилган ҳар бир кундан кейин бериладиган дам олиш кунлари учун ҳақ тўлаш;
- Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексига мувофиқ давлат ёки жамоат вазифаларини бажарганлик учун меҳнатга ҳақ тўлаш;
- қишлоқ хўжалиги ва бошқа ишларга жалб қилинадиган ходимларнинг асосий иш жойи бўйича сақлаб қолинадиган иш ҳақи;
- юридик шахсларнинг ходимларига кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимида ишдан ажралган ҳолда ўқишлари вақтида асосий иш жойи бўйича уларга тўланадиган иш ҳақи;
- ходимнинг айбисиз бекор туриб қолинган вақт учун ҳақ тўлаш;

- моддий ёрдам тўлови;
- олий ўқув юртини тамомлаганидан кейин ёш мутахассисларга таътил вақти учун юридик шахс ҳисобидан тўланадиган нафақалар.

Мулкий даромадлар. Жисмоний шахсларнинг мулкий даромадлари таркибига қуйидагилар киради:

- фоизлар;
- дивидендлар;
- мол-мулкни ижарага беришдан олинган даромадлар;
- жисмоний шахсларга хусусий мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган мол-мулкни реализация қилишдан олинган даромадлар;
- саноат мулки объектларига берилган патент (лицензия) сотилган тақдирда, патент (лицензия) эгаси бўлган жисмоний шахс сотишдан олган даромад;
- қимматли қоғозларни реализация қилишдан тушган даромадлар ва юридик шахсларнинг устав фондидаги (устав капиталидаги) улушини (пайини) реализация қилишдан олинган даромадлар;
- солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлаганидан кейин хусусий корхона мулкдори ҳамда фермер хўжалиги бошлиғи, хусусий амалиёт билан шуғулланувчи нотариус ихтиёрида қоладиган фойда суммаси.

Моддий наф тарзидаги даромадлар. Солиқ тўловчи томонидан моддий наф тарзида олинадиган даромадлар қуйидагилардир:

- юридик шахс томонидан жисмоний шахс манфаатларини кўзлаб, товарлар (ишлар, хизматлар) ҳақини, мулкий ҳуқуқларни тўлаш;
- совғалар, текин берилган, шу жумладан ҳадя шартномаси асосида берилган товарлар, солиқ тўловчининг манфаатларини кўзлаб, бажарилган ишлар ва кўрсатилган хизматлар қиймати;
- қонун ҳужжатларига мувофиқ ходимларга темир йўл, авиация, дарё, автомобиль транспорти ва шаҳар электр транспортида юриш бўйича бериладиган имтиёзлар суммаси;
- жисмоний шахснинг юридик шахс олдидаги қарзининг юридик шахс қарори билан ҳисобдан чиқарилган суммалари.

Бошқа даромадлар. Жисмоний шахсларнинг бошқа даромадлари жумласига қуйидагилар киради:

- давлат ижтимоий суғуртаси бўйича нафақалар, ишсизлик нафақалари, ижтимоий нафақалар ва пенсиялар;
- стипендиялар;
- жисмоний шахсларга хайрия ва экология жамғармаларининг маблағларидан кўрсатиладиган моддий ёрдам;
- донорлик учун пул мукофотлари;
- алиментлар;
- ҳайвонларни (қорамол, парранда, мўйнали ва бошқа ҳайвонларни, балиқ ва бошқаларни) тирик ҳолда ҳамда уларни сўйиб, маҳсулотларини хом ёки қайта ишланган ҳолда, ипак қурти, чорвачилик, асаларичилик ва дехқончилик маҳсулотларини табиий ва қайта ишланган ҳолда сотишдан олинган даромадлар;
- мусобақаларда, кўрикларда, танловларда совринли ўринлар учун бериладиган совринлар, пул мукофотлари;

➤ ютуқлар;
➤ грантлар, шу жумладан чет давлатлар грантлари бўйича олинган суммалар;
➤ яратилган фан, адабиёт ва санъат асарлари (предметлари) учун жисмоний шахслар томонидан олинган даромадлар;

➤ Ўзбекистон Республикасининг давлат мукофотлари ва давлат пул мукофотларига сазовор бўлган жисмоний шахслар олган бир йўла бериладиган давлат пул мукофоти ёки шунга тенг баҳодаги эсдалик совғаларининг қиймати.

Юридик шахслар амалга оширадиган қуйидаги харажатлар жисмоний шахсларнинг даромади сифатида қаралмайди:

1) ходимларни қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрларга мувофиқ сут ҳамда бошқа даволаш-профилактика озиқ-овқати, шахсий ҳимоя ва гигиена воситалари билан таъминлаш бўйича харажатлар;

2) ходимларни иш жойига олиб келиш ва қайтариб олиб кетиш билан боғлиқ хизмат транспортини сақлаш харажатлари;

3) ходимга ишлаб чиқариш фаолиятини амалга ошириш учун зарур бўлган махсус кийим-бош, махсус пойабзал, формали кийим-бош бериш бўйича харажатлар;

4) ходим бошқа жойга ишга ўтказилганда ёхуд кўчиб борганда кўчиш, мол-мулкни кўчириб бориш, жой ижараси (йўл харажатлари учун бериладиган пул) билан боғлиқ харажатларни тўлаш ёки бу харажатларнинг ўрнини қоплаш харажатлари;

5) хизмат сафарларидаги қуйидаги компенсация тўловлари:

– тасдиқловчи ҳужжатлар асосида хизмат сафари жойига бориш ва у ердан қайтиб келиш учун, шу жумладан жой банд қилиш учун ҳақ тўлашни қўшган ҳолда ҳақиқатда амалга оширилган тўловлар. Йўл ҳужжатлари бўлмаган тақдирда, темир йўл транспортидаги (агар темир йўл қатнови бўлмаса, шаҳарлараро автобусдаги) йўл ҳақи қиймати миқдорида, бироқ авиачипта қийматининг 30 фоизидан ошмайдиган миқдорда;

– уй-жойни ижарага олиш бўйича ҳақиқатда амалга оширилган тўловлар. Яшаганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар бўлмаган тақдирда - қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрлар доирасида;

– тасдиқловчи ҳужжатлар асосида уй-жойни банд қилиш учун тўловлар;

– қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрлар доирасида хизмат сафарида бўлинган вақт учун тўланадиган кундалик харажатлар учун ҳақ (суткалик пуллар);

6) Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ҳисобварағига муқобил хизмат шартномаси бўйича ўтказиладиган маблағлар;

7) ёш оилалар аъзоларининг уй-жой олиш учун юридик шахсдан - иш берувчидан олган маблағлари. Уй-жой олинган (мулк ҳуқуқи давлат рўйхатидан ўтказилган) санадан эътиборан беш йил ичида сотилса, ушбу бандда кўрсатилган даромадларга белгиланган тартибда солиқ солинади

Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқ бўйича имтиёзлар.

1.Жисмоний шахсларнинг солиқ солинмайдиган даромадлари:

1) моддий ёрдам суммалари:

табiiй офат, бошқа фавқулодда ҳолатлар муносабати билан бериладиган моддий ёрдам суммалари - тўлалигича;

вафот этган ходимнинг оила аъзоларига ёки оила аъзоси вафот этганлиги муносабати билан ходимга бериладиган моддий ёрдам суммалари - энг кам иш ҳақининг йигирма бараваригача миқдорда;

бошқа ҳолларда - энг кам иш ҳақининг ўн икки бараваригача миқдорда;

2) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаганидан кейин хусусий корхона мулкдори, фермер хўжалиги бошлиғи ихтиёрида қоладиган фойда суммаси;

3) Ўзбекистон Республикасининг давлат мукофотларига ва давлат пул мукофотларига сазовор бўлган жисмоний шахслар олган бир йўла бериладиган давлат пул мукофоти ёки шунга тенг баҳодаги эсдалик совғаларининг қиймати;

4) халқаро спорт мусобақаларида совринли ўринларни эгаллаганлиги учун спортчилар олган бир йўла бериладиган пул мукофоти;

5) саноат мулки объектларига ва селекция ютуғи патентига патент (лицензия) эгаси бўлган жисмоний шахснинг патентни (лицензияни) уларнинг амал қилиш муддати доирасида, лекин фойдаланиш бошланган кундан эътиборан қуйида кўрсатилган даврдан кўп бўлмаган муддатда сотишдан олган даромади суммаси:

ихтиролар ва селекция ютуғидан - беш йил давомида;

саноат намунасида - уч йил давомида;

фойдали моделдан - икки йил давомида;

6) уй хўжалигида, шу жумладан деҳқон хўжалигида етиштирилган ҳайвонларни (қорамол, парранда, мўйнали ва бошқа ҳайвонлар, балиқ ва бошқаларни) тирик ҳолда ҳамда уларни сўйиб, маҳсулотларини хом ёки қайта ишланган ҳолда, саноатда қайта ишлашдан ташқари, табiiй ва қайта ишланган чорвачилик, асаларичилик ва деҳқончилик маҳсулотларини сотишдан олинadиган даромадлар, бундан манзарали боғдорчилик (гулчилик) маҳсулотлари мустасно;

7) таълим муассасаларида ўқиётганларга тўланадиган, уларга қонун ҳужжатларида давлат стипендиялари учун белгиланган миқдорларда шу муассасалар томонидан тайинланадиган стипендиялар;

8) давлат пенсиялари;

II. Жисмоний шахслар даромадига солиқ солишдан қуйидаги жисмоний шахслар тўлиқ озод қилинади:

1) Ўзбекистон Республикаси мудофаа, ички ишлар, фавқулодда вазиятлар вазирликларининг, Миллий хавфсизлик хизматининг ҳарбий хизматчилари, ички ишлар органлари ҳамда божхона органларининг оддий хизматчилари ва бошлиқлари таркибига кирувчи шахслар;

2) прокуратура органларининг даража унвонларига эга бўлган ходимлари - уларнинг хизмат вазифаларини бажариш муносабати билан олган даромадлари бўйича;

3) гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияси бўлган шахслар - ушбу фаолиятдан олинган даромадлари бўйича.

III.Қуйидаги жисмоний шахслар солиқ солишдан қисман (даромад олинган ҳар бир ой учун энг кам иш ҳақининг тўрт баравари миқдоридаги даромадлар бўйича) **озод қилинади:**

1) "Ўзбекистон Қаҳрамони", Меҳнат Қаҳрамони унвонларига сазовор бўлган шахслар;

2) ички ишлар органларининг бошлиқлари ва оддий хизматчилари жумласидан бўлиб, хизмат вазифаларини бажаришда яраланганлиги, контузия бўлганлиги ёки шикастланганлиги оқибатида ногирон бўлиб қолганлар;

3) болаликдан ногирон бўлиб қолганлар, шунингдек I ва II гуруҳ ногиронлари. Имтиёз пенсия гувоҳномаси ёки тиббий-меҳнат эксперт комиссиясининг маълумотномаси асосида берилади;

4) хизматни Афғонистон Республикасида ва жанговар ҳаракатлар олиб борилган бошқа мамлакатларда вақтинча бўлган қўшинларнинг чекланган контингенти таркибида ўтаган ҳарбий хизматчилар ҳамда ўқув ва синов йиғинларига чақирилган ҳарбий хизматга мажбурлар;

5) икки ва ундан ортиқ ўн олти ёшга тўлмаган болалари бор ёлғиз оналар.

Имтиёзларга бўлган ҳуқуқлар календарь йили давомида вужудга келган тақдирда, имтиёзларга бўлган ҳуқуқлар вужудга келган пайтдан эътиборан қўлланилади.

12.3.Солиқ ставкалари ва солиқ даври. Солиқни тўлаш тартиби.

Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқ ставкалари Ўзбекистон Республикаси Президенти қарори билан белгиланади.

2010 йил учун жисмоний шахсларнинг даромадларига солинадиган солиқ ставкалари қуйидагича белгиланган:

Солиқ солинадиган даромад	Солиқ ставкаси
Энг кам иш ҳақининг олти бараваригача миқдорда	Даромад суммасининг 11 фоизи
Энг кам иш ҳақининг олти бараваридан (+1 сўм) ўн бараваригача миқдорда	Олти баравар миқдордан солиқ + энг кам иш ҳақи миқдорининг олти бараваридан ошадиган суммадан 17 фоиз
Энг кам иш ҳақининг ўн баравари (+1 сўм) ва ундан юқори миқдорда	Ўн баравар миқдордан солиқ + энг кам иш ҳақи миқдорининг ўн бараваридан ошадиган суммадан 22 фоиз

Изоҳ:

1. Жисмоний шахсларнинг даромадларига солинадиган солиқ суммасини ҳисоблаш мақсадлари учун энг кам иш ҳақининг миқдори йил бошидан эътиборан ортиб борувчи яқун билан ҳисобга олинади (йил бошидан тегишли даврнинг ҳар бир ойи учун энг кам иш ҳақи суммаси).

2. Белгиланган ставкалардан келиб чиқиб ҳисобланган жисмоний шахсларнинг даромадларига солиқ суммаси, фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварағига ўтказиладиган, жисмоний шахсларнинг даромад солиғи солинадиган даромадларидан 1%и миқдорида ҳисобланадиган ойлик мажбурий бадаллар суммасига камайтирилади.

Даромадларнинг алоҳида турларига солинадиган солиқ ставкалари.

Жисмоний шахсларнинг қуйидаги даромадларига белгиланган энг кам ставка бўйича солиқ солинади:

баланд тоғли, чўл ва сувсиз ҳудудларда ишлаганлик учун Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган коэффицентлар бўйича қўшимча тўловлар тариқасида олинган даромадларга;

корхоналар, муассасалар, ташкилотлар томонидан вақтинчалик қишлоқ хўжалиги ишларига юборилган жисмоний шахсларнинг шу ишларни бажаришдан олинган даромадларига.

Меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишларда банд бўлган аёлларнинг даромадларидан олиш даражаси 20 фоиздан ошмаслиги лозим. Меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишлар рўйхати қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Жисмоний шахснинг - Ўзбекистон Республикаси норезидентининг Ўзбекистон Республикасидаги даромадлар манбаидан олинган, доимий муассаса билан боғлиқ бўлмаган даромадларига манбада чегирмаларсиз қуйидаги ставкалар бўйича солиқ солинади:

дивидендлар ва фоизларга - 10 фоиз;

ҳалқаро ташишларда транспорт хизматлари кўрсатишдан олинадиган даромадларга (фрахтдан олинадиган даромадларга) - 6 фоиз;

интеллектуал (ақлий) мулк объектларига бўлган мулк хуқуқларни бошқа шахсга ўтказганлик учун пул мукофоти, ижара бўйича даромадлар, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш билан боғлиқ бўлган, фуқаролик-ҳуқуқий тусга эга шартномалар бўйича олинган бошқа даромадларга - 20 фоиз.

Тўлов манбаида солиқ солиш тўлови Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ёки унинг ҳудудидан ташқарида содир этилганлигидан қатъи назар амалга оширилади.

Календарь йил солиқ давридир. Йил чораги даромад тўлаш манбаидан жисмоний шахсларнинг даромад солиқларини ушлаб қолувчилар учун ҳисобот давридир.

Жисмоний шахсларнинг даромадларига солинадиган солиқни тўлов манбаида **ҳисоблаб чиқариш**, ушлаб қолиш ва тўлаш мажбурияти юридик шахслар, фаолиятни Ўзбекистон Республикасида доимий муассаса орқали амалга ошираётган Ўзбекистон Республикаси норезидентлари ҳамда чет эл юридик шахсларининг ваколатхоналари зиммасига юклатилади.

Жисмоний шахсларнинг даромадларига тўлов манбаида солиқ солинадиган даромадларга қуйидагилар киради:

- 1) жисмоний шахсларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадлари;
- 2) жисмоний шахсларнинг бир марталик ишларни бажаришдан оладиган даромадлари;
- 3) жисмоний шахсларнинг дивидендлар, фоизлар, пул мукофотлари тариқасида олган даромадлари;
- 4) жисмоний шахсларнинг бепул берилган акциялар ёки юридик шахслар мол-мулкининг улуши тариқасидаги даромадлари;
- 5) Ўзбекистон Республикаси норезидентларига тўланадиган даромадлар;

б) жисмоний шахсларнинг мол-мулкни юридик шахсга ижарага беришдан оладиган даромадлари;

7) жисмоний шахсларнинг танловлар ва мусобақалар якунлари бўйича совринлар, ютуқлар тариқасида оладиган даромадлари;

8) юридик шахс - грант олувчи томонидан жисмоний шахсга бериладиган грантларнинг суммалари;

9) жисмоний шахсларга яратилган фан, адабиёт ва санъат асарлари (предметлари) учун юридик шахслар томонидан тўланадиган даромадлар;

10) жисмоний шахсга юридик шахс томонидан моддий наф тариқасида тўланадиган даромадлар.

Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва ушлаб қолиш тартиби. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғини ҳисоблаб чиқариш учун солиқ ставкасини қўллаш мақсадида энг кам иш ҳақи миқдори йил бошидан ортиб боровчи якун бўйича (йил бошидан тегишли даврнинг ҳар бир ойи учун энг кам иш ҳақларининг суммаси) ҳисобга олинади.

Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғининг ҳисоблаб чиқарилган суммаси қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда жисмоний шахсларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларига ўтказиладиган ҳар ойлик мажбурий бадаллар суммасига камайтирилади.

Янги асосий иш (хизмат, ўқиш) жойида жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғини ҳисоблаб чиқариш календарь йил бошидан буён илгариги ва янги иш (хизмат, ўқиш) жойларидан олинган жами даромаддан келиб чиққан ҳолда амалга оширилади.

Солиқ тўлаш тартиби. Тўлов манбаида жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғининг ҳисоблаб чиқарилган суммаси бюджетга қуйидаги муддатларда тўланади:

пул маблағларини олиш учун хизмат кўрсатувчи банкка ҳужжатларни тақдим этиш билан бир вақтда;

тўлов натура ҳолида амалга оширилган ой тугаганидан кейин беш кун ичида, агар бундай тўловга қонун ҳужжатларида рухсат берилган бўлса.

Агар юридик шахснинг банк ҳисобварағида иш ҳақини тўлаш ва бир вақтнинг ўзида ходимларнинг иш ҳақидан ушлаб қолинган солиқларни бюджетга ўтказиш учун маблағлар етарли бўлмаса, жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи банк ҳисобварағидаги қолдиқ маблағларга мутаносиб суммада бюджетга ўтказилади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғининг моҳиятини тушунтириб беринг.
2. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғининг ўзига хос хусусиятлари нимада?
3. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғини тўловчилар кимлар?
4. Жисмоний шахсларнинг жами даромади деганда нимани тушунаси?
5. Жами даромад таркибини айтинг.
6. Меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадларга қандай даромадлар киритилади?
7. Жисмоний шахсларнинг мулкӣ даромадлари таркибини айтинг.
8. Жисмоний шахсларнинг моддий наф тарзидаги даромадларига қандай даромадлар киради?
9. Жисмоний шахсларнинг бошқа даромадлари жумласига киритиладиган даромадларни айтинг.
10. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи бўйича имтиёزلарни айтинг.
11. Жисмоний шахсларнинг қайси даромадларига солиқ солинмайди?
12. Солиқ солишдан озод этилган жисмоний шахслар таркибини айтинг.
13. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи ставкаларини айтинг.
14. Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғини ҳисоблаш ва тўлаш тартибини тушунтиринг.

13-мавзу. ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ЕР СОЛИҒИ.

Режа:

13.1.Ер солиғини тўловчилар ва солиқ солиш объекти.

13.2.Солиқ солинадиган база ва солиқ бўйича имтиёзлар. Солиқ ставкаси.

13.3.Ер солиғини ҳисоблаш, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Жисмоний шахс, ер солиғи, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

13.1.Ер солиғини тўловчилар ва солиқ солиш объекти.

Мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи, фойдаланиш ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи асосида ер участкаларига эга бўлган жисмоний шахслар, шунингдек юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари **ер солиғини тўловчилардир.**

Уй-жой, яшаш учун мўлжалланмаган иморат ва иншоотлар мерос бўйича ўтиши билан биргаликда мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ҳуқуқи ва фойдаланиш ҳуқуқи ўтган ер участкалари учун ер солиғи мерос қолдирувчининг солиқ мажбуриятлари ҳисобга олинган ҳолда меросхўрлардан ундирилади.

Жисмоний шахслар учун қуйидаги ер участкалари **солиқ солиш объектидир:**

1) деҳқон хўжалиғи юритиш учун мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилишга берилган ер участкалари;

2) якка тартибда уй-жой қурилиши учун мерос қилиб қолдириладиган, умрбод эгалик қилишга берилган ер участкалари;

3) жамоа боғдорчилиғи, узумчилиғи ва полизчилиғини юритиш учун берилган, шунингдек якка тартибдаги гаражлар эгаллаган ер участкалари;

4) мерос бўйича, ҳадя қилиниши ёки олиниши натижасида уй-жой ва иморатлар билан биргаликда мулк ҳуқуқи, эгалик қилиш ва фойдаланиш ҳуқуқи ҳам ўтган ер участкалари;

5) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда мулк қилиб олинган ер участкалари;

6) тадбиркорлик фаолияти юритиш учун фойдаланишга ёки ижарага берилган ер участкалари.

Кўп квартирали уйлар эгаллаган ер участкалари солиқ солиш объекти бўлмайди.

13.2.Солиқ солинадиган база ва солиқ бўйича имтиёзлар.

Солиқ ставкаси.

Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказишни амалга оширувчи органнинг ер участкаларининг майдонига доир маълумотлари **солиқ солинадиган базадир.**

Жамоа боғдорчилиги, узумчилиги ва полизчилигини юритиш учун фуқароларга берилган, шунингдек якка тартибдаги гаражлар эгаллаган ер участкаларининг майдонлари бўйича солиқ солинадиган база ушбу ер участкаларини берган ташкилотлар бошқарув органларининг маълумотлари бўйича аниқланади.

Ер солиғи бўйича имтиёзлар. Ер солиғидан қуйидаги жисмоний шахслар озод қилинадилар:

1) яйлов чорвачилигининг чўпонлари, йилқибоқарлари, механизаторлари, ветеринария врачлари ва техниклари, бошқа мутахассислари ва ишчилари;

2) "Ўзбекистон Қаҳрамони", Совет Иттифоқи Қаҳрамони, Меҳнат Қаҳрамони унвонларига сазовор бўлган, учала даражадаги Шухрат ордени билан тақдирланган фуқаролар;

3) 1941-1945 йиллардаги уруш ногиронлари ва қатнашчилари ҳамда қонун ҳужжатларида белгиланадиган доирадаги уларга тенглаштирилган шахслар;

4) I ва II гуруҳ ногиронлари;

5) ёлғиз пенсионерлар;

6) боқувчисини йўқотган кўп болали оилалар;

7) Чернобиль АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда иштирок этган шахслар;

8) шахсий пенсия тайинланган шахслар;

9) кўчириб келтирилган фуқаролар келиб жойлашган ер участкалари бўйича - ер участкалари берилган пайдан эътиборан беш йилгача;

10) шахслар - уларга якка тартибдаги уй-жой қурилиши ва деҳқон хўжалиги юритиш учун қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрлар доирасида берилган ер участкалари бўйича - ер участкаси берилган ойдан кейинги ойдан эътиборан икки йил муддатга.

Юридик шахсларга тааллуқли солиқ солинмайдиган ер участкаларига тегишли имтиёзлар ер солиғи тўловчилар бўлган жисмоний шахсларга ҳам татбиқ этилади.

Тошкент шаҳрида ер участкаларидан фойдаланганлик учун ер солиғи ставкалари (2010 йил)

Зона	Ундириладиган ер солиғи ставкалари
	фуқаролардан якка тартибда уй-жой қуриш учун берилган 1 кв.м. учун, сўм
1	56.1
2	70.6
3	99.8
4	107.9
5	122.8
6	151.6
7	159.3
8	166.8
9	185.4

10	196.3
11	210.5
12	222.1
13	233.0
14	243.8

Шаҳар ва қўрғонларда ер участкаларидан фойдаланганлик учун ер солиғи ставкалари (2010 йил)

Шаҳар, вилоят	Ундириладиган ер солиғи ставкалари			
	якка тартибда уй-жой қуриш учун берилган ер учун фуқаролардан 1 кв.м учун, сўм			
	1-зона	2-зона	3-зона	4-зона
1	6	7	8	9
Оқтош	30.5	24.8	22.4	
Каттақўрғон	34.3	28.8	24.8	
Самарқанд	51.3	48.5	46.4	42.3
Ургут	30.5	24.8	22.4	
Кичик шаҳарлар				
Самарқанд	30.5	24.8	22.4	
Туман марказлари ҳисобланган қўғонлар ва қишлоқ аҳоли пунктлари				
Самарқанд	25.0	22.4		

Қишлоқ жойларда жойлашган ер участкаларидан фойдаланганлик учун фуқаролардан ундириладиган ер солиғи ставкалари (2010 йил)

Республика, вилоят	0,01 га учун ер солиғи ставкалари, сўм			
	деҳқон хўжалигини юритишга берилган ерлар учун			жамоа боғдорчилиги ва полизчили- гини юритишга берилган ерлар учун
	суғориладиган зона		лалми ерлар	
	аҳоли пунктла- рида	аҳоли пункт- ларидан ташқарида		
Самарқанд	1649.5	824.9	191.1	746.0

Жадвалларга изоҳ:

1. 1-жадвалда келтирилган ставкаларга ер участкаларининг жойлашиши жойига боғлиқ ҳолда қуйидаги коэффицентлар қўлланади: Тошкент шаҳри атрофида 20 км лик айланада - 1,30, Қорақалпоғистон Республикаси пойтахти ва вилоят марказлари атрофида 15 км лик айланада - 1,20, туман марказлари атрофида 10 км лик айланада - 1,15, бошқа шаҳарлар атрофида 5 км лик айланада - 1,10.

2. Деҳқон хўжаликларидан ундириладиган ер солигини ҳисоблаб чиқариш чоғида 1-жадвалда келтирилган ставкаларга, ер сифатига боғлиқ ҳолда, қуйидаги коэффицентлар қўлланилади: тупроқ бонитети 40 баллгача бўлса -

0,75; тупроқ бонитети 41 дан 70 баллгача бўлса - 1,0; тупроқ бонитети 70 баллдан ортиқ бўлса - 1,25.

3. Ўрмон хўжаликларида молларни ўтлатиш учун фойдаланилмайдиган яйлов ерлар учун ер солиғи бошқа ерлар учун ставкалар бўйича тўланади.

4. Шаҳар ва қўрғонларнинг маъмурий чегараларида жойлашган кон ва карьерлар банд этган ерлар учун солиқ 2 ва 3-жадвалларда тегишли зоналар учун келтирилган ставкаларга 0,1 коэффициентини қўллаган ҳолда тўланади.

5. Жисмоний шахсларга тадбиркорлик фаолияти учун берилган ер участкаларидан солиқ корхоналар, муассасалар ва ташиклотлар учун тасдиқланган ставкалар бўйича ундирилади.

6. Жамоавий ва шахсий гаражлар банд этган ер участкалари учун жисмоний шахслардан солиқ якка тартибдаги уй-жой қурилиши ерлари учун тасдиқланган ставкалар бўйича ундирилади.

Солиқ ставкасини қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари. Тадбиркорлик фаолиятида фойдаланиладиган ёхуд уйлар, дала ҳовли иморатлари, якка тартибдаги гаражлар ва бошқа иморатлар, иншоотлар, жойлар юридик шахсга ёки якка тартибдаги тадбиркорга ижарага берилганда ер участкалари учун ер солиғи жисмоний шахслардан юридик шахслардан олинadиган ер солиғини тўлаш учун белгиланган ставкалар бўйича ундирилади ҳамда уларга имтиёзлар татбиқ этилмайди.

13.3. Ер солиғини ҳисоблаш, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Календарь йил солиқ давридир. Ер солиғини ҳисоблаб чиқариш давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга оширилади.

Ер солиғи суммаси ва уни тўлаш муддатлари кўрсатилган тўлов хабарномаси жисмоний шахсларга давлат солиқ хизмати органлари томонидан ҳар йили 1 майдан кечиктирмай топширилади.

Йил мобайнида ер участкаси майдони ўзгарганда ва имтиёзларга бўлган ҳуқуқлар вужудга келганида (бекор қилинганда) давлат солиқ хизмати органлари мазкур ўзгаришлардан кейин бир ой ичида ер солиғини қайта ҳисоб-китоб қилишлари ҳамда солиқ тўловчига ер солиғи суммаси ва уни тўлаш муддатлари кўрсатилган янги ёки қўшимча тўлов хабарномасини тақдим этишлари керак.

Йил мобайнида ажратилган ер участкалари учун ер солиғи жисмоний шахслар томонидан ер участкаси ажратилганидан кейинги ойдан эътиборан тўланади. Ер участкаси майдони камайтирилган тақдирда, ер солиғини тўлаш ер участкаси камайтирилган ойдан эътиборан тўхтатилади (камайтирилади).

Ер солиғи бўйича имтиёзлар белгиланган тақдирда, бу солиқ имтиёз ҳуқуқи вужудга келган ойдан эътиборан тўланмайди. Ер солиғи бўйича имтиёзларга бўлган ҳуқуқлар бекор қилинган тақдирда, бу солиқ мазкур ҳуқуқ бекор қилинганидан кейинги ойдан эътиборан тўлана бошлайди.

Солиқ даври учун ер солиғи тўлаш жисмоний шахслар томонидан йилига икки марта тенг улушларда амалга оширилади:

ҳисобот йилининг 15 июнига қадар;

ҳисобот йилининг 15 декабрига қадар.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Кимлар ер солиғини тўловчилар ҳисобланади?
2. Ер солиғини объекти нима?
3. Қандай ерларга солиқ солинмайди?
4. Ер солиғини тўлашдан озод этилган жисмоний шахсларни айтинг.
5. Жисмоний шахслардан олинадиган ер солиғи ставкалари қандай белгиланади?
6. Ер солиғи бўйича тўлов хабарномалари солиқ тўловчиларга қайси муддатгача етказилади?
7. Ер солиғини ҳисоблаш тартибини айтинг.
8. Жисмоний шахслар ер солиғини қачон тўлайди?

14-мавзу. ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН МОЛ-МУЛК СОЛИҒИ.

Режа:

14.1. Мол-мулк солиғи тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси.

Имтиёзлар.

14.2. Солиқ ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Жисмоний шахс, мол-мулк солиғи, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

14.1. Мол-мулк солиғи тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси.

Имтиёзлар.

Мулкида солиқ солинадиган мол-мулки бўлган жисмоний шахслар, шу жумладан чет эл фуқаролари, шунингдек юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликлари жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган **солиқ тўловчиларидир.**

Агар кўчмас мулк мулкдорининг жойлашган ерини аниқлаш имкони бўлмаса, бу мол-мулк қайси шахснинг эгалигида ва (ёки) фойдаланишида бўлса, ўша шахс солиқ тўловчидир.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган уй жойлар, квартиралар, дала ҳовли иморатлари, гаражлар ва бошқа иморатлар, жойлар, иншоотлар **солиқ солиш объектидир.**

Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган томонидан белгиланадиган солиқ солиш объектларининг инвентаризация қиймати тўловчилар учун **солиқ солинадиган базадир.**

Жисмоний шахсларнинг мол-мулкни баҳолаш бўйича ваколатли орган томонидан аниқланган солиқ солиш объектининг баҳоси мавжуд бўлмаган тақдирда, мол-мулкнинг қонун ҳужжатлари билан белгиланадиган шартли қиймати солиқ солинадиган базадир.

Битта жисмоний шахс бир нечта солиқ солиш объекти бўйича тўловчи бўлган тақдирда, солиқ солинадиган база ҳар бир объект бўйича алоҳида-алоҳида ҳисоблаб чиқилади.

Имтиёзлар. Қуйидагиларнинг мулкида бўлган мол-мулкка жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ солинмайди:

1) "Ўзбекистон Қаҳрамони", Совет Иттифоқи Қаҳрамони, Меҳнат Қаҳрамони унвонларига сазовор бўлган, учала даражадаги Шухрат ордени билан тақдирланган фуқаролар;

2) 1941-1945 йиллардаги уруш ногиронлари ва қатнашчилари ҳамда доираси қонун ҳужжатлари билан белгиланувчи уларга тенглаштирилган шахслар;

3) ўн нафар ва ундан ортиқ болалари бор аёллар;

4) Чернобиль АЭСдаги авария оқибатларини тугатишда иштирок этганлик учун имтиёзлар оладиган фуқаролар;

5) I ва II гуруҳ ногиронлари;

6) муддатли хизмат ҳарбий хизматчилари ва уларнинг оила аъзолари (хизматни ўташ даврида).

Белгиланган имтиёзлар мулкдорнинг танлашига биноан фақат бир мол-мулк объектига тааллуқли бўлади. Ушбу имтиёзлар жисмоний шахслар томонидан тадбиркорлик фаолияти учун фойдаланиладиган ёхуд юридик шахсга ёки якка тартибдаги тадбиркорга ижарага берилган солиқ солиш объектларига нисбатан қўлланилмайди.

14.2.Солиқ ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

2010 йил 1 январдан жисмоний шахслардан олинадиган мол-мулк солиғининг ставкалари қуйидагича белгиланган:

Солиқ солинадиган объектларнинг номи	Мол-мулкнинг инвентаризация қийматига нисбатан солиқ ставкаси, фоизда
Турар жойлар, квартиралар, дала ҳовли, гаражлар ва бошқа иморатлар, хоналар ва иншоотлар	0,5

Изоҳ:

1. Жисмоний шахслар мол-мулкни баҳолаш бўйича органлар белгилаган инвентаризация қиймати бўлмаса, солиқ ундириш учун Тошкент шаҳри ва вилоят марказларида 18480,0 минг сўм, бошқа шаҳарлар ва қишлоқ жойларда – 8030,0 минг сўм миқдорида мол-мулкнинг шартли қиймати қабул қилинади.

2. Мулкида солиқ солинадиган мол-мулк бўлган пенсионерлар учун мол-мулк солиғи бўйича солиқ солинмайдиган энг кам миқдор умумий майдоннинг 60 кв. метри ҳажмида белгиланади.

3. Жисмоний шахслар томонидан турар жой фонди объектлари нотураржой фонд тоифасига ўтказилганда ёки улар томонидан нотураржой фонд объектлари(бинолар,бинодаги хоналар)мулк сифатида харид қилинганда жисмоний шахслар мол-мулкига солинадиган солиқ юридик шахслар учун белгиланган ставка бўйича тўланади.

Солиқ ставкасини қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари. Солиқ солиш объектлари жисмоний шахслар томонидан тадбиркорлик фаолияти учун фойдаланилган ёхуд улар юридик шахсга ёки якка тартибдаги тадбиркорга ижарага берилган тақдирда, жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ юридик шахслар учун белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда тўланади.

Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш тартиби. Жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни ҳисоблаб чиқариш солиқ тўловчининг яшаш жойидан қатъи назар, солиқ солиш объекти жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органлари томонидан кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органнинг маълумотлари асосида амалга оширилади.

Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказувчи орган солиқ солиш объекти жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига ҳар

йили 1 февралгача объектнинг 1 январга бўлган ҳолатига кўра инвентаризация қийматини ва унинг мулкдорини кўрсатган ҳолда маълумот тақдим этади.

Имтиёзларни олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар имтиёзларни олиш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатларни мустақил равишда тақдим этадилар.

Жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ суммаси мол-мулкнинг 1 январга бўлган ҳолатига кўра инвентаризация қийматидан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Бир нечта мулкдорнинг умумий улушли мулкида бўлган иморатлар, бинолар ва иншоотлар учун жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ мулкдорларнинг ҳар бири томонидан уларнинг ушбу иморатлар, бинолар ва иншоотлардаги улушига мутаносиб равишда тўланади.

Мол-мулкка бўлган мулк ҳуқуқи календарь йил мобайнида бир мулкдордан бошқасига ўтган тақдирда, жисмоний шахсларнинг мулкига солинадиган солиқ аввалги мулкдор томонидан шу йилнинг 1 январидан эътиборан у мол-мулкка бўлган мулк ҳуқуқини йўқотган ойнинг бошланишига қадар, янги мулкдор томонидан эса унда мулк ҳуқуқи вужудга келган ойдан эътиборан тўланади.

Янги иморатлар, бинолар ва иншоотлар бўйича жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ улар барпо этилган йилдан кейинги йил бошидан эътиборан тўланади.

Мерос бўйича ўтган мол-мулк учун жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ меросхўрларда мулк ҳуқуқи вужудга келган ойдан эътиборан тўланади.

Солиқ солиш объекти йўқ қилинган, вайрон бўлган, бузиб ташланган тақдирда, жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни ундириш мол-мулк йўқ қилинган, вайрон бўлган ёки бузиб ташланган ойдан эътиборан тўхтатилади. Солиқ суммасини қайта ҳисоб-китоб қилиш маҳаллий давлат ҳокимияти органи ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи томонидан берилган йўқ қилинганлик, вайрон бўлганлик, бузиб ташланганлик фактини тасдиқловчи ҳужжатлар мавжуд бўлган тақдирда, амалга оширилади.

Календарь йил мобайнида имтиёз ҳуқуқи вужудга келган тақдирда, жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни қайта ҳисоб-китоб қилиш ушбу ҳуқуқ вужудга келган ойдан эътиборан амалга оширилади.

Жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни тўлаш тўғрисидаги тўлов хабарномаси солиқ тўловчиларга давлат солиқ хизмати органи томонидан ҳар йили 1 майдан кечиктирмай топширилади.

Жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни **солиқ даври** учун тўлаш тенг улушларда бир йилда икки марта амалга оширилади:

ҳисобот йилининг 15 июнига қадар;

ҳисобот йилининг 15 декабрига қадар.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Мол-мулк солиғини тўловчилар кимлар?
2. Жисмоний шахслар мол-мулкига солиқ солиш объектини айтинг.
3. Мол-мулк солиғи солинадиган база қандай аниқланади?
4. Мол-мулк солиғидан кимлар озод этилади?
5. Жисмоний шахслар мол-мулк солиғи ставкаси неча фоиз?
6. Жисмоний шахслар мол-мулк солиғини қайси муддатларда тўлайди?

15-мавзу. ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАРДАН ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИГА БЕНЗИН, ДИЗЕЛЬ ЁНИЛҒИСИ ВА ГАЗ ИШЛАТГАНЛИК УЧУН ОЛИНАДИГАН СОЛИҚ.

Режа:

15.1.Солиқ тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси.

15.2.Солиқ ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

***Таянч иборалар:** Жисмоний шахс, бензин, дизель ёқилғиси, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.*

15.1.Солиқ тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси.

Солиқ кодексига кўра жисмоний шахсларга транспорт воситалари учун бензин, дизель ёнилғиси ва газни чакана реализация қилишни амалга оширувчи юридик шахслар жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган **солиқни тўловчилардир**.

Жисмоний шахсларга транспорт воситалари учун бензин, дизель ёнилғиси ва газни чакана реализация қилиш **солиқ солиш объектидир**.

Жисмоний шахсларга транспорт воситалари учун бензин, дизель ёнилғиси ва газнинг натура ҳолидаги реализация қилинган ҳажми **солиқ солинадиган базадир**.

15.2.Солиқ ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 22 декабрдаги ПҚ-1245-сон қарорига мувофиқ 2010 йил 1-январдан бошлаб маҳаллий солиқлар ва йиғимларнинг чегараланган ставкалари қуйидаги миқдорларда белгиланди:

№	Солиқ ва йиғимлар турлари	Чегараланган ставкалар
1.	Истеъмол учун жисмоний шахслардан ундириладиган солиқ*:	
	транспорт воситалари учун бензин, дизель ёқилғиси	1 литр учун 145 сўм
	транспорт воситалари учун газ	1 кг учун 145 сўм

**) Кўрсатиб ўтилган ставкалар миқдорлари Ўзбекистон Республикасининг бутун ҳудудида ягона ҳисобланади. Солиқ ставкасининг аниқ миқдори Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг таклифига кўра Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.*

Солиқ даври қуйидагилардир:

микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун - бир ой.

Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ солиқ солинадиган базадан ва

белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади. Солиқ суммаси қуйидаги формула ёрдамида ҳисобланади:

$$N = V \times St$$

Бу ерда: N – ҳисобланган солиқ.

V – жисмоний шахсларга сотилаётган бензин, дизель ёнилғиси ёки газнинг натурал ҳажми.

St – солиқ ставкаси.

Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ суммаси чакана нархга қўшимча равишда белгиланади, сотиб олувчига бериладиган чекда алоҳида қаторда кўрсатилади ҳамда жисмоний шахслардан реализация қилинаётган бензин, дизель ёнилғиси ва газ учун маблағларни олиш билан бир вақтда ундирилади.

Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқнинг жорий ўн кунлик тўловлар ҳисобга олинган ҳолдаги ҳисоб-китоби ёнилғи қуйиш шохобчаси жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига:

– микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан йилнинг ҳар чорагида, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда;

– микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан ҳар ойда ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот тақдим этиладиган муддатда тақдим этилади.

Жисмоний шахсларнинг транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқни тўлаш жисмоний шахсларга транспорт воситалари учун бензин, дизель ёнилғиси ва газ чакана реализация қилинган ойнинг ўн кунлиги тугаганидан кейинги учинчи кундан кечиктирмай, ёнилғи қуйиш шохобчаси жойлашган ерда ҳар ўн кунда амалга оширилади

Такрорлаш учун саволлар.

1. Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқни бюджетга бевосита тўловчилар кимлар?

2. Солиқ солиш объекти ва базаси қандай аниқланади?

3. Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ ставкаларини айтинг.

4. Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ ҳисоб-китоби қайси муддатларда тақдим этилади?

5. Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ тўлови қайси муддатда амалга оширилади?

16-мавзу. БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ ЖАМҒАРМАЛАРГА ТЎЛОВЛАР.

Режа:

- 16.1.Ягона ижтимоий тўлов ва фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари.
- 16.2.Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар.
- 16.3.Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар.
- 16.4.Республика йўл жамғармасига йиғимлар.

Таянч иборалар: Бюджет, жамғарма, ягона ижтимоий тўлов, суғурта бадали, пенсия жамғармаси, йўл жамғармаси, мажбурий ажратма, йиғим, солиқ тўловчи, солиқ солиш объекти, солиқ базаси, солиқ имтиёзи, солиқ ставкаси, солиқ ҳисоблаш тартиби, солиқ ҳисоботи, солиқ тўлаш муддати.

16.1.Ягона ижтимоий тўлов ва фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари.

Ўзбекистон Республикасида ягона ижтимоий тўлов 2004 йилдан амал қилиб келмоқда. Солиқ кодексининг 305-моддасига биноан ягона ижтимоий тўловни тўловчилар бўлиб юридик шахслар – Ўзбекистон Республикаси резидентлари, Ўзбекистон Республикасида доимий муассаса, чет эллик юридик шахсларнинг ваколатхоналари ва филиаллари орқали амалга оширувчи Ўзбекистон Республикаси норезидентлари ҳамда жисмоний шахслар.

Жисмоний шахслар –Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, шунингдек Ўзбекистон Республикаси ҳудудида доимий яшовчи ва ишловчи фуқаролиги бўлмаган шахслар фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари тўловчилардир.

Суғурта бадалларини ҳисоблаш ва ушлаб қолиш мажбурияти, шунингдек уларнинг тўғри ҳисоблаб чиқарилиши учун жавобгарлик иш берувчи зиммасига юклатилади.

Якка тартибдаги тадбиркорлар ҳамда юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликларининг аъзолари **суғурта бадаллари миқдорини** ойига энг кам иш ҳақидан кам бўлмаган миқдорда, қорамолларни етиштириш билан шуғулланувчи деҳқон хўжаликларининг аъзолари эса ойига энг кам иш ҳақининг 50 фоизидан кам бўлмаган миқдорда белгилайди. Деҳқон хўжаликларининг аъзолари **суғурта бадалларини ихтиёрий** равишда тўлайди.

Ёшга доир пенсия олиш ҳуқуқига эга бўлган, шунингдек I ва II гуруҳ ногиронлари бўлган якка тартибдаги тадбиркорлар ҳамда юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган деҳқон хўжаликларининг аъзолари учун **суғурта бадалининг миқдори** энг кам иш ҳақининг камида 50 фоизини ташкил этиши керак.

Иш ҳақи тарзидаги даромадлар ягона ижтимоий тўловнинг ва суғурта бадалларининг **солиқ солиш объектидир**.Меҳнат шартномаларига ёки ишлар бажариш ва хизматлар кўрсатиш предмети бўлган фуқаролик-ҳуқуқий тусдаги шартномаларга мувофиқ жисмоний шахсларга ҳисобланадиган ва тўланадиган

барча тўловлар меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадлар деб эътироф этилади. Меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадларга қуйидагилар ҳам киради:

- а) рағбатлантириш хусусиятига эга бўлган тўловлар;
- б) компенсация тўловлари (компенсация);
- в) ишланмаган вақт учун ҳақ тўлаш.

Ягона ижтимоий тўловни ва суғурта бадалларини ҳисоблаб чиқариш учун **солиқ солинадиган база** тўланадиган даромадлар суммаси сифатида белгиланади. Бунда солиқ объектидан ягона ижтимоий тўлов ва суғурта бадаллари ҳисобланмайдиган тўловлар айрилади.

Имтиёзлар. Ягона ижтимоий тўлов ва суғурта бадаллари қуйидаги тўловларга нисбатан ҳисобланмайди:

1) доимий иши йўлда кечадиган, ҳаракатланиш ва (ёки) кўчиб юриш хусусиятига эга бўлган ходимларнинг, шунингдек қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда ишлар вахта усулида бажарилган тақдирда, иш ҳақиға устамалар;

2) хизмат сафарлари вақтидаги қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрлардан ортиқча кундалик харажатлар учун ҳақ (суткалик пуллар);

3) хизмат ишлари учун ходимнинг шахсий автомобилидан ёки хизмат мақсадлари учун унинг бошқа мол-мулкидан қонун ҳужжатларида белгиланган меъёрлардан ортиқча фойдаланганлик учун тўловлар;

4) меҳнатда майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача шикаст етганлик билан боғлиқ зарарнинг ўрнини қоплаш учун ортиқча олинган суммалар.

5) ходимга ҳисобланадиган ва унинг розилиги билан тегишли бюджет ёки хайрия жамғармаларга (шанбаликлар, якшанбаликлар ва шу кабилар учун) ўтказиладиган иш ҳақи тарзидаги даромадлар;

6) ходимнинг муҳим санаси, узоқ йиллик хизмати, жамоат фаолиятида эришган ютуқлари муносабати билан унга бериладиган рағбатлантириш тарзидаги тўловлар;

7) ходимга табиий офат, бошқа фавқулодда ҳолатлар муносабати билан тўланадиган тўловлар;

8) ёш мутахассисларга олий ўқув юртини тамомлаганларидан сўнг таътил вақти учун юридик шахслар ҳисобидан тўланадиган нафақалар.

2010 йил учун **ягона ижтимоий тўлов ставкаси** қуйидагича белгиланди:

Солиқ солинадиган база	Ажратмалар миқдори, фоизда
Меҳнатга ҳақ тўлаш фонди	25*

**) Юридик шахсларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш фондидан ягона ижтимоий тўлов давлат мақсадли жамғармалари ҳамда Касаба уюшмалари федерацияси Кенгашии ўртасида белгиланган тартибга мувофиқ қуйидаги миқдорларда тақсимланади:*

<i>Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига</i>	<i>24,8 %</i>
<i>Бандликка кўмаклашувчи давлат жамғармасига</i>	<i>0,1%</i>
<i>Касаба уюшмалари федерацияси Кенгашига</i>	<i>0,1%</i>

Фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига уларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш тарзидаги даромадларидан мажбурий суғурта бадаллари ставкаси 2010 йилда 4 фоиз миқдорида белгиланган.

Календарь йил солиқ давридир. Ҳисобот даври қуйидагилардир:
микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;
микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ
тўловчилар учун - бир ой.

Ягона ижтимоий тўловни ва суғурта бадалларини ҳисоблаб чиқариш ҳамда тўлаш тартиби. Ягона ижтимоий тўлов ва суғурта бадаллари ҳар ойда солиқ солинадиган базадан ҳамда белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Ягона ижтимоий тўлов юридик шахсларнинг маблағлари ҳисобидан тўланади, суғурта бадаллари эса ходимларнинг иш ҳақидан ушлаб қолинади ва солиқ агентлари томонидан ўтказилади.

Ягона ижтимоий тўловнинг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига солиқ тўловчи томонидан ортиб боровчи якун билан:

микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда ҳисобот давридан кейинги ойнинг 10-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.

Суғурта бадалларининг ҳисоб-китоби рўйхатдан ўтказилган жойдаги давлат солиқ хизмати органларига солиқ тўловчи томонидан ортиб боровчи якун билан йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай тақдим этилади. Тўлов қуйидаги муддатларда амалга оширилади:

ягона ижтимоий тўлов - ҳар ойда, кейинги ойнинг 10-кунидан кечиктирмай;
суғурта бадаллари - иш ҳақиға пул маблағлари олиш учун банкка ҳужжатларни тақдим этиш билан бир вақтда.

16.2.Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар.

Пенсия таъминоти тизимидаги бошқарув тузилмасини такомиллаштириш, давлат ижтимоий суғуртаси бўйича мажбурий бадаллар тўлиқ йиғилишини самарали ташкил қилиш, амалдаги бошқарув тузилмаларини қисқартириш ҳамда пенсиялар ва нафакалар тўлашга йўналтириладиган маблағлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 15-ноябрдаги «Ўзбекистон Республикаси пенсия таъминотини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 444-сонли қарори билан бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига маблағ тўплаш ва маблағ тўлиқ тушиши устидан назорат қилиш функцияси Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси зиммасига юклатилди ва бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий тўловлар солиқларга тенглаштирилди.

Ўзбекистон Республикасининг резидентлари бўлган юридик шахслар - бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига **мажбурий ажратмаларни тўловчилари** ҳисобланади.

Қуйидагилар бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига **мажбурий ажратмаларнинг тўловчилари бўлмайди:**

– нотижорат ташкилотлар, бундан уларнинг тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишдан олган даромадлари мустасно;

– ягона солиқ тўловини тўловчи юридик шахслар.

Агар бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, соф тушум бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмаларнинг **солиқ солиш объекти** ва **солиқ солинадиган базасидир**. Солиқ солиш объекти ва солиқ солинадиган база қуйидагилардир:

№	Тўловчилар	Ажратмаларга тортиш объекти
1.	Воситачилик, топшириқ шартномалари ва воситачилик хизматларини кўрсатишга доир бошқа шартномалар бўйича воситачилик хизматларини кўрсатувчи юридик шахслар	ҚҚС чегирилган ҳолда, воситачилик ҳақи суммаси
2.	Тайёрлов, таъминот-сотиш ташкилотлари	ҚҚС чегирилган ҳолда товар айланмаси ҳажми
3.	Улгуржи савдо корхоналари уюшмаси тизимига кирадиган республика ихтисослаштирилган улгуржи база-конторалари ва уларнинг ҳудудий (вилоят, вилоятлараро ва туманлараро) базалари	ҚҚС чегирилган ҳолда таъминот-сотиш устамаси ва чегирмаси
4.	“Ўздонмахсулот” АК корхоналари (ғалла қабул қилиш корхоналари ва дон қабул қилиш фаолиятини амалга оширувчи донни қайта ишлаш корхоналари)	даромад
5.	Кредит ва суғурта ташкилотлари	фоизли даромад
6.	Молиявий ижара (лизинг) хизматларини кўрсатадиган корхоналар	махсулот (ишлар, хизматлар) сотилиши ҳажми, ҚҚСни ва иссиқлик таъминоти корхоналари учун - иссиқлик энергияси, сув таъминоти корхоналари учун - сувнинг харид қийматини чегирган ҳолда
7.	Коммунал хўжалик тизимининг иссиқлик, сув ва газ таъминоти корхоналари	ҚҚСни чегирган ҳолда ўз кучлари билан бажарилган ишлар ҳажми
8.	Қурилиш, қурилиш-монтаж, таъмирлаш-қурилиш, ишга тушириш-созлаш, лойиҳа-қидирув ва илмий-тадқиқот ташкилотлари	махсулот сотилиши ҳажми, электр энергияси ва табиий газ бўйича эса - пировард истеъмолчига сотилиши ҳажми, ҚҚС ва акциз

		солиғини чегирган ҳолда
9.	Иқтисодиётнинг бошқа тармоқлари корхоналари	махсулот (ишлар, хизматлар) сотилиши ҳажми, ҚҚС ва акциз солиғини чегирган ҳолда

Бошқа даромадлар солиқ солиш объекти сифатида қаралмайди. Бошқа даромадларга товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва реализация қилиш билан боғлиқ бўлмаган операциялардан олинadиган даромадлар киради, улар қуйидагилардан иборат:

- 1) солиқ тўловчининг асосий воситалари ва бошқа мол-мулки чиқиб кетишидан олинadиган даромадлар;
- 2) мол-мулкни ижарага беришдан олинadиган даромадлар;
- 3) текин олинган мол-мулк, мулкый ҳуқуқлар, шунингдек ишлар ва хизматлар;
- 4) инвентаризация натижасида аниқланган ортиқча товар-моддий заҳиралар ҳамда бошқа мол-мулк қиймати тариқасидаги даромадлар;
- 5) ҳисобот йилида аниқланган ўтган йиллардаги даромадлар;
- 6) мажбуриятларни ҳисобдан чиқаришдан олинadиган даромадлар;
- 7) хизмат кўрсатувчи хўжаликлардан олинadиган даромадлар;
- 8) ундириб олинган ёки қарздор томонидан тан олинган жарималар ва пеня;
- 9) валюта ҳисобварақлари бўйича курсдаги ижобий фарқ, шунингдек чет эл валютасидаги операциялар бўйича олинган даромадлар;
- 10) дивидендлар ва фоизлар;
- 11) товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва реализация қилиш билан бевосита боғлиқ бўлмаган операциялардан олинadиган бошқа даромадлар.

Солиқ тўловчилар турли хил солиқ солиш объектларига эга бўлган ҳолларда, улар солиқ солиш объектларининг алоҳида-алоҳида ҳисобини юритиши ва тегишли объектлар учун белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлаши шарт.

Товарлар (ишлар хизматлар)ни реализация қилиш ҳажмидан бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар **ставкаси 2010 йил учун 1,5 %(фоиз)** ва бюджетдан ташқари Мактаб таълими жамғармасига мажбурий ажратмалар **ставкаси 0,5 %(фоиз) миқдорида** белгиланган.

Календарь йил солиқ давридир. Ҳисобот даври қуйидагилардир:

микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун - бир ой.

Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмаларни ҳисоблаб чиқариш, уларнинг ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва уларни тўлаш тартиби. Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар ҳар ойда солиқ солинадиган базадан ва белгиланган ставкадан келиб чиққан ҳолда ҳисоблаб чиқарилади.

Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмаларнинг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ортиб борувчи якун билан:

микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.

Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлаш ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай амалга оширилади.

16.3.Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 йил 19-августдаги ПФ-3292-сонли, Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 21-августдаги «Ўзавтойўл» давлат акционерлик компанияси ва Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика йўл жамғармаси фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисидаги 361-сонли қарорига асосан 2003 йил 1-октябридан бошлаб йўл хўжалигини бошқариш тузилмасидаги республика, вилоят ва маҳаллий йўл жамғармалари тугатилди ва уларнинг ўрнида Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузурида Республика йўл жамғармаси тузилди. Ушбу жамғармага маблағларни йиғиш ва уни назорат қилиш вазифаси Давлат солиқ қўмитаси ва Давлат божхона қўмитаси зиммаларига юклатилди.

Ўзбекистон Республикасининг резидентлари бўлган юридик шахслар - Республика йўл жамғармасига **мажбурий ажратмаларни тўловчилар** бўлиб ҳисобланади.

Қуйидагилар Республика йўл жамғармасига **мажбурий ажратмаларнинг тўловчилари бўлмайд**:

- нотижорат ташкилотлар, бундан уларнинг тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишдан олган даромадлари мустасно;
- ягона солиқ тўлови тўловчи юридик шахслар;
- ихтисослаштирилган йўл хўжалиги бошқаруви органи тузилмасига кирадиган корхоналар, Республика йўл жамғармаси маблағлари ҳисобига молиялаштириладиган умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларини сақлаш, таъмирлаш, реконструкция қилиш ва қуриш бўйича ишларни бажарганлик учун олинган даромадлар қисми бўйича.

Агар бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, **соф тушум** Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларнинг **солиқ солиш объекти ва солиқ солинадиган базасидир**.

Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларнинг солиқ солиш объекти ва солиқ солинадиган базаси қуйидагилардир:

2010 йилда Республика йўл жамғармасига **мажбурий ажратмалар ставкалари** қуйидагича белгиланган:

№	Тўловчилар	Тўлаш объекти	Солиқ объектига нисбатан ставкалар %ларда
1.	Воситачилик (топширик) шартномалари ва воситачилик хизматларини кўрсатишга доир бошқа шартномалар бўйича воситачилик хизматлари кўрсатадиган корхона ва ташкилотлар	ҚҚСни чегирган ҳолда воситачилик ҳақи суммаси	1,0
2.	Тайёрлов, таъминот-сотиш ташкилотлари	ҚҚСни чегирган ҳолда товар обороти ҳажми	1,0
3.	"Ўздонмахсулот" АК корхоналари (ғалла қабул қилиш корхоналари ва ғалла қабул қилиш фаолиятини амалга оширувчи донни қайта ишлаш корхоналари)	ҚҚСни чегирган ҳолда таъминот-сотиш устамаси ва чегирма	1,0
4.	Кредит ва суғурта ташкилотлари	даромад	1,5
5.	Молиявий ижара (лизинг) хизматларини кўрсатадиган корхоналар	фоизли даромад	1,5
6.	Коммунал хўжалик тизимининг иссиқлик, сув ва газ таъминоти корхоналари	махсулот (ишлар, хизматлар) сотилиши ҳажми, ҚҚСни ва иссиқлик таъминоти корхоналари учун - иссиқлик энергияси, сув таъминоти корхоналари учун - сув, газ таъминоти корхоналари учун - табиий газнинг харид қийматини чегирган ҳолда	1,5
7.	Қурилиш, қурилиш-монтаж, таъмирлаш-қурилиш, ишга тушириш-созлаш, лойиҳа-қидирув ва илмий-тадқиқот ташкилотлари	ҚҚСни чегирган ҳолда ўз кучлари билан бажарилган ишлар ҳажми	1,5
8.	Автотранспорт корхоналари	ҚҚСни чегирган ҳолда махсулотлар реализацияси ҳажми	2,5
9.	“Ўзбекэнерго” ДАК ва унга қарашли корхоналар, шунингдек	махсулот сотилиши ҳажми, электр	1,5

	“Ўзбекнефтгаз” МХК корхоналари	энергияси ва табиий газ бўйича эса яқуний истеъмолчига сотилиши ҳажми, ҚҚС ва акциз солиғини чегирган ҳолда	
10.	Иқтисодиётнинг бошқа тармоқлари корхоналари	маҳсулот (ишлар, хизматлар) сотилиши ҳажми, ҚҚС ва акциз солиғини чегирган ҳолда	1,5

Солиқ тўловчиларнинг бошқа даромадлари солиқ солиш объекти сифатида қаралмайди.

Солиқ тўловчилар турли хил солиқ солиш объектларига эга бўлган ҳолларда, улар солиқ солиш объектларининг алоҳида-алоҳида ҳисобини юритиши ва тегишли объектлар учун белгиланган ставкалардан келиб чиққан ҳолда Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлаши шарт.

Календарь йил солиқ давридир. Ҳисобот даври қуйидагилардир:

микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун - бир ой.

Мажбурий ажратмаларни ҳисоблаб чиқариш, уларнинг ҳисоб-китобини тақдим этиш ва тўлаш тартиби. Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар солиқ солинадиган базадан ва тасдиқланган ставкадан келиб чиққан ҳолда ҳар ойда ҳисоблаб чиқарилади.

Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларнинг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ортиб борувчи яқун билан:

микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан - йилнинг ҳар чорагида, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил яқунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда;

микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан - ҳар ойда, ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил яқунлари бўйича эса йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.

Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлаш ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай амалга оширилади.

16.4.Республика йўл жамғармасига йиғимлар.

Республика йўл жамғармаси йиғимларига қуйидагилар киради:

–автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кирганлик учун йиғим;

– чет давлатлар автотранспорт воситаларининг Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кирганлиги ва унинг ҳудуди орқали транзит тарзида ўтганлиги учун йиғим.

Автотранспорт воситаларини олувчи ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб киришни амалга оширувчи Ўзбекистон Республикаси резидентлари ва норезидентлари автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб **кирганлик учун йиғим тўловчилардир.**

Чет давлатлар автотранспорт воситаларининг эгалари ёки фойдаланувчилари ушбу воситаларнинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кирганлиги ва унинг ҳудуди орқали **транзит тарзида ўтганлиги учун йиғим тўловчилардир.**

Йиғимлар учун **солиқ солиш объекти** қуйидагилардир:

– автотранспорт воситаларини олиш ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кириш;

– чет давлатлар автотранспорт воситаларининг Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кириши ва унинг ҳудуди орқали транзит тарзида ўтиш.

Солиқ солинадиган база қуйидагилардир:

– олинган ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кирилаётган автотранспорт воситаларининг қиймати;

– Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кирганида ёки унинг ҳудуди орқали транзит тарзида ўтганида чет давлатларнинг автотранспорт воситалари.

Имтиёзлар. Автотранспорт воситаларини олиш ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кириш учун йиғимни тўлашдан қуйидагилар озод қилинадилар:

1) ишлаб чиқарувчи корхона томонидан қўл билан бошқаришга мослаштирилган енгил автомобилни ва (ёки) мотоаравачани олувчи барча гуруҳлардаги ногиронлар;

2) ихтисослаштирилган савдо тармоғидан Ўзбекистон Республикасида ишлаб чиқарилган янги автомобиль олувчи фуқаролар, шунингдек яқин қариндошларидан ҳада шартномаси ёки мерос асосида автомобиллар ва мотоаравачаларни олувчи фуқаролар;

3) умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларини сақлаш, таъмирлаш, реконструкция қилиш ва қуришни амалга оширувчи ихтисослаштирилган йўл хўжалик бошқаруви органи тузилмасига кирадиган корхоналар - мазкур ишларни амалга оширишда бевосита фойдаланиладиган автотранспорт воситалари бўйича;

4) фаолиятининг асосий тури йўловчилар ташиш бўлган, қонун ҳужжатларига мувофиқ йўловчилар ташиш учун белгиланган намунадаги лицензияга эга бўлган автотранспорт корхоналари - йўловчилар ташишни амалга оширувчи транспорт воситалари бўйича (енгил автомобиллар ва йўналишли таксилардан ташқари);

5) юридик шахслар - қирқ тоннадан ортиқ юк кўтарадиган, олинган кон автосамосваллари бўйича;

6) ҳомийлик (беғараз) ёрдами сифатида автомобилларни олган (сотиб олган) болалар уйлари, ихтисослаштирилган мактаб-интернатлар, ногирон болалар учун марказлар, қариялар ва кичик ёшдаги ногиронлар учун интернат-уйлар, шунингдек бюджет ҳисобидан молиялаштириладиган тиббиёт муассасалари;

7) юридик шахслар - автотранспорт воситаларини битта тизим (давлат ва хўжалик бошқаруви органи) ичида балансдан балансга бепул ўтказишда;

8) қайта ташкил этиш натижасида автотранспорт воситасини олган ҳуқуқий ворис;

9) автотранспорт воситаларини юридик шахсларга лизингга бериш учун олувчи лизинг берувчилар.

Автотранспорт воситаларини олишда **2010 йил учун Республика йўл жамғармасига йиғимлар ва ажратмалар ставкаси** қуйидагича белгиланган:

№	Йиғимлар ва ажратмалар турлари	Ставка
1.	Автотранспорт воситалари олинганлиги ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кирилганлиги учун ушбу воситаларнинг эгалари (фойдаланувчилари) томонидан Ўзбекистон Республикаси ИИВ органларида рўйхатдан ўтказиш чоғида тўланадиган йиғимлар (фойдаланиш муддатига қараб ҳар бир от кучи учун энг кам иш ҳақиға нисбатан %да)*:	
	фойдаланиш муддати 3 йилгача	10
	фойдаланиш муддати 3 йилдан 7 йилгача	7
	фойдаланиш муддати 7 йилдан ортиқ	5
2.	"Ўзавтойўл" ДАК корхона ва ташкилотлари мол-мулкани сотиб олишдан тушган маблағларнинг бюджетга тушиши лозим бўлган умумий суммасидан ажратмалар (%)	50

***Йиғим миқдори:**

-Ўринлар сони 40 тагача бўлган автобуслар ва юк ортиш ҳажми 20 тоннагача бўлган юк автотранспорт воситалари бўйича-харид қийматининг 20 фоизидан;

-Қолган автотранспорт воситалари бўйича-харид қийматининг 6 фоизидан кам бўмаслиги керак.

2010 йил учун Республика йўл жамғармасига Ўзбекистон Республикаси ҳудудига хорижий ва чегарадош давлатлардан автотранспорт воситаларини олиб кириш, олиб чиқиш ва транзит қилишдан йиғимлар ставкалари:

№	Йиғимлар турлари	Йиғимлар ставкалари (АҚШ долларларида)
1.	Ўзбекистон Республикаси ҳудудига хорижий давлатларидан автотранспорт воситаларини олиб кирганлик ва транзит қилиш учун йиғим, бир автоташувчини олиб кирганлик учун (2-5-бандларда кўрсатилган мамлакатлар бундан мустасно)	400
2.	Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали Тожикистон	

	Республикасининг ҳар бир юк автотранспорт воситаси ва автобусини олиб кирганлик ва транзит қилганлик учун йиғимлар:	
	битта юк автотранспорт воситаси ва автобусдан	130
	юк автотранспорт воситаси ва автобус Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бўлган 8 суткадан ошган ҳар бир кун учун	50
	юк автотранспорт воситалари ва автобусларни Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали учинчи мамлакатларга (МДХ мамлакатларидан ташқари) транзит олиб ўтганлик учун	90
3.	Ўзбекистон Республикаси ҳудудига Қозоғистон Республикаси юк автотранспорт воситалари ва автобусларини олиб кирганлик учун йиғимлар, Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали транзит қилиш бундан мустасно, бир юк автотранспорт воситасини олиб кирганлик учун	300
4.	Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали Қирғизистон Республикасининг юк автотранспорт воситалари ва автобусларини олиб кириш ва транзит қилиш учун йиғимлар	300
5.	Ўзбекистон Республикаси ҳудуди бўйлаб Туркманистон Республикаси автотранспорт воситаларини олиб кириш ва транзит қилиш учун йиғимлар, автотранспорт воситалари турлари бўйича:	
	қуйидаги ҳажмдаги юкларни кўтарадиган юк автотранспорт воситалари:	
	10 тоннагача	50
	10 тоннадан 20 тоннагача	100
	20 тоннадан кўп	150
	ўриндиқлар сони қуйидагича бўлган автобуслар:	
	12 ўриндиқгача	25
	13 ўриндиқдан 30 ўриндиқгача	50
	30 ўриндиқдан кўп	100
	транзит ўтаётган енгил автотранспорт воситалари	30
	транзит ўтаётган мотоцикллар	15

*Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартномаси қоидалари қўлланилади.

Изоҳ:

1. Ўзбекистон Республикаси ҳудуди бўйлаб хорижий давлатларнинг оғир юк ташувчи ва йирик габаритли транспорт воситалари ўтганлиги учун мазкур иловада назарда тутилган ставкалар бўйича йиғим тўланиши билан бир вақтда қўшимча равишда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 11 январдаги 11-сон қарори билан белгиланган миқдорларда тўлов ундирилади.

2. Гуманитар юкларни олиб ўтишда автотранспорт воситаларининг олиб кирилиши ва транзитида ундириладиган йиғимлар ставкасига нисбатан 0,5 камаювчи коэффициентни қўлланилади.

3. Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

Йиғимларни тўлаш тартиби. Автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кирганлик учун йиғим улар Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги органларида давлат рўйхатидан ўтказилаётганда, қайта рўйхатдан ўтказилаётганда қуйидаги ҳолларда ундирилади:

1) автотранспорт воситалари олди-сотди, алмаштириш, ҳадя, бепул бериш шартномаси асосида, шунингдек қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа битимлар асосида мулк қилиб олинганда;

2) автотранспорт воситалари юридик шахснинг устав фондида (устав капиталига) ёки қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда дивидендлар сифатида олинганда;

3) автотранспорт воситалари лизингга бериш учун олинганда. Йиғим тарафларнинг ёзма келишувига кўра лизинг берувчидан ёки лизинг олувчидан ундирилади. Лизинг берувчи Ўзбекистон Республикасининг норезиденти бўлган тақдирда, йиғим лизинг олувчидан ундирилади. Лизинг шартномаси муддати тугаганидан сўнг мазкур лизинг (иккиламчи лизинг) шартномаси предмети бўлган автотранспорт воситаси қайта рўйхатдан ўтказилаётганида такроран йиғим ундирилмайди;

4) автотранспорт воситалари Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кирилганда.

Автотранспорт воситаларини олиш ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси ҳудудига вақтинчалик олиб кириш учун йиғим тўланганлиги тўғрисидаги ҳужжат тақдим этилмаган ҳолда автотранспорт воситаларини рўйхатдан ўтказиш, қайта рўйхатдан ўтказиш ёки техник кўрикдан ўтказиш амалга оширилмайди.

Чет давлатлар автотранспорт воситалари Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кирганлиги ва унинг ҳудуди орқали транзит тарзида ўтганлиги учун йиғим чет давлатнинг автотранспорт воситаси Ўзбекистон Республикаси ҳудудига кираётганида ундирилади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Ягона ижтимоий тўлов тўловчилари бўлиб кимлар ҳисобланади?

2. Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари тўловчилари кимлар?

3. Ягона ижтимоий тўлов маблағлари қандай тартибда жамғармаларга тақсимланади?

4. Ягона ижтимоий тўлов ва Пенсия жамғармасига суғурта бадалининг объекти ва базаси қандай аниқланади?

5. Ягона ижтимоий тўлов ва Пенсия жамғармасига суғурта бадалини ҳисоблаш тартибини айтинг.

6. Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига ажратмаларни тўловчилари кимлар ҳисобланади?

7. Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига ажратмаларнинг объекти ва базаси қандай аниқланади?

8. Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий суғурта бадаллари неча фоизни ташкил этади?

9. Пенсия жамғармасига тўловларни ҳисоблаш тартиби ва тўлов муддатини айтинг.

10. Республика йўл жамғармаси қачон ва нима мақсадда ташкил топган?

11. Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларнинг тўловчилари кимлар?

12. Республика йўл жамғармасига ставкалар қандай тартибда ва қайси мезонларга асосан белгиланади?

13. Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлашдан кимлар озод этилган?

17-мавзу: СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАРНИНГ АЙРИМ ТОИФАЛАРИГА СОЛИҚ СОЛИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.

Режа:

17.1. Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар иштирокидаги солиқ тўловчиларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

17.2. Деҳқон хўжаликларига солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

17.3. Бозорларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

17.4. Гастроль-концерт фаолиятини амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахсларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

17.5. Адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари, адвокатлик бюрolari ва адвокатларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Таянч иборалар: *солиқ тўловчи, юридик шахс, жисмоний шахс, солиқ солиш, солиқ имтиёзи, инвестиция, тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар, патта тўлови, бошқа тушумлар, гастроль-концерт, адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари, адвокатлик бюрolari, адвокатнинг даромади, ижара ҳақи.*

17.1. Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар иштирокидаги солиқ тўловчиларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб қилувчи ва қонун ҳужжатларида тасдиқланадиган рўйхат бўйича маҳсулот ишлаб чиқаришга ихтисослашган юридик шахслар учун айрим солиқлар ҳамда бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзларни қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари назарда тутилади. Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар дейилганда чет эл давлатининг фуқаролари, фуқаролиги бўлмаган шахслар ва Ўзбекистон Республикасининг доимий равишда чет элда яшовчи фуқаролари бўлган жисмоний шахслар, шунингдек чет эллик нодавлат юридик шахслар томонидан амалга ошириладиган инвестициялар тушунилади.

Юридик шахслар қонун ҳужжатларига мувофиқ киритилган инвестиция ҳажмидан келиб чиққан ҳолда юридик шахслардан олинадиган фойда солиғини, юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқни, ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини, ягона солиқ тўловини, Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмаларни тўлашдан муайян муддатга озод қилинадилар.

Имтиёзларнинг қўлланилиш тартиби. Солиқ Кодексининг 376-моддаси иккинчи қисмида назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзлар қуйидаги ҳолларда қўлланилади:

- юридик шахслар қонун ҳужжатларида белгиланадиган ортиқча ишчи кучлари мавжуд бўлган минтақалар ва кишлоқ аҳоли пунктларида жойлаштирилганда;

- чет эллик инвесторлар томонидан тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар Ўзбекистон Республикасининг кафолати берилмаган ҳолда амалга оширилганда;

- юридик шахсларнинг устав капиталида хорижий иштирокчиларнинг улуши камида 50 фоизни ташкил этганда;

- юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилганидан кейин тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар киритилганда;

- хорижий инвестициялар эркин алмаштириладиган валюта ёки янги замонавий технологик асбоб-ускуна тарзида киритилганда;

- солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзлар берилганлиги натижасида ушбу имтиёзларнинг қўлланилиш муддати мобайнида олинган даромадлар юридик шахсни янада ривожлантириш мақсадида қайта инвестициялашга йўналтирилганда.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзларни олган тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар иштирокидаги юридик шахс имтиёзлар берилган муддат тугаганидан кейин бир йил ўтмасдан фаолиятини тугатган тақдирда, чет эллик инвесторнинг фойдасини ўз мамлакатига ўтказиш ва капиталини чет элга олиб чиқиб кетиш фақат солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича берилган имтиёзларнинг суммалари бюджетга ундирилганидан кейин амалга оширилади.

Ушбу бобда назарда тутилган шартларга номувофиқлик аниқланган тақдирда, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича Солиқ Кодекси 376-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган имтиёзларни олган тўғридан-

тўғри хусусий хорижий инвестициялар иштирокидаги юридик шахс белгиланган талабларга мувофиқ бўлмаган давр учун солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар Солиқ Кодексининг IV бўлимида назарда тутилган молиявий санкциялар қўлланилган ҳолда умумбелгиланган тартибда тўланади.

Имтиёзлар қўлланилиши тўғрисида билдириш. Юридик шахс имтиёзларни қўллаш бошланган сана ҳақида солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органини Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланган шаклда ёзма равишда билдириши шарт.

Солиқ даври мобайнида имтиёзларга бўлган ҳуқуқ йўқотилган тақдирда, солиқ тўловчи рўйхатдан ўтказиш жойидаги давлат солиқ хизмати органини солиқ тўловчининг имтиёзларга бўлган ҳуқуқи йўқотилган сана тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланган шаклда ёзма равишда хабардор этади.

17.2.Дехқон хўжаликларига солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган дехқон хўжаликлари жисмоний шахслар - солиқ тўловчилар учун назарда тутилган тартибда солиқлар ҳамда бошқа мажбурий тўловлар тўлайди.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда дехқон хўжаликлари куйидаги солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлайди:

- 1) жисмоний шахслардан олинадиган ер солиғи;
- 2) сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ;
- 3) жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ;
- 4) божхона тўловлари;
- 5) давлат божи;
- 6) автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) вақтинчалик олиб

кирганлик учун Республика йўл жамғармасига йиғим.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган дехқон хўжалиги аъзолари солиқлар ва мажбурий тўловларни тўлаш билан бир қаторда бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари тўлайди.

Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда тузилган дехқон хўжалиги аъзолари қишлоқ хўжалиги маҳсулотни етиштириш, ўзлари етиштирган маҳсулотни қайта ишлаш ва реализация қилиш билан боғлиқ бўлмаган фаолият билан шуғулланган тақдирда, улар якка тартибдаги тадбиркорлар сифатида рўйхатдан ўтишлари ҳамда Солиқ Кодексининг 58-бобида назарда тутилган тартибда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлашлари шарт.

17.3.Бозорларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Бозорлар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда юридик шахс шаклида ташкил этилади.

Бозорларнинг даромадларига куйидагилар киради:

- патта тўлови тушумлари;
- бошқа тушумлар.

Патта тўлови. Патта тўловини бозорларда товарлар, буюмлар ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари сотишни амалга ошираётган жисмоний шахслар тўлайди.

Патта тўлови ҳар бир сотиш жойидан савдо қилинган ҳар бир кун учун ёки ҳар бир товар, буюм, чорва мол учун ундириладиган қатъий белгиланган тўловдир.

Жисмоний шахс билан тузилган ижара шартномасига биноан савдо жойи учун ижара ҳақи тўланадиган ҳолларда, патта тўлови суммаси ижара ҳақи таркибига киритилади.

Патта тўлови ҳар бир тўловчидан нақд пул олиб, унга бир вақтнинг ўзида фискал хотирали назорат-касса машинасининг чекини ёки квитанция бериш орқали ундирилади.

Патта тўлови миқдорлари маҳаллий давлат ҳокимияти вакиллик органлари томонидан белгиланади.

Бошқа тушумлар. Бозорларнинг бошқа тушумлари жумласига қуйидагилар киради:

- бозорларнинг ҳудудида жойлашган ва уларнинг тасарруфида бўлган ер участкалари, бинолар ва иншоотларни ижарага беришдан олинган тушумлар;

- сотувчиларга ва сотиб олувчиларга хизматлар кўрсатишдан олинган даромадлар;

- бозор маъмурияти (ёки унинг савдо-харид корхоналари) томонидан амалга ошириладиган қишлоқ хўжалиги товарларини тайёрлаш, харид қилиш ва реализация қилишдан олинган даромадлар (деҳқон бозорлари учун);

- қонун ҳужжатларига зид бўлмаган бошқа тушумлар.

Сотувчилар ва сотиб олувчиларга хизматлар кўрсатилганлиги, ер майдонлари, бинолар, иншоотлар ҳамда бошқа мол-мулк юридик ва жисмоний шахсларга ижарага берилганлиги ҳамда бозорлар томонидан кўрсатиладиган бошқа хизматлар учун ҳақ шартнома асосида ундирилади. Бунда ер участкалари учун ижара ҳақининг суммаси юридик шахслардан олинадиган ер солиғи ставкасидан кам бўлмаслиги ва ушбу жой учун юридик шахслардан олинадиган ер солиғи миқдорининг уч барабаридан кўп бўлмаслиги керак.

Бозорларга солиқ солиш тартиби. Бозорларнинг юқорида кўрсатилган даромадларидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ундирилмайди.

Бозорлар зиммасида тўлов манбаида солиқлар ва мажбурий тўловларни ундириш бўйича мажбуриятлар ҳамда бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига қуйидагиларни тўлаш мажбуриятлари сақланиб қолади:

- божхона тўловлари;

- ягона ижтимоий тўлов;

- давлат божи;

- товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим;

- давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар;

- автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) вақтинчалик олиб кирганлик учун Республика йўл жамғармасига йиғим.

Бозорлар даромадлари умумий суммасининг 50 фоизи белгиланган тартибда бозорлар жойлашган ердаги тегишли маҳаллий бюджетга йўналтирилади. Қолган 50 фоизи бозор маъмурияти тасарруфида қолади ва

улардан жорий харажатларни қоплаш, реконструкция қилиш, ободонлаштириш, бозорлар томонидан кўрсатиладиган хизматларнинг рўйхатини кенгайтириш, сифатини яхшилаш учун фойдаланилади.

Олинган даромадлар тўғрисидаги маълумотларни бозорлар солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ҳар ойда ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 10-кунидан кечиктирмай Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан тасдиқлаган шаклда тақдим этади.

Маблағларни бюджетга ўтказиш олинган даромадлар тўғрисидаги маълумотларни тақдим этиш муддатидан кечиктирмасдан бир ойда бир марта амалга оширилади.

17.4.Гастроль-концерт фаолиятини амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахсларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Юридик ва жисмоний шахслар гастроль-концерт фаолиятини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда бериладиган лицензия асосида амалга оширади.

Гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқи учун лицензия оладиган юридик ва жисмоний шахслар белгиланган ставка бўйича давлат божи тўлайди.

Гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқи учун давлат божи тўловчи юридик шахслар мазкур фаолият тури бўйича Солиқ Кодексининг 23-моддасида назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлардан озод этилади, ушбу модданинг иккинчи қисмида кўрсатилган тўловлар бундан мустасно. Юридик шахслар, шу жумладан микрофирмалар ва кичик корхоналар зиммасида божхона тўловлари, ягона ижтимоий тўлов, давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар, автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) вақтинчалик олиб кирганлик учун Республика йўл жамғармасига йиғим, тўлов манбаида ушлаб қолинадиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларларни тўлаш мажбурияти сақланиб қолади.

Юридик шахслар гастроль-концерт фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ бўлмаган фаолият турлари билан шуғулланганларида солиқ тўловчи фаолиятнинг мазкур турлари бўйича алоҳида-алоҳида ҳисоб юритиши ҳамда Солиқ Кодексида назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаши шарт. Бошқа фаолият турлари бўйича солиқ солиш тартибини танлаш ҳуқуқи сақланиб қоладиган микрофирмалар ва кичик корхоналар корхоналарнинг тегишли тоифалари учун белгиланган ставкалар бўйича ягона солиқ тўловини ёки умумбелгиланган солиқларни тўлаши мумкин.

Юридик шахслар гастроль-концерт фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ бўлмаган фаолият турлари билан шуғулланган тақдирда, давлат божи Солиқ Кодексининг 17 бўлимида назарда тутилган тартибда тўланади.

Гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқи учун давлат божи тўловчи жисмоний шахслар мазкур фаолият тури бўйича қатъий белгиланган солиқ тўлашдан озод этилади. Жисмоний шахслар зиммасида божхона тўловлари, автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) вақтинчалик олиб кирганлик учун Республика йўл жамғармасига йиғимларни тўлаш мажбурияти сақланиб қолади.

Агар гастроль-концерт фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқи учун давлат божи тўловчи жисмоний шахслар солиқ солинадиган мол-мулк ва (ёки) ер участкасига эга бўлсалар, Солиқ Кодексининг 48 ва 50-бобларида назарда тутилган тартибда жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ва (ёки) жисмоний шахслардан олинадиган ер солиғини тўлаш мажбурияти уларнинг зиммасида сақланиб қолади.

Гастроль-концерт фаолиятини амалга ошираётган жисмоний шахслар мажбурий тўловларни тўлаш билан бир қаторда якка тартибдаги тадбиркорлар учун назарда тутилган тартибда бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари тўлайди.

17.5.Адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари, адвокатлик бюрolari ва адвокатларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари ва адвокатлик бюрolari нодавлат нотижорат ташкилотлари сифатида фаолиятнинг адвокатлар томонидан юридик ёрдам (хизмат) кўрсатиш билан боғлиқ қисми бўйича солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўлашдан озод этиладилар, қуйидагилар бундан мустасно:

- божхона тўловлари;
- ягона ижтимоий тўлов;
- автотранспорт воситаларини олганлик ва (ёки) вақтинчалик олиб кирганлик учун Республика йўл жамғармасига йиғим;
- тўлов манбаида ушлаб қолинадиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар.

Адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари ва адвокатлик бюрolari (адвокатлар томонидан юридик ёрдам кўрсатиш билан боғлиқ бўлмаган) тадбиркорлик фаолиятини амалга оширган тақдирда, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар Солиқ Кодексида тадбиркорлик фаолиятини амалга оширувчи юридик шахслар учун назарда тутилган тартибда тўланади.

Адвокатлар томонидан юридик ёрдам (хизмат) кўрсатганлик учун олинган гонорарлар суммаларига ушбу моддада белгиланган тартибда жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи солинади.

Адвокатнинг даромадлари жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи объектидир.

Адвокатнинг даромади адвокат томонидан юридик ёрдам (хизмат) кўрсатганлик учун олинган сумма билан адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари ва адвокатлик бюрolarини сақлаб туриш учун ўтказилган маблағлар суммаси ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади.

Солиқ солинадиган база адвокат даромадидан адвокат гонорарида ҳисобга олинадиган ягона ижтимоий тўлов чегириб ташланган ҳолда аниқланади.

Адвокатларнинг даромадларига солиқ солиш солиқ агентлари - адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари ва адвокатлик бюрolari томонидан амалга оширилади.

Такрорлаш учун саволлар.

1. Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар дейилганда нима тушунилади?

2. Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб қилувчиларга қандай имтиёзлар қўлланилади?

3. Юридик шахс ташкил этган ва ташкил этмаган ҳолда деҳқон хўжаликлари қандай солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлайди?

4. Қайси даромадлар бозорларнинг даромадларига киради?

5. Патта тўлови нима?

6. Патта тўловини кимлар амалга оширади?

7. Бозорлар патта тўлови қандай тартибда ундирилади?

8. Бозорларнинг бошқа тушумлари жумласига қандай тушумлар киритилади?

9. Гастроль-концерт фаолиятини амалга оширувчи юридик шахсларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятларини айтинг.

10. Гастроль-концерт фаолиятини амалга оширувчи жисмоний шахсларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

11. Адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари, адвокатлик бюрolari ва адвокатларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ Кодекси. – Т.: Норма, 2008.
2. Ўзбекистон Республикаси Қонуни. Давлат солиқ хизмати тўғрисида. –Т.: 29 август 1997.
3. Маҳсулот (иш, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатларининг таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида Низом. - Т.: 54-сон 5-феврал 1999.
4. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. – Т.: Ўзбекистон, 2009.
5. Каримов И.А. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. –Т.: Ўзбекистон, 2010.
6. Каримов И.А. 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 29 январда бўлиб ўтган мажлисидаги «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаси. //Халқ сўзи, 31.01.2010.
7. Жўраев А., Тошматов Ш., Абдурахмонов О. Солиқлар ва солиққа тортиш. – Т.: Норма, 2009.
8. Гатаулин Ш. Солиқлар ва солиққа тортиш. – Т.: 1996.
9. Йулдошев М., Турсунов Й. Солиқ ҳуқуқи. – Т.: Молия, 2000.
- 10.Завалишина И.А. Солиқлар: назария ва амалиёт. – Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2005.
- 11.Зайналов Ж.Р. Солиқлар ва солиққа тортиш. – Самарқанд: 2002.
- 12.Коваль Л.С. Налоги и налоогообложение. – М.: Финансы, 2001.
- 13.Рихсиева Х., Мухтаров М., Шмоль З. Налоги. – Т.: 2000.
- 14.Черника Д.Г. Налоги и налоогообложение. Учебник для вузов. – М.: Юнита – Дана, 2004.
- 15.Яхёев К. Солиққа тортиш назарияси ва амалиёти. – Т.: Фан ва технологиялар маркази, 2003.
- 16.Солиққа оид қонун ҳужжатларидаги янгиликлар. –Т.: Норма, 2010.
- 17.Солиқ солиш ва бухгалтерия ҳисоби журнали.
- 18.Солиқлар ва божхона хабарномаси газетаси.
- 19.Интернет сайтлари:

www.nalog.uz	www.gov.uz
www.mf.uz	www.lex.uz
www.tfi.uz	

МУНДАРИЖА

Кириш.....	
1-мавзу. «Солиқ ва солиққа тортиш» фанининг назарий асослари.....	
1.1.Солиқларнинг иқтисодий моҳияти ва зарурлиги. «Солиқ ва солиққа тортиш» фанининг предмети. Солиқ принциплари.....	
1.2.Солиқларнинг туркумланиши ва элементлари.....	
1.3.Солиқ тизимининг ҳуқуқий асослари. Солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.....	
2-мавзу. Юридик шахслар фойдасига солинадиган солиқ.....	
2.1.Юридик шахслар фойдасига солинадиган солиқни тўловчилар. Солиқ объекти.	
2.2.Солиқ базаси ва уни ҳисоблаш тартиби.....	
2.3.Солиқ бўйича имтиёзлар, солиқ ставкаси ва солиқни ҳисоблаш тартиби.....	
2.4.Солиқ ҳисоботи, солиқни тўлаш муддатлари.....	
3-мавзу. Кичик корхоналар учун соддалаштирилган солиқ тизими.....	
3.1.Кичик корхоналар учун соддалаштирилган солиқ тизими моҳияти, ягона солиқ тўлови ва унинг тўловчилари.....	
3.2.Солиқ солиш объекти. Имтиёзлар. Солиқ ставкаси.....	
3.3.Солиқ тўловини ҳисоблаб чиқариш, унинг ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва уни тўлаш тартиби.....	
4-мавзу. Қўшилган қиймат солиғи.....	
4.1.Қўшилган қиймат солиғининг моҳияти. Солиқ тўловчилар. Солиқ солиш объекти...	
4.2.Солиқ солинадиган база. Имтиёзлар. Солиқ ставкаси.....	
4.3.Солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби.....	
5-мавзу. Акциз солиғи.....	
5.1.Акциз солиғининг моҳияти ва аҳамияти. Солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти	
5.2.Солиқ солинадиган база ва унга тузатиш киритиш.....	
5.3.Акциз тўланадиган товарлар рўйхати ва акциз солиғи ставкалари.....	
5.4.Солиқни ҳисоблаб чиқариш тартиби. Ҳисоб-китобни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.	
6-мавзу. Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ.....	
6.1.Солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.....	
6.2.Солиқ солинадиган база ва уни белгилаш тартиби. Солиқ имтиёзлари...	
6.3.Мол-мулк солиғи ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.....	
7-мавзу. Юридик шахслардан олинадиган ер солиғи.....	
7.1.Ер солиғининг иқтисодий моҳияти, солиқ тўловчилар ва солиқ солиш объекти.....	
7.2.Солиқ солинадиган база ва ер солиғи бўйича имтиёзлар. Солиқ ставкалари.....	
7.3.Солиқни ҳисоблаш, ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва тўлаш тартиби.....	
8-мавзу. Ягона ер солиғи.....	
8.1.Ягона ер солиғининг моҳияти ва аҳамияти. Солиқ тўловчилар.....	
8.2.Ягона ер солиғининг объекти, базаси ва ставкаси. Солиқ бўйича имтиёзлар....	
8.3.Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва солиқни тўлаш тартиби.....	
9-мавзу. Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи ҳамда товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим.....	
9.1.Ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғини тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ бўйича имтиёзлар.....	

- 9.2.Солиқни ҳисоблаб чиқариш, солиқ ҳисоб-китобларини тақдим этиш ва солиқни тўлаш тартиби.....
- 9.3.Товарларнинг айрим турлари билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим.....
- 10-мавзу. Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ.....**
- 10.1.Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқнинг жорий этилиши, солиқ тўловчилар ва солиқ объекти.....
- 10.2.Солиқ солинадиган база ва уни аниқлаш тартиби. Солиқ бўйича имтиёзлар...
- 10.3.Солиқ ставкаси. Солиқни ҳисоблаб чиқариш ва тўлаш тартиби.....
- 11-мавзу. Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ва махсус тўловлар.....**
- 11.1.Ер қаъридан фойдаланувчилар тўлайдиган солиқлар ва махсус тўловлар турлари.
Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқни тўловчилар, солиқ объекти ва базаси.....
- 11.2.Ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси, ҳисоблаб чиқариш, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.....
- 11.3.Ер қаъридан фойдаланувчилар тўлайдиган махсус тўловлар.....
- 12-мавзу. Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқ.....**
- 12.1.Жисмоний шахслар даромадидан олинадиган солиқнинг моҳияти, солиқ тўловчилар, солиқ солиш объекти ва базаси.....
- 12.2.Жисмоний шахсларнинг жами даромади таркиби. Имтиёзлар.....
- 12.3.Солиқ ставкалари ва солиқ даври. Солиқни тўлаш тартиби.....
- 13-мавзу. Жисмоний шахслардан олинадиган ер солиғи.....**
- 13.1.Ер солиғини тўловчилар ва солиқ солиш объекти.....
- 13.2.Солиқ солинадиган база ва солиқ бўйича имтиёзлар. Солиқ ставкаси.....
- 13.3.Ер солиғини ҳисоблаш, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.....
- 14-мавзу. Жисмоний шахслардан олинадиган мол-мулк солиғи.....**
- 14.1.Мол-мулк солиғи тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси. Имтиёзлар.....
- 14.2.Солиқ ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.....
- 15-мавзу. Жисмоний шахслардан транспорт воситаларига бензин, дизель ёнилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқ.....**
- 15.1.Солиқ тўловчилар. Солиқ солиш объекти ва базаси.
- 15.2.Солиқ ставкаси, ҳисоб-китобларни тақдим этиш ва тўлаш тартиби.....
- 16-мавзу. Бюджетдан ташқари жамғармаларга тўловлар.....**
- 16.1.Ягона ижтимоий тўлов ва фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари.....
- 16.2.Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига мажбурий ажратмалар.....
- 16.3.Республика йўл жамғармасига мажбурий ажратмалар.....
- 16.4.Республика йўл жамғармасига йиғимлар.....
- 17-мавзу: Солиқ тўловчиларнинг айрим тоифаларига солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.....**
- 17.1.Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестициялар иштирокидаги солиқ тўловчиларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.....
- 17.2.Деҳқон хўжаликларига солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.....
- 17.3.Бозорларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.....
- 17.4.Гастроль-концерт фаолиятини амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахсларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.....
- 17.5.Адвокатлар ҳайъатлари, адвокатлик фирмалари, адвокатлик бюролари ва адвокатларга солиқ солишнинг ўзига хос хусусиятлари.....

Солиқлар ва солиққа тортиш курси бўйича тест саволлари	
вариантлари.....	
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.....	